

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1922.

Andra kammaren.

Nr 42.

Tisdagen den 23 maj.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 16 och den 17 innevarande maj.

§ 2.

Sedan riksdagens båda kamrar förehaft och godkänt de uti statsutskottets memorial nr 66, bankoutskottets memorial nr 40 och bevillningsutskottets memorial nr 39 föreslagna voteringspropositioner rörande tre frågor, i vilka kamrarna fattat stridiga beslut, samt bestämt blivit, att vederbörliga omröstningar över de olika besluten skulle denna dag äga rum, så anställdes nu omröstningar enligt nedan intagna voteringspropositioner, nämligen

*Gemensamma
omröstningar.*

Första omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial nr 66)

»Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må

I) i anledning av förevarande motioner till *det frivilliga skytteväsendets befrämjande* å extra stat för tiden 1 januari—30 juni 1923 anvisa under fjärde huvudtiteln ett reservationsanslag av 300,000 kronor, att fördelas av Kungl. Maj:t efter inhämtat förslag från skytteförbundens överstyrelse;

II) i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag medgiva, att till den vid skytteförbundens överstyrelses expedition anställda personalen, med undantag av kassaförvaltaren, må från förefintliga reservationer under extra anslaget till *det frivilliga skytteväsendets befrämjande* under år 1922 utbetalas dyrtidstillägg enligt de grunder, som för samma år äro eller kunna varda bestämda i fråga om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst;

III) avslå motionärernas förslag om utlämnande från statens ammunitionsförråd av skarpladdade 6,5 m/m patroner m/94 med stålmantlad kula till ett beräknat pris av 5 öre per patron i större om-

Gemensamma fattning än som vid anslagsberäkningen för tiden 1 januari—30 juni
omröstningar. 1923 avsetts, röstar
 (Forts.)

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, med avslag å de i ämnet väckta motionerna, och med bifall till Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag, medgivit, att till den vid skytteförbundens överstyrelses expedition anställda personalen, med undantag av kassaförvaltaren, må från förefintliga reservationer under extra anslaget till det frivilliga skytteväsendets befrämjande under år 1922 utbetalas dyrtidstillägg enligt de grunder, som för samma år äro eller kunna varda bestämda i fråga om dyrtidstillägg att befattningshavare i statens tjänst.»

Sedan voteringssedlarna blivit avlämnade samt en sedel avlagd och förseglad ävensom underrättelse från första kammaren ingått, att voteringssedlarna för den omröstning, varom här vore fråga, jämväl därstädes avgivits, företogs sedlarnas öppnande och uppräknning, och befanns att omröstningen utfallit med 101 Ja och 112 Nej.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med . 75 Ja och 58 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens

röster eller 101 Ja och 112 Nej,
 sammanräkningen visade 176 Ja och 170 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med jappropositionens innehåll.

Andra omröstningen:

(enligt bankoutskottets memorial nr 40)

»Den, som i likhet med första kammaren vill bifalla vad utskottet hemställt eller att riksdagen, med avslag å förevarande motion II: 203, må bifalla Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning och att riksdagen således må medgiva, att vart och ett av avlidne extra slussvakten Johan Edvin Hallbergs omyndiga barn Erik Gunnar, Anna Sofia Elisabet och Oskar Vilhelm må från och med den 1 januari 1922 till och med utgången av det kalenderår, under vilket barnet uppnått 18 års ålder, av statens vattenfallsverks medel uppbära ett årligt understöd av 100 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren bifal- *Gemensamma*
lit den i ämnet väckta motionen och således beslutit, att avlidne extra *omröstningar.*
slussvakten i Trollhättan Johan Edvin Hallbergs änka må från och (Forts.)
med den 1 januari 1922, så länge hon förbliver i sitt änkestånd, upp-
bära av statens vattenfallsverk ett årligt understöd av 240 kronor,
samt att vart och ett av barnen Erik Gunnar, Anna Sofia Elisabet och
Oskar Vilhelm må från och med den 1 januari 1922 till och med ut-
gången av det kalenderår, under vilket barnet uppnått 18 års ålder,
av statens vattenfallsverks medel uppbära ett årligt understöd av
100 kronor.»

Sedan voteringsedlarna blivit avlämnade samt en sedel avlagd
och förseglad ävensom underrättelse från första kammaren ingått,
att voteringsedlarna för den omröstning, varom här vore fråga, jäm-
väl därstädes avgivits, företogs sedlarnas öppnande och uppräknig,
och befanns att omröstningen utfallit med 66 Ja och 151 Nej.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som,
enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kam-
maren samtidigt anställd, hade utfallit med . 63 Ja och 73 Nej,
vadan, då därtill lades andra kammarens

röster eller 66 Ja och 151 Nej,
sammanräkningen visade 129 Ja och 224 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat
i överensstämmelse med nejpropositionens innehåll,

Tredje omröstningen:

(enligt bevillningsutskottets memorial nr 39)

»Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen skall
besluta,

A) 1) att de av riksdagen för tiden till 1922 års utgång beslu-
tade postavgifterna skola äga fortsatt tillämpning till och med den
31 december 1923, dock att för tiden från och med den 1 oktober
1922 till och med den 31 december 1923 skall gälla,

att befordringsavgifterna för inrikes brev skola utgå med föl-
jande belopp:

för annat brev än lokalbrev:

om brevets vikt icke överstiger 20 gram	15 öre
» vikten överstiger 20 men icke 125 gram . .	30 »
» » » 125 » » 250 » . .	45 »
» » » 250 » » 500 » . .	60 »;

för lokalbrev:

om brevets vikt icke överstiger 20 gram	10 öre
» vikten överstiger 20 men icke 125 gram . .	20 »
» » » 125 » » 250 » . .	30 »
» » » 250 » » 500 » . .	40 »;

*Gemensamma
omröstningar.*
(Forts.)

och att lägsta avgiften för korsband, innehållande affärshandlingar, skall utgöra för annan försändelse än lokalförsändelse 15 öre och för lokalförsändelse 10 öre;

varjämte skall iakttagas, att de förhöjda avgifterna för postabonnemang å tidning icke skola tillämpas beträffande sådana abonnemang för år 1924, som verkställas under år 1923;

2) att högsta medgivna vikten för korsband, innehållande varuprover skall från och med den 1 oktober 1922 utgöra 500 gram; samt

B) att högsta medgivna vikten för korsband, innehållande trycksaker eller affärshandlingar, skall från och med den 1 oktober 1922 utgöra 1 kilogram, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat, att de av riksdagen för tiden till 1922 års utgång beslutade postavgifterna skola äga fortsatt tillämpning till och med den 31 december 1923.»

Sedan voteringsedlarna blivit avlämnade samt en sedel avlagd och förseglad ävensom underrättelse från första kammaren ingått, att voteringsedlarna för den omröstning, varom här vore fråga, jämväl därstädes avgivits, företogs sedlarnas öppnande och uppräknig, och befanns att omröstningen utfallit med 108 Ja och 105 Nej.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med . 89 Ja och 45 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens

röster eller 108 Ja och 105 Nej,

sammanräkningen visade 197 Ja och 150 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med japropositionens innehåll.

§ 3.

Ordet lämnades härefter på begäran till

*Ang. en i
kammarens
samlingsal
utdelad tryckt
framställning.*

Herr Lindman, som yttrade: Vi ha i dag fått utdelad på våra pulpeter en liten blå lapp med anmodan att rösta på ett visst sätt i en av de nyss förrättade gemensamma omröstningarna. Det lilla tryckta meddelandet på lappen, som är framkommen från motionären, innehåller en viss motivering, hur man borde rösta och slutar med en enträgen vädjan till kammarens ledamöter att i dagens omröstning rösta på visst sätt. Jag har den uppfattningen, herr talman, att de skäl och motskäl, som framföras i en debatt för

det ena eller andra ståndpunktstagandet i en fråga, inte böra få sträcka sig utöver debatten i form av något sådant meddelande till kammarens ledamöter eller någon vädjan eller i annan form, och jag tror, att det heller aldrig — åtminstone kan jag icke erinra mig framställning. (Forts.)

Ang. en i kammarens samlingsaal utdelad tryckt framställning.

Jag tror också, att det skulle vara rätt betänkligt, om praxis skulle taga den riktning, som synes ha börjat med detta. Emellertid har jag av herr talmannen inhämtat, att det är med herr talmannens tillstånd, naturligtvis, som detta meddelande blivit lämnat. Och jag ber att få säga, herr talman, att det inte i allra ringaste mån är min mening att på något sätt göra någon anmärkning mot herr talmannens förfarande i detta fall. Jag skulle endast vilja rikta en vördsam vädjan till herr talmannen, att inte dylika tillstånd må för framtiden medgivas, då jag tror, att det vore rätt betänkligt, om praxis skulle utveckla sig på det sättet.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets memorial nr 22, statsutskottets utlåtanden nr 89—96 samt bevillningsutskottets betänkanden nr 42 och 43.

§ 5.

Vidare föredrogs bevillningsutskottets memorial, nr 45, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

De i detta memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

§ 6.

Jordbruksutskottets nu föredragna utlåtande nr 50 bordlades åter.

§ 7.

Härefter förelåg till avgörande sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag m. m., dels ock i anledning därav väckta motioner.

Ang. kvinnas behörighet att innehava stats-tjänst m. m.

Genom en den 31 mars 1922 dagtecknad proposition, nr 241, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

*Ang.
kvinns behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)*

- 1) lag innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag; och
- 2) lag innefattande tillägg till vissa stadganden i rättegångsbalken.

I anledning av förevarande propositioner hade inom första kamraren väckts tre motioner, nämligen nr 159 av herr *Reuterskiöld*, nr 160 av herr *von Geijer*, med instämmande av herr *Nils Anton Nilsson*, samt nr 161 av herr *Lindhagen*.

Sammansatta stats- och första lagutskottet, som till behandling i ett sammanhang förehaft nämnda proposition och motioner, hemställde,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag ej kunnat av riksdagen i oförändrat skick godkännas, måtte för sin del antaga följande

1:o) Lag

innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag.

Med upphävande av vad i lag eller särskild författning finnes stridande mot här nedan givna bestämmelser förordnas som följer:

1 §.

I fråga om behörighet att innehava statstjänst skall med de undantag, i denna lag angivas, kvinna vara likställd med man.

Angående kvinnas behörighet att innehava prästerlig eller annan kyrklig tjänst gäller vad därom särskilt stadgas.

2 §.

Följande statstjänster må ej innehavas av kvinna:

1. militära och civilmilitära tjänster ävensom sådana tjänster utom krigsmakten, med vilka är förenad skyldighet att tjänstgöra vid armén eller marinen;

2. diplomatiska och konsulära tjänster, socialattaché- och kanslistbefattningar däri dock ej inbegripna;

3. tjänster vid fångvårdsanstalt, allmän uppfostringsanstalt, allmän alkoholistanstalt eller annan dylik inrättning, såvida med tjänsten är förenad skyldighet att inom anstalten utöva ledning eller bevakning huvudsakligen av män eller manliga minderåriga; dock må utan hinder härav kvinna kunna, där särskilda omständigheter därtill föranleda, innehava befattning såsom lärare vid anstalt, som nu sagts;

4. tjänster vid anstalt för sinnessjuka, med vilka tjänster är förenad skyldighet att handhava sådan vård av sinnessjuka, vilken icke skall handhavas av kvinna;

5. tjänster, med vilka är förenad skyldighet att ansvara för eller biträda vid upprätthållande av allmän ordning och säkerhet; dock

må utan hinder härav kvinna kunna för särskild uppgift innehava anställning vid poliskår;

6. tjänster vid tullverket, med vilka är förenad skyldighet att fullgöra bevakning;

7. tjänster vid skogsstaten, med vilka är förenad skyldighet att fullgöra bevakning;

8. tjänster, med vilka är förenad skyldighet att meddela undervisning i gymnastik vid högre allmänt läroverk, realskola eller seminarium för utbildande av manliga folkskollärare.

De närmare föreskrifter, som erfordras för tillämpning av vad sålunda stadgats, utfärdar Konungen.

*Ang.
kvinnas behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.*

(Forts.)

3 §.

I fråga om behörighet att innehava allmänt uppdrag, vilket icke är att hänföra till statstjänst, skall kvinna vara likställd med man; dock må, där med sådant uppdrag är förenat åliggande, vilket enligt 2 § utgör hinder för kvinna att innehava statstjänst, uppdraget icke innehavas av kvinna.

Denna lag skall träda i kraft den dag, Konungen med riksdagen bestämmer.

2:o) Lag

innefattande tillägg till vissa stadganden i rättegångsbalken.

Härigenom förordnas,

att vad i 1 kap. 6 § rättegångsbalken stadgas angående hinder för män att hava säte i domstol skall äga motsvarande tillämpning i fråga om kvinnor samt om män och kvinnor, vilka äro i skyldskap eller svågerlag, som där sägs, så ock att samma hinder skall gälla för äkta makar;

att vad i 13 kap. 4 § rättegångsbalken sista punkten stadgas angående jäv emot domare i hovrätt skall gälla jämväl där make eller maka, dotter eller sonhustru i underrätten dömt;

samt att vad i 15 kap. 3 § rättegångsbalken stadgas angående hinder för någon att vara fullmäktig på grund av skyldskap eller svågerlag med den, som i rätten domare sitter, eller på grund av att make sitter i rätten, skall äga motsvarande tillämpning jämväl när domaren är kvinna.

Denna lag skall träda i kraft den dag, Konungen med riksdagen bestämmer.

B) att ifrågavarande motioner, i vad de ej kunde anses genom utskottets hemställan under A) besvarade, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

Ang.
kvinns behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)

beträffande utskottets hemställan i dess helhet

av herr *Hederstierna*, som, med instämmande av herrar *Nilsson* i Skottlandshus, *Rogberg*, *Olsson* i Kullenbergstorp, *af Ekenstam* och *Johansson* i Brånalt, hemställt, att riksdagen måtte avslå såväl förevarande proposition som de i ämnet väckta motionerna;

beträffande förslaget till lag innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag

av herr *Hederstierna*, som, med instämmande av herrar *Nilsson* i Skottlandshus, *Rogberg*, *af Ekenstam* och *Johansson* i Brånalt, hemställt, att riksdagen måtte besluta, att 2 § skulle hava följande lydelse:

2 §.

Följande statstjänster må ej innehavas av kvinna:

1. Domartjänster, för vilkas beklädande erfordras lagkunskap, samt sådana tjänster, med vilka chefsbefattningar äro förenade;

2. = mom. 1 i utskottets förslag;

3. = » 2 » » »

4. = » 3 » » »

5. = » 4 » » »

6. = » 5 » » »

7. = » 6 » » »

8. = » 7 » » »

9. = » 8 » » »

De närmare — — — utfärdar Konungen.; och

av herr *Carl G. Ekman*, som hemställt, att riksdagen måtte bifalla utskottets förslag med den avvikelse, att behörighetslagens 2 § erhöles följande ändrade lydelse:

2 §.

Följande statstjänster må ej innehavas av kvinna:

1. Domartjänster, med vilka är förenad skyldighet att föra ordet i underrätt;

2. = mom. 1 i utskottets förslag;

3. = » 2 » » »

4. = » 3 » » »

5. = » 4 » » »

6. = » 5 » » »

7. = » 6 » » »

8. = » 7 » » »

9. = » 8 » » »

De närmare — — — utfärdar Konungen.; samt

beträffande viss del av motiveringen

av herr *Jacob T. Larsson*.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, yttrade:

Ang.
kvinns behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)

Herr a f E k e n s t a m: Herr talman! Jag anhåller att i avseende å föredragningen av det föreliggande utlåtandet få framlägga följande förslag:

att utlåtandet må företagas till avgörande på det sätt, att utskottets två lagförslag föredragas vart för sig, det första, där så erfordras, paragrafvis med promulgationsstadgande, ingress och rubrik sist;

att sedan båda lagförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställanden föredragas;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsa i vidare mån, än då det av någon kammarens ledamot begäres.

Denna hemställan bifölles.

Det av utskottet under 1:o) framlagda lagförslaget.

Efter föredragning av 1 § anförde:

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet Å k e r m a n: Herr talman, mina damer och herrar! Frågan om kvinnors tillträde till statens ämbeten och tjänster föreligger i dag åter till kammarens prövning. Denna fråga har, såsom kammaren nogsam kaner, en ganska lång förhistoria. Jag skall nu icke ens i huvuddrag redogöra för de olika utvecklingsstadier, frågan genomgått; därtill skulle krävas längre tid än nu står mig till buds. Jag inskränker mig till att i kammarens minne återkalla, hurusom frågan för ett par år sedan inträdde i ett nytt och väsentligen förändrat skede. Förut hade utvecklingen i långsamt tempo framgått på de partiella förändringarnas väg, steg för steg hade kvinnorna vunnit tillträde till nya, men städse starkt begränsade verksamhetsområden, företrädesvis inom den lägre statstjänsten. Genom de grundlagsändringar, som på Kungl. Maj:ts förslag antogos vilande år 1920 och därefter slutligt godkändes under förra året, avlägsnades från grundlagarna de bestämmelser, vilka innefattade hinder för kvinnors anställning även i de högre och högsta statstjänsterna. Frågan löstes ju, såsom vi alla veta, dock icke slutgiltigt med detta. I sin nya lydelse hänvisar § 28 regeringsformen beträffande kvinnors anställning i dessa statstjänster till ett avgörande i annan ordning än genom grundlagsregler: kvinnors utnämning och befordran förutsattes skola ske enligt »grunder, som av konungen och riksdagen godkänts».

Naturligtvis kan det sägas, att grundlagsändringen icke innebär något annat eller mer än införandet av en ny behandlingsordning för dessa frågor. Vad dessa regler skola innehålla i ena eller andra hänseendet lämnar grundlagen osagt. Fältet står öppet för att giva dessa »grunder» vilket innehåll som helst och att göra hur starka

Ang.
kvinnas behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.

(Forts.)

begränsningar som helst, då det gäller att bestämma området för kvinnornas behörighet att innehava statstjänster. Ett sådant resonemang har tydligen sitt formella berättigande, det framgår direkt av grundlagsbestämmelsens ordalydelse. Men jag tror icke, att jag misstager mig, då jag säger, att det förvisso vore mycket oriktigt att låta grundlagsbeslutets hela innebörd stanna vid detta. I realiteten låg i detta beslut något helt annat. Tydligt och klart framgick av det då framlagda kungl. förslagets motivering och av hela den diskussion, som förekom i riksdagen, att man med beslutet avsåg att giva frågan en lösning på en bredare basis än förut varit på tal, nämligen på grundvalen av principiell likställighet mellan man och kvinna i fråga om behörighet att innehava statstjänst. Även på sådana håll, där man icke tillbakahöll sin motvilja eller sin betänksamhet inför en sådan lösning, vidkändes öppet, att i själva verket grundlagsändringen ägde just denna innebörd.

Såsom resultat av frågans behandling torde och hava framgått, att man i enlighet med den tankegång, som kommit till uttryck i den kungl. propositionen till 1920 års riksdag, icke ville betrakta likställighetsregeln annorlunda än som en stomme för de blivande grunderna angående kvinnors statsanställning. Man förutsatte, att denna regel icke skulle vara undantagslös, utan att till densamma kunde och borde anknytas särskilda undantagsbestämmelser för vissa områden av statstjänsten. Frågan om dessa undantagsbestämmelsers innehåll och räckvidd var i den kungl. propositionen visserligen berörd, men utan att till densamma togs någon bestämd ståndpunkt, som skulle kunna föregripa ett senare avgörande. Dessa spörsmål voro helt och hållet ställda på framtiden; man ville avvakta den pågående utredningen genom särskilt tillkallade sakkunniga. Den ståndpunkten godkändes också av riksdagen. Det meningsutbyte, som i anslutning till en reservation vid konstitutionsutskottets betänkande förekom rörande vissa av de viktigaste undantag, som kunde tänkas ifrågakomma, såsom domaretjänster, prästerliga tjänster m. fl., får betraktas såsom en förhandsdiskussion i det ämne, som i dag föreligger till behandling.

Är alltså den uppfattningen riktig, att det verkliga, det principiella avgörandet av denna fråga skedde i samband med grundlagsändringarnas antagande — låt vara med obetingad prövningsfrihet i alla de många speciella spörsmål, som anknyta sig till huvudfrågan — torde det knappast behövas någon utförligare argumentation för den mening, att allt uppskov, som icke är tvingande nödvändigt, bör undvikas, då det gäller att fullfölja det redan fattade beslutet med de åtgärder, som erfordras för att detsamma skall kunna utföras i praktiken. Här bör icke få upprepas vad som följde på den år 1909 gjorda grundlagsändringen, som hade samma, ehuru ett långt mer begränsat syfte som den nu ifrågavarande. Efter långvariga meningsutbyten hade man kommit fram till att i § 28 regeringsformen införa en bestämmelse, enligt vilken kvinnor skulle kunna utnämnas till fullmaktstjänster inom vissa områden, undervisningsväsendet och läkarestaten. Även då gjordes verkställigheten av

beslutet beroende av »grunder», som skulle godkännas av Konungen och riksdagen. Under det följande arbetet på dessa grundens utformande restes så många svårigheter och framkommo så många meningsskiljaktigheter, att hela frågan för flera år framåt stannade i stöpet. Något fullständigt förslag blev aldrig (bortsett från ett enda mindre väsentligt undantag) framlagt för riksdagen och först i samband med 1918 års omorganisation av skolväsendet blev reformen till någon del förverkligad genom att kvinnorna erhöles behörighet till flertalet skoltjänster. Men i övrigt blev allting vid det gamla och på den punkten stå vi faktiskt ännu i denna dag. Var orsakerna än må ligga till att saken fått ett sådant förlopp, lär det icke bestridas av någon, att ett dylikt sätt för behandlingen av viktiga och ingripande frågor icke kan vara tillfredsställande. Missstämning och besvikelse måste följa, då det visar sig, att infriandet av det löfte, som gavs genom grundlagsändringen, åter och åter framskjutes, och att det hela under ändlösa diskussioner och utredningar måhända krymper ihop till ett minimum av vad det från början var.

Ang.
kvinnans behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.

(Forts.)

Efter 1909 års grundlagsändring har mycket förändrats i vårt politiska och sociala liv. Man och kvinna intaga numera både i allmänt medborgerligt och i privaträttsligt hänseende en fullt jämbördig ställning. Vad här föreslås kan därför icke på samma sätt som förr framställas såsom utslag av en mot natur och samhällsnytta stridande rörelse. Av allt att döma är genom den erfarenhet, som vunnits från andra områden, vägen jämnad för genomförandet även av den reform, som nu föreslås.

Även så till vida har frågan mognat för en lösning, att omfattande och grundliga utredningar blivit verkställda i de olika avseenden, som här äro av betydelse. Den kommitté, åt vilken denna utredning varit anförtrodd, har avgivit förslag till lagbestämmelser, genom vilka skulle angivas kvinnans behörighetsområde inom stats-tjänsten och på samma gång enhetligt för statsförvaltningen i dess helhet ordna frågan om gift kvinnas ställning i tjänsten. Övriga frågor, som ingå uti de i § 28 regeringsformen avsedda grunderna för kvinnors statsanställning, har kommittén ansett icke böra ingå i denna nya lagstiftning. Sålunda böra avlöningsvillkoren behandlas i den ordning, som gäller för statsregleringsbeslut. Detsamma är förhållandet med frågan om vissa tjänsters reserverande för kvinnor, ett spörsmål, vilket, såsom kammaren väl känner, närmast är att betrakta såsom en löneruleringsfråga. Vad pensionsförhållandena angår, ha vi som bekant redan nu olika lagar, vilka innehålla regler angående såväl manliga som kvinnliga befattningshavare. De nya eller ändrade bestämmelser, som kunna bli en följd av den utvidgade behörigheten för kvinnor till statstjänster, skola enligt kommitté-förslaget hava sin plats i dessa redan befintliga pensionslagar.

Kommitténs förslag i fråga om formen för fastställandet av dessa mångomtalade grunder innebär således en uppdelning mellan bestämmelser av lags natur, å ena, och bestämmelser, givna i statsregleringsväg, å den andra sidan. Kungl. Maj:t har i denna del

Ang.
kvinnas behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.

(Forts.)

helt och hållet biträtt kommittéföreläggelsen, och med tillfredsställelse finner jag, att det sammansatta utskottet, som behandlat propositionen, delar samma uppfattning. Från två håll, rakt motsatta, har emellertid en annan mening gjorts gällande. Herr Lindhagen gör sig i sin motion till målsman för den åsikten att av dessa grunder alltsammans eller åtminstone så mycket som möjligt bör upptagas i lag. Herr Reuterskiöld, som i sin motion haft åtskilligt att anmärka mot det sätt, på vilket detta ärende i formellt avseende behandlats, vill icke veta av någon lagstiftning alls på detta område, utan anser erforderliga regler böra sammanföras under formen av en kungörelse. Tydligt innebär detta att prövningen av alla dessa olikartade frågor enligt herr Reuterskiölds åsikt skall ske i statsregeringsväg.

Jag skall nu icke länge uppehålla mig vid denna fråga, men kan dock icke tillbakahålla ett par anmärkningar med anledning av de yrkanden, jag nyss berörde. Det vill förefalla som om man på sina håll skulle anse, att dessa »grunder» borde växa ut till en hel kodifikation av regler angående kvinnors statsanställning och att grundlagen skulle förutsätta, att alla dylika regler samlades i en författning. Jag tror för min del icke att detta är riktigt och kan för övrigt icke inse den fördel, som skulle följa därav. Var finnas dylika systematiska bestämmelser om statstjänare i allmänhet? Vår skola t. ex. reglerna om kvinnliga statstjänarens avlöning och pensionering brytas ut från de bestämmelser, som avse avlönings- och pensioneringsförhållandena för statstjänare i allmänhet eller för speciella stater och tjänstemannakårer? Och nog äro väl reglerna om de kvinnliga statstjänarnas avlöning och pensionering att anse såsom fullt giltiga »grunder» i den mening, § 28 regeringsformen avser, även om de icke stå att läsa på samma ställe som reglerna angående kvinnans *behörighet* att innehåva olika slag av tjänster?

Alltså, jag tror, att man bör skilja på dessa bestämmelser i mycket olikartade ämnen och låta deras natur vara avgörande för frågan om den form, i vilken de böra komma till stånd. Då herr Lindhagen, som vill lagfästa så många som möjligt av dessa bestämmelser, yrkar att i lag skola upptagas regler jämväl om de kvinnliga statstjänarnas *avlöning*, måste jag häremot anmärka, att det icke utan grundlagsändring torde låta sig göra att undandraga dessa anslagsfrågor den konstitutionellt fastställda ordningen för budgetbehandlingen. Och för övrigt, vore det lämpligt och riktigt — i all synnerhet om man genomför likställighet mellan man och kvinna — att giva en större helgd åt de avlöningsprinciper, som skola gälla för de kvinnliga statstjänarna, än åt dem, som gälla för de manliga? Jag tror i allmänhet icke, att det är lyckligt om man skulle slå över till att bevilja kvinnorna förmåner, som man icke vill medgiva åt männen.

Beträffande herr Reuterskiölds motion skall jag nu icke dröja vid hans, såsom det förefaller mig, icke fullt konsekventa bevisföring för den ståndpunkt, jag nyss berörde. Då herr Reuterskiöld motsätter sig, att vissa av grunderna erhålla formen av lagbestämmelser,

vill jag blott erinra, att förslaget i denna del realiserar en mening, som under ärendets föregående behandling mångfaldiga gånger blivit framställd utan att den blivit gendriven.

Det förslag, Kungl. Maj:t nu framlagt till riksdagens prövning, omfattar de frågor, som ansetts böra upptagas i en blivande lag, d. v. s. bestämmelserna om kvinnas *behörighet* att innehava stats-tjänst, däri inbegripen även frågan om villkoren för *gift* kvinna att innehava statstjänst. Då i samband härmed icke framlagts särskilt förslag angående kvinnliga statstjänarens avlöning och pensionering, innebär detta tydligen icke, att de i 28 § regeringsformen förutsatta grunderna skulle saknas i dessa avseenden. Verkan av behörighetslagens godkännande i enlighet med förslaget skulle bliva den, att nuvarande avlönings- och pensioneringsbestämmelser skulle tillämpas intill dess andra sådana bestämmelser kunde komma att meddelas. Med andra ord skulle i alla fullmaktstjänster eller överhuvud tjänster, för vilka blott *ett* lönebelopp finnes bestämt, kvinnor, som utnämndes till sådan tjänst, erhålla denna lön. I de tjänster åter, där nuvarande lönestater upptaga en manlig och en kvinnlig lön, skulle kvinnorna få den lägre, den kvinnliga lönen.

Ang.
kvinnas behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)

Sammanatta stats- och lagutskottet har nu i fråga om behörighetslagens innehåll helt och hållet biträtt Kungl. Maj:ts förslag, men hemställt om uppskov med lagens ikraftträdande till den ännu obestämda tidpunkt, då nya bestämmelser om kvinnliga statstjänarens avlönings- och pensioneringsförhållanden kunna bliva antagna. Denna avvikelse från Kungl. Maj:ts förslag har sin grund i olika uppfattning i fråga om lönebestämmelsernas tillämpning under den tid, som kan komma att förflyta till antagandet av nya bestämmelser. Skiljaktigheten synes icke gälla de tjänster, för vilka gäller blott ett lönebelopp, d. v. s. företrädesvis fullmaktstjänsterna och sådana tjänster, till vilka kvinnor nu icke äga tillträde. Med hänsyn till det utan tvivel ytterst obetydliga antal kvinnor, som under den närmaste tiden kan komma i fråga att utnämnas till dylika tjänster, kunna konsekvenserna av förslaget antagande icke vara avskräckande. Skulle dessa kvinnor senare få sig tillmätt en lägre lön eller förhöjda pensionsavgifter, torde härav icke framkallas några mera avsevärda svårigheter. Onekligen ställer sig saken mera komplicerad, då det gäller tjänster, till vilka kvinnor nu äga tillträde jämte män i viss proportion och för vilka tjänster gäller olika avlöningsbelopp. Om exempelvis å en viss lönestat finnas uppförda 12 manliga och 12 kvinnliga kontorsskrivare med olika löner, uppstår fråga, huru efter behörighetslagens ikraftträdande lönebestämmelserna skola tillämpas. Kommittéförslaget och Kungl. Maj:ts förslag utgå från att i detta fall även de kvinnor, som eventuellt utnämnas till tjänster, som förut betecknats såsom manliga, skola erhålla kvinnlig lön. Behörighetslagen sätter ur kraft lönestatens beteckning »manliga» för ett visst antal av dessa tjänster. Men behörighetslagen berör icke lönestatens bestämmelser om avlöningarnas olika belopp. Därav skulle då följa, att om i det antagna fallet alla de 24 befattningarna besattes med kvinnor — ett för övrigt tämligen överkligt antagande

*Ang.
kvinns behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.*

(Forts.)

— alla dessa befattningshavare skulle erhålla den i lönestaten angivna kvinnliga lönen, således för statsverket en besparing i stället för en icke beräknad utgift. Utskottet har icke obetingat velat godkänna detta resonemang utan ansett det snarare böra antagas, att en kvinna, som bleve utnämnd till en förut såsom manlig betecknad tjänst, borde komma i åtnjutande av manlig lön. I varje fall har utskottet befarat, att en anordning i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag måste medföra svårigheter vid tillämpning av nu gällande avlöningsbestämmelser.

Ehuru jag måste vidhålla riktigheten av den uppfattning, jag nyss angav, skall jag icke uppehålla kammaren med ett närmare bemötande av utskottets yttrande i denna del.

I den första av de vid utskottsbetänkandet fogade reservationerna har herr Hederstierna jämte fem andra ledamöter yrkat rent avslag å propositionen. Såsom skäl har åberopats sambandet med avlönings- och pensioneringsfrågorna. Jag har redan haft anledning uttala, att jag för min del icke kan godkänna giltigheten av detta skäl. En dylik sammankoppling av dessa frågor är enligt min mening varken naturligt eller nödvändig. Menar man, att vi icke skulle nu kunna avgöra frågan om kvinnas tillträde till ett ämbete, därför att vi i denna stund icke veta, om vi vilja ge en innehavare av ämbetet samma lön som en manlig? Jag vill för min del säga, att jag anser beslutet i behörighetsfrågan icke böra få ställas i beroende av beslutet i lönefrågan, och detta alldeles oavsett hur det senare beslutet kan komma att utfalla. Det kan icke med fog sägas, att en lycklig lösning skulle befordras genom att dessa frågor bindas oskiljaktigt vid varandra. Det verkliga skälet för reservationen torde ligga i dess slutord: »Det finnes icke något avgörande skäl att nu binda sig i behörighetsfrågan.» Kring reservationen samla sig de, som vid vilken tid denna fråga än kommer upp helst se att den faller. Men avgörandet kan man icke komma ifrån, och det är blott en kort frist som vinnes, om man nu skjuter frågan ifrån sig. Endast de principiella och orubbliga motståndarna till reformen synas mig kunna intaga denna ståndpunkt. Till dem, som icke tillhöra denna kategori, tillåter jag mig rikta en vädjan att antaga lagförslaget i enlighet med utskottets hemställan.

I den andra av herr Hederstierna m. fl. avgivna reservationen har framställts yrkande om undantagande av domaretjänster, för vilkas beklädande erfordras lagkunskap, samt sådana tjänster, med vilka chefsbefattningar äro förenade. I formellt avseende tillåter jag mig anmärka, att det synes oegentligt och föga överensstämmande med lagens uppställning att på detta sätt i samma moment koordinera två tjänstegrupper, vilka icke ha något sammanhang med varandra. I sakligt hänseende måste jag beträffande undantaget för chefsbefattningar säga, att detta synes mig tillhöra dem, som minst av alla kunna vara påkallade av någon praktisk nödvändighet. Formella meriter spela ingen roll vid tillsättningen av dessa tjänster, ingen kan på grund av pappersmeriter tvinga sig till en chefsbefattning. I varje förekommande fall lär väl därtill utnännas den lämpligaste och

bäste som står att få. Att i lagen gardera sig mot kvinnor på dessa poster synes knappt mera motiverat än om man sökte införa särskilda kauteler mot att få dessa poster besatta med olämpliga män. Ehuru det av många skäl är mindre sannolikt, att kvinnor, åtminstone på mycket lång tid, komma i fråga vid besättande av chefsposter och en undantagsbestämmelse alltså skulle göra varken till eller ifrån, måste det synas rätt egendomligt, att i en lag, som proklamerar en allmän likställighetsregel, strax efter denna finna ett stadgande, som utesluter kvinnorna från de förnämsta befattningarna utan något avseende på de särskilda tjänsteområden, dessa befattningar tillhöra.

*Ang.
kvinnas behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.*

(Forts.)

Med avseende å domaretjänsterna föreligger utom herr Hederstiernas en reservation av herr C. G. Ekman, vilken vill göra undantag för sådana domarbefattningar, med vilka är förenad skyldighet att föra ordet i underrätt. Skillnaden mellan dessa båda förslag är i realiteten obetydlig. Tillträde till domartjänsterna i överrätterna är så gott som utan undantag betingat av någon tids föregående utövning av ordförandeskap i underrätt. Men det kan ju tänkas, och har för övrigt förekommit, att bristande praktisk utbildning i underrätt ansetts kunna kompenseras genom meriter av annat slag, i främsta rummet en högre teoretisk utbildning än den vanliga. Denna synpunkt förtjänar att hållas i minne, då vi i vårt land bland våra fåtaliga vetenskapliga jurister en gång kunnat räkna en kvinna.

Vad beträffar frågan om kvinnliga domare över huvud, skall jag icke nu göra något utförligare uttalande. Jag har haft tillfälle att i den kungl. propositionen framlägga min mening. Vad därefter förekommit i den offentliga diskussionen — jag syftar då på lagrådets utlåtande och herr von Geijers motion — har icke kunnat rubba min tro att den föreslagna reformen ej heller i denna del är förbunden med de vådor av allehanda slag, vilka från olika håll målats i de mörkaste färger. Jag har redan i mitt yttrande till statsrådsprotokollet förklarar mig kunna väl förstå och uppskatta de skäl, som äro bestämmande för motsidan, även om jag icke kan anse dessa skäl för mig övertygande. Jag är ingalunda utan känsla för att kvinnans utövande av ordförandeskap i underrätt i ett eller annat fall kan medföra vissa svårigheter, särskilt under den första tiden av lagens tillämpning. Men detsamma har gällt om snart sagt varje ny funktion i det offentliga livet, som gjorts tillgänglig för kvinnor. Det har städse visat sig att de olycksprofetior, på vilka det icke sparats så snart det gällt dylika frågor, icke blivit besannade i det verkliga livet. Min tro är, att samma erfarenhet kommer att göras, därest kvinna nu lämnas tillträde till domarämbetet.

Åtskilligt kunde från min sida finnas att tillägga till vad jag nu anfört. Jag skall emellertid icke upprepa de skäl, som i propositionen framlagts för förslaget godkännande. Jag tillåter mig uttala min livliga förhoppning, att detta förslag, som är frukten av långvariga förberedelser och mycket arbete, nu skall vinna kammarens bifall.

Mina herrar! Det är ju känt, att detta lagförslag fallit i första kammaren, ehuru rösterna stodo så, att förslaget endast föll på

*Ang.
kvinns behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.*

(Forts.)

tre röster. Denna utgång i första kammaren anser jag vara mycket beklaglig, ty om förslaget, som jag hoppas blir förhållandet i denna kammare, där hade bifallits, hade man därigenom vunnit tvenne mycket beaktansvärda fördelar.

Den finansiella utredningen hade genom lagförslagets antagande betydligt underlättats. En av de herrar, som i denna utredning har en mycket markant plats, upprepade många gånger under diskussionen i första kammaren, att han gärna skulle se, att förslaget antoges, just därför att den utredning, vid vilken han var fästad och åt vilken han ägnat så starkt intresse, därigenom skulle betydligt underlättas. Det var den materiella vinst, som man skulle ha nått. Men det är även en annan betydande fördel, som man nu genom första kammarens beslut har gått miste om, en fördel av mera ideell natur. Det hade säkerligen varit en upplyftande känsla för alla dem, som varmt intressera sig för denna fråga, att hava fått se de principer, som kommittén uttryckt i lagförslaget, godkända. Så har emellertid nu icke skett, men det beslut, som andra kammaren nu går att fatta, anser jag dock för min del vara synnerligen viktigt, därför att det i viss mån kan komma att gagna båda de intressen, som jag nu har tillåtit mig beröra.

Jag har naturligtvis ganska klart för mig, att mycket av det motstånd, som restes mot förslaget i medkammaren, berodde på motvilja eller åtminstone en hög grad av tveksamhet med avseende å bestämelsen, att kvinnor skola kunna få tillträde även till domarämbetet. Efter den föredragningsordning, som vi nyss godkänt, förhåller det sig ju dock så, att även de, som icke vilja släppa fram kvinnorna till domarämbetet, men som i övrigt godkänna lagen, äro oförhindrade att vid den första omröstningen skänka sin röst åt förslaget, och att sedermera, om de önska lägga till en bestämmelse i andra paragrafen om att kvinnor icke skola få tillträde till domarämbetet, avge sin röst i enlighet med herr Hederstiernas eller herr Ekmans förslag.

Det är, som jag redan har nämnt, min livliga förhoppning, att denna kammare i dag skall fatta ett beslut i motsatt riktning mot första kammaren, så att alla vänner till förslaget dock få se, att det samma i denna kammare har många anhängare.

Herr a f E k e n s t a m: Herr talman! Genom det beslut, som första kammaren redan har fattat, har, kan man ju säga, frågan beträffande andra kammaren kommit i ett något annat läge. Såvitt man kan bedöma, synes första kammaren ha fattat sitt beslut mera så att säga på grund av den formella omständigheten, att vid det framlagda lagförslaget icke också fanns en utredning rörande löne- och pensionsförhållanden etc. Då vi nu gå att diskutera frågan, synes det mig därför, som om vi icke skulle behöva gå in på den fråga, som i första kammaren fällde förslaget. Jag tror, att det är nyttigt för frågans behandling, såväl för framtiden som även för i dag, om vi taga ett så att säga mera praktiskt grepp på den. Åtminstone är detta

min personliga övertygelse, och jag skall därför försöka att lägga mitt anförande därefter.

Såsom alla, som ha studerat utskottets utlåtande och som ha hört herr statsrådets anförande, inse, är det framför allt kvinnornas ifrågasatta behörighet att få tillträde till domarämbetet, som har väckt det mycket starka motståndet mot lagförslaget. Man har, som jag också tyckte mig höra av herr statsrådets anförande, nästan velat anse, att de beslut, som statsmakterna redan förra året konfirmerade, skulle vara prejudicerande för att överhuvudtaget de flesta ämbeten skulle kunna tillträdas av kvinnor, och att man därför endast i allra högsta nödfall borde göra något undantag härifrån. Jag undrar dock, om man verkligen får fatta statsmakternas beslut vid föregående års riksdag på det sättet. Då man lämnade åt Konung och riksdag att framdeles avgöra, till vilka verksamhetsområden kvinnorna skulle lämnas tillträde, var det väl meningen, att det i varje speciellt fall skulle företas en prövning. Denna prövning kan väl icke gärna företas under någon annan synvinkel än den: Är det för staten nyttigt, att det och det göres? Hur sedan denna fråga om statsnyttan ses, kan ju vara väsentligen olika, allt eftersom man betraktar den ena eller den andra omständigheten.

Då jag gått att övertänka saken, har jag icke alldeles kunnat skjuta åt sidan en omständighet, som för icke länge sedan behandlades i en Stockholmstidning i en enquête med överskriften: Bör en självförsörjande kvinna gifta sig? De, som läste denna enquête, ha utan tvivel ett bestående minne utav, att man i allmänhet ansåg, att en självförsörjande kvinna icke borde gifta sig. Av de uttalanden, som gjordes från kvinnligt håll, framgick även, att den längtan efter hemmet, som att börja med finnes hos en kvinna, då hon har ett livligt minne av det barndomshem, som fostrat henne, allt mer och mer förbleknar och liksom avtrubbas i samma mån, som hon kommer bort hemifrån. Hon får sina speciella vanor, och hon kommer in i det klubbbliv, som utan tvivel kommer att i mycket hög grad florerera även inom kvinnornas leder.

Jag skulle därför endast nu såsom en antydning vilja påpeka, att det icke är så alldeles givet, att vi, då vi behandla det föreliggande spörsmålet, endast och allenast böra taga hänsyn till kvinnornas lämplighet för det ena eller det andra ämbetet, utan att vi nog också få se på den stora frågan, huruvida kvinnornas tillträde till ämbeten även i andra avseenden kan vara till statens nytta. Jag skulle nämligen vilja påstå, att om utvecklingen går i den riktningen, att de självförsörjande kvinnorna — om det föreliggande lagförslaget skulle gå igenom, skulle de i alldeles övervägande grad vara tjänstemannakvinnor — icke vilja ingå äktenskap, komma utan tvivel en mycket väsentlig del av Sveriges mest bildade kvinnor på det sättet icke att gifta sig. Vad vill nu detta säga? Jo, det vill säga, att en hel del av de män, som förr hade tillgång till äktenskap med bildade kvinnor med hög kultur, skulle icke längre ha denna tillgång, vilket utan tvivel komme att sänka den kulturella nivå, på vilken hemmen hittills ha stått.

Ang.
kvinnsas behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.

(Forts.)

Jag skall emellertid nu icke uppehålla mig vid denna synpunkt, som en hel del kanske anser vara ganska underordnad, utan vill i stället direkt övergå till vad man framför allt har opponerat sig emot, nämligen att kvinnor skola kunna sitta som domare i under rätt. Jag vill erinra om, att i och med att en kvinna har tagit sin juridiska examen, har hon lika väl som en manlig jurist rätt att få tillträda en plats såsom biträde hos en häradshövding. Om en lag sådan som den nu föreliggande skulle antagas, skulle hon efter den obligatoriska lärotidens slut efter hovrättens förordnande vara i tillfälle att sitta såsom domare i underrätt.

Det är väl ganska många i denna kammare, som ha tjänstgjort såsom nämndemän, och jag skulle för dem vilja framkalla den bilden, att i domaresätet sitter en ung flicka på 25 å 30 år, att tingssalen är proppfull med besökande, att det just kanske är en mångfald av ungt folk av båda könen, och att det mål, som behandlas, är ett barn-uppfostringsmål. Det torde väl icke vara kammaren obekant, att vid den handläggning, som då kan påfordras, kräves det ofta nog att ingå i mycket intima förhållanden, och jag kan av egen erfarenhet vitsorda att det vid hörandet av vittnen och annan utredning då förekommer en hel del burleska saker och mustiga uttryck, vilket i åhörarkretsen väcker en munterhet, som är ganska svår att stilla. Jag undrar verkligen, om de, som ha litet närmare reda på häradsrättens arbete, våga tro, att denna unga kvinna över huvud taget skall kunna vara mäktig att upprätthålla ordningen på ett sätt, som befordrar häradsrättens anseende och reputation. Skulle det finnas en kvinna, som har denna stora förmåga, skulle jag våga påstå, att det är icke mer än högst en på hundra.

Sätter man sig litet mer in i förhållandena och betänker, att inför rätten förekomma icke blott sådana mål, som jag nu omnämnt, utan även andra, som kanske äro vida svårare, och har man dessutom reda på, att lantdomarämbetet kräver en kroppslig styrka även i avseende å hemarbetet, vilket arbete har knäckt många av de unga männen, undrar jag, hur man verkligen över huvud taget kan tänka sig, att de unga kvinnorna skola vara mäktiga att utföra ämbetets äligganden, att upprätthålla domstolens anseende och att tillgodose rättens krav. För min del är jag på det klara med och övertygad om, att så icke kan vara förhållandet, och jag säger därför: det kan icke vara till statens nytta att genomföra en lagstiftning sådan som denna. Det var ett gammalt svenskt ord, som hette: är det till nytta för staten, så slå till; och det kunde väl ibland gälla sådana saker, som man kände ganska obehagliga och tråkiga. Nu säger jag: kan man bevisa, att detta är till statens nytta, då må man slå till och antaga denna lagstiftning, men för min del kan jag icke förstå, att detta bevis kan presteras.

Jag yrkar, herr talman, bifall till den av mig avgivna reservationen under punkten 2.

Fröken T a m m: Herr talman, ärade kammarledamöter! Den-
na fråga har ju redan fallit i första kammaren. Det har varit alla

reformers öde i historien att mötas av motstånd, att förkastas såsom oantagliga och för samhället olycksbringande för att sedan efter många strider gå igenom och slutligen försvinna såsom självklara i det närvarandes sanktionerade former. Så har det varit vid genomförandet av alla medborgerliga rättigheter och icke minst när det varit fråga om kvinnans ställning i samhället. Det har hörts samma varnings- och klagorop från de s. k. samhällsbevarandes sida, vare sig det gällt kvinnans lika arvsrätt, myndighetsförklaring, kommunala och politiska rösträtt eller såsom nu behörighet till statstjänst. För nära hundra år sedan avgav Göta hovrätt yttrande i fråga om ogift kvinnas myndigförklaring, och i detta yttrande heter det bland annat: »Under budet om kvinnans omyndighetstillstånd har hon, närmare slutet till familjekretsen, hittills undgått frestelsen att med det bekomna fäderne- eller modernearvet försöka att på egen hand skapa sin lycka. Hon har ock aldrig hittills blivit blottställd för vådan av dessa försök. Hon har ej, utkommen från fädernehuset, behövt vända sig med bön om råd till den förstkommande. Hon har sluppit begråta följderna av illa beräknade företag och obetänksamt ingånga förbindelser; korteligen, hon har hittills icke känt vidden av sin egen svaghet.» Och vidare: »Hon har, då hon förr eller senare inträtt i äkta ståndet, ditfört med sig icke inbillningen att den myndiga kvinnan vare lika god som den myndige mannen» etc. Det är icke stor skillnad mellan detta yttrande och den reservation, som nu avgivits inom utskottet, utom att det förra sökte kläda sina tankar i blomsterspråk, under det att den senare låter ringaktningen för kvinnan mera ohöljt framträda.

*Ang.
kvinnans behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.*
(Forts.)

Den fråga, som i dag föreligger till behandling, kvinnas behörighet att inneha statstjänst och annat allmänt uppdrag, har upprepade gånger varit föremål för behandling inom riksdagen i en eller annan form. Vid 1921 års riksdag borttogs ur grundlagen det principiella hindret för kvinnornas tillträde till statstjänster, och en följd härav är den kungl. proposition, som avlämnats till innevarande års riksdag och som i huvudsak bygger på sakkunnigas i ärendet avgivna förslag. Enligt detta förslag skulle kvinnan äga tillträde till alla statstjänster med ett viss antal uppräknade undantag. Utskottet har anslutit sig till förslaget om behörighetslagens stadfästande, så som den föreligger i den kungl. propositionen, men däremot föreslagit, att ikraftträdandet av denna lag skulle uppskjutas, till dess löne- och pensionsförhållandena bleve ordnade. Häremot har ju inom utskottet avgivits tvenne reservationer, som yrkat, att hela frågan skulle uppskjutas, till dess löne- och pensionsförslaget föreligger. Det är givetvis en stor skillnad mellan dessa båda förslag, utskottets och reservanternas. I ena fallet blir principfrågan löst, i det andra lämnas alltjämt fritt spelrum åt reaktionära vindar. Men det är i alla fall synnerligen att beklaga, att utskottet icke kunnat ansluta sig till förslaget om lagens ikraftträdande den 1 januari 1923. Det kan visserligen tyckas, att när en sak dröjt så många år, det icke skulle ha någon betydelse, om den dröjer ytterligare någon tid, men för dem, som beröras av denna lag, även om de icke utgöra

Ang.
kvinns behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)

något större flertal, är det otvivelaktigt av icke ringa betydelse. Det skulle också kunna, fastän ingen naturligtvis tänkt på en sådan möjlighet, vara av betydelse för staten. I samband härmed får jag nämna ett namn, som svårigen kommer att utan bitterhet kunna omnämnas i den svenska kvinnorörelsens historia: Elsa Eschelsson. Jag behöver icke erinra om, hur hon, då professuren i civilrätt i Uppsala blev ledig, var den enda, som innehade kompetens att erhålla densamma, men därför att hon var kvinna, fick professuren stå obesatt och uppehållas av en manlig docent, som saknade erforderliga meriter.

Då frågan fallit, är det meningslöst att tala om skälen för och emot ett uppskov med lagens ikraftträdande. Jag vill blott i förbigående nämna ett sakförhållande. Utskottet har framhållit, att om lagen trätt i kraft med detsamma, skulle det inneburit ett provisorium i avseende å de kvinnliga statstjänarnas avlöning och pensionering, varigenom de fått åtnjuta respektive platsers nuvarande förmåner. Det skulle då kunnat hända, anser utskottet, att inom de befattningar, där somliga platser äro reserverade för män och andra för kvinnor, en kvinna erhållit en sådan manlig befattning och sålunda fått den därmed förenade högre avlöningen och en kvinnlig kamrat, som haft samma arbete, erhållit mindre förmåner. Denna orättvisa anser utskottet utgöra den största svårigheten för det föreslagna provisoriet. Utskottet har här genom sin motivering — jag vet icke, om det är ofrivilligt — understrukit det orimliga och ohållbara i olika lön för lika arbete.

Den siste ärade talaren framställde frågan, om en självförsörjande kvinna bör gifta sig eller icke. Jag vill icke här ingå på denna fråga. Jag anser, att den icke bör utgöra föremål för riksdagens behandling. Jag anser, att det må vara den självförsörjande kvinnans ensak att bestämma häröver. Men jag vill bestämt framhålla som min mening, att jag anser det icke vara till någon lycka för samhället, om kvinnorna, liksom hittills ofta skett, gifta sig utslutande av den bevekelsegrunden att få sin försörjning.

Beträffande domarbefattningarna ha ju tvenne reservationer avgivits emot kvinnornas tillträde till sådana ämbeten. Reservanterna äro naturligtvis medvetna om att möjligheten till befordran och meriter härigenom försvåras för kvinnorna. I den längst gående reservationen läser man bland annat: »Utan att inlåta mig på frågan, huruvida en kvinna lämpar sig för domarvärv eller att vara chef, måste jag till en början fästa det största avseende vid den uppfattning av kvinnan, som ännu åtminstone är rådande bland den stora allmänheten, och det emottagande, som hon till följd härav skulle röna, om hon tillåtes fungera som ordförande i underrätt.» Man frågar sig då ovillkorligen: vilka utgöra enligt reservanternas mening den stora allmänheten? De räkna påtagligen icke kvinnorna dit. Det är således männen, men är det alla män eller enbart bovarna? Det talas också om den jordbrukande befolkningen. Jag kan icke hjälpa, att jag har det intrycket, att man ute i det praktiska livet på landsbygden tager sakerna vida enklare och med be-

tydligt större fördomsfrihet, än då man här resonerar under parlamentariska former. Man läser vidare, att domstolens auktoritet skulle komma i fara och att denna auktoritet är för samhället av vida större betydelse än kvinnornas önskan att erhålla tillåtelse att bekläda berörda befattningar. Man undrar, om reservanterna glömt, att vi i alla fall bo i ett land, där kvinnorna ha politisk rösträtt och därmed förenad rätt att deltaga i bestämmandet över sin ställning i samhället.

*Ang.
kvinnans behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)*

Man frågar sig också, även om man icke har några vidare illusioner i den vägen: är tanken om kvinnan verkligen så låg? Vilken är den allmänna uppfattning om kvinnan, som man här syftar på? Den siste ärade talaren nämnde visserligen, att det fordras kroppskrafter för domarämbetet, men han menar väl i alla fall icke, att det är på kroppsstyrkan, som domarämbetets helgd beror. Det är väl ändå genom inre egenskaper, som domaren skall bevara denna helgd. Menar man då, att den andliga kraft, den förestående för samhällets och den enskilda medborgarens välfärd, den vördnad för rätt och sanning, som härtill fordras, helt och hållet skulle saknas hos kvinnorna? Man tänker kanske också, att det skulle kunna verka stötande, om vissa mål, som röra män, skulle handläggas av kvinnor. Men har man tänkt på, hur förhållandet är, när vissa mål, som röra kvinnor, handläggas av män? Den siste talaren nämnde, att det kunde vid domstolsförhandlingar förekomma vad han kallade vissa intima förhållanden, som väckte allmän munterhet. Det är möjligt, att en kvinna såsom domare icke skulle tillåta en dylik munterhet.

Vad som kan sägas om domarbefattningarna gäller också andra chefsbefattningar, varifrån kvinnorna enligt samma reservation skulle utestängas. Det är väl ändå rent individuella egenskaper som avgöra, om en människa passar till chef eller icke. Det beror väl i all rimlighets namn icke på, om jag är man eller kvinna, ifall jag passar till chef eller icke. Jag behöver icke trötta kammaren med att draga fram exempel på dugliga och odugliga män och dugliga och odugliga kvinnor, som innehaft och innehar chefsbefattningar. Dessutom, vad är chefsbefattning eller icke chefsbefattning? Och skola de kvinnor, som redan nu inneha chefsbefattningar, genom en sådan reform få frångå sina befattningar?

De önskemål, som finnas utöver vad den kungl. propositionen innebär, hava motionsvis blivit framförda av herr Lindhagen. Han yrkar i sin motion, att ytterligare befattningar skulle bliva tillgängliga för kvinnorna. Han framhåller också det egendomliga i, att då mannens befordringsrätt tillförsäkras honom i grundlag, skulle kvinnans befogenhet endast inskrivas i allmän lag. Med allt erkännande för den ställning, den kungl. propositionen intagit gentemot kvinnorna, har man dock svårt att förstå, varför denna proposition bygger på principen, att vissa uppräknade platser förbjudas för kvinnorna, istället för att bygga på likställighetsprincipen, där förtjänst, skicklighet och de individuella egenskaperna bliva avgörande i de fall, där en befattning är lämpad uteslutande för män eller uteslutande

Ang.
kvinns behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.

(Forts.)

för kvinnor. Det är väl ingen, som tror, att även om det icke vore i lag förbjudet, det skulle falla någon kvinna in att vilja bli till exempel militär. Vi behöva blott gå till det enskilda livet. Det förekommer aldrig, att en kvinna försöker till exempel att bliva kördränk, detta därför att en del av de sysslor, som äro förenade med sådant arbete, överstiga kvinnors kroppskrafter. På samma sätt, som utvecklingen i det enskilda livet tagit naturliga former, skulle detta helt säkert också ske inom samhällslivet.

Ingen skall påstå, att män och kvinnor äro varandra i alla avseenden lika eller att likställighet med avseende på medborgerliga rättigheter skulle innebära, att män och kvinnor i allt skulle fylla samma uppgifter. Det är väl tvärtom just med hänsyn till deras olika läggning, som det vore önskvärt, att kvinnornas inflytande finge göra sig gällande och få göra sig gällande vid danandet av samhällsformerna. Kan någon påstå, att den politiska utvecklingen tillförne valt uteslutande lyckosamma vägar? Jag har också svårt att förstå, att denna fråga betraktas uteslutande som en kvinnofråga och icke som en samhällsfråga, där det i främsta rummet är tal om samhällets nytta och samhällets fördel av att alla bidra till samhällsutvecklingen. Jag har också svårt att förstå logiken i den uppfattningen, som å ena sidan framhåller kvinnorna som så svaga och oförmögna att upprätthålla auktoritet och å andra sidan håller dem för så farliga och omöjliga att hejda, att männen, som utgöra det starka släktet, måste ha den företrädesrättigheten att skydda sig i lag mot dessa kvinnors oduglighet eller duglighet.

Vad som nu har skett genom första kammarens beslut, är ingenting annat än ett led i utvecklingens växelvisa fortskridande mellan framsteg och tillbakagång. Det skall icke och får icke för den skull bli tal om någon upphetsad kvinnoagitation. Vi förstå, att det måste taga tid att bryta igenom århundradens fördomar och föreställnings sätt. För att bryta igenom dessa fördomar fordras det likväl ett värdigt, men energiskt och målmedyetet arbete från kvinnornas sida, och det som nu förefaller som en motgång skall kanske bidra till att lära oss bättre förstå att bevaka våra intressen, lära oss i handling förstå betydelsen av landstingsval och riksdagsval, lära oss bättre förstå våra skyldigheter och rättigheter inom samhället. Och då jag nu vädjar till den folkvalda kammaren att i dag giva uttryck åt ett tänkesätt i framstegsvänlig riktning, så gör jag det å alla deras vägnar, som genom mig här föra sin talan, och i förvisning om, att vi kvinnor med allvar och ansvarskänsla vilja deltaga i arbetet att ur vår olyckliga tid skapa en framtid, grundad på mindre fördom och mera rättvisa.

Herr talman! Utan att taga avstånd från något av de önskemål, jag här uttalat, får jag, på grund av frågans nuvarande läge yrka bifall till utskottets förslag.

Herr O l s s o n i Kullenbergstorp: Herr talman! Då jag såsom ledamot av det sammansatta utskottet har den nog kanske litet trä-

kiga plikten att försöka försvara en av reservationerna — jag har icke undertecknat mer än en av dem — så skall jag icke taga saken fullt så högtidligt och tala om sekelgammalt motstånd, fördomar och dylikt, utan jag skall hellre stanna vid vad denna proposition egentligen innehåller och vad därmed närmast äger sammanhang. Men det skall jag ändå i förbigående säga, att för mig existerar icke några fördomar i det ena eller andra hänseendet. Man kunde möjligen, när striden här företrädesvis gällt jurister, tänka, att det vore en fördom hos dem, som ägnat sig åt detta yrke, men vad bönderna beträffar, så försäkrar jag den ärade talarinnan, som nyss hade ordet, att någon fördom finnes icke hos oss. Men vi kunna ändå kanske se saker och ting med något olika ögon.

*Ang.
Kvinnans behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.*

(Forts.)

När herr statsrådet utgick ifrån åtskilligt, som han ansåg hade influerat på utskottet, så var det nog i ett par saker, som herr statsrådet tog en smula fel. En sak var, att utskottet ansett, att genom den kungl. propositionen skulle kunna uppstå svårigheter i det fall, att nu finnas kvinnliga befattningar inom samma tjänstegrad som de manliga. Det är nog sant, att därigenom uppstå starka svårigheter, det erkänner jag, men det stod även alldeles klart för utskottet, att lika stora svårigheter, fastän kanske icke fullt så pregnanta, skulle uppkomma, om en kvinna bleve utnämnd till en viss grad med den nu för manlig tjänsteman reglerade lönen och man sedan till äventyrs skulle komma med sådana lönebestämmelser, att hennes lön skulle komma att ligga under den nuvarande lönen för manlig tjänsteman i motsvarande grad. Det skulle ju också utgå pensionsavgifter och dylikt. Ju mera man funderade på saken, desto omöjligare såg det ut att få det riktigt klart. Det gjorde, att vi blevo tämligen fort färdiga med den kungl. propositionen i den delen, då vi ansågo, att det var nära nog omöjligt att klara upp denna sak på ett någorlunda tillfredsställande sätt.

Sedan yttrade herr statsrådet, att särskilt de som undertecknat den första reservationen kunde rubriceras som avlagsmän. Om vi se på, vilka som stå för den andra reservationen, så är det fem stycken av dem som undertecknat den första. Den enda skillnaden är alltså, att mitt namn icke finnes under den andra reservationen. Då kan jag icke fatta herr statsrådets uttalande på annat sätt, än att det skulle vara jag, som vore den specielle avlagsmannen framför alla andra. Så är icke fallet, herr statsråd. Men det hindrar icke, att jag tycker, att man skulle ha klargjort löneförhållandena och en del saker till, innan man bestämmer sig för hur det skall vara. Jag vill icke klandra herr statsrådet för att propositionen framlagts i det skick, som skett, ty det har ju nu nästan ifråga om allting blivit ett bruk, att man framlägger ett litet stycke, en princip, och sedan får man reda upp det, så gott man kan. Det är blott några dagar sedan, vi voro inne på samma resonemang, men då sades det, att man icke kunde taga med mera, enär förslaget i övrigt icke skulle utarbetas av samma personer. När man från motståndarnas håll efterlyste, hur förslaget skulle se ut, när det bleve färdigt, erhö

*Ang.
kvinns behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.*

(Forts.)

man det svaret, att det fick man senare arbeta igenom och det finge motståndarna hjälpa till med. Således, den proposition, som detta utlåtande gäller, är i detta avseende lik en del andra.

Det är nog icke alldeles riktigt, att det var avslagsmännen, som man skulle träffa på i den första reservationen. Jag skall sedermera återkomma till den avvikande ståndpunkt jag intar till de övriga fem reservationerna. Då sade herr statsrådet också, att behörighetsfrågan icke sammanhänger med lönefrågan. Ja, det är nog riktigt, om man tar saken rent abstrakt, men jag hörde just den ärade talarinna, som nyss hade ordet, säga, att hon för sin del höll på lika lön för lika arbete. Hur är det emellertid hittilldags med den saken i statens tjänst, då det finns kvinnliga och manliga tjänstemän, som sköta något så när samma befattning? Jo, de kvinnliga tjänstemännen ha lägre lön men pensioneras i regel något tidigare, och deras pensionsförhållanden äro även i övrigt något annorlunda ordnade. Där ha vi sålunda genast frågan uppe om hur man skall ställa det med den saken. Herr statsrådet fick då genast kanske klart för sig, att det ändå finns en liten smula sammanhang mellan de bägge frågorna, mellan löneförhållandena och behörigheten. Löser man icke lönefrågan, skulle det ju kunna ställa sig så, att det bleve mycket oekonomiskt för staten, att tjänster innehades av kvinnliga tjänstemän.

För att gendriva vad reservanterna anfört, yttrade herr statsrådet också, att man alltid tog hänsyn till lämpligheten vid utnämningar. Ja, jag skall söka ta fasta på detta uttalande. Det vore ju en härlig sak, om man kunde vara riktigt på det klara med den saken. Nu är det så, att vi, den stora allmänheten och det jämstrukna folket, ha mycket svårt att övertyga oss därom. Vid åtskilliga utnämningar kan det nog vara så, att man känner det som om de rätta personerna utnämns, men mången gång är det dock mycket svårt att genomtränga det där dunklet vid en utnämning: Var det verkligen lämpligheten, som man nu tog hänsyn till?

Det måste jag erkänna, att om man är övertygad om att vederbörande taga hänsyn till den lämplighet, som behövs och vederbör, och icke blott till förtjänster och skicklighet, som väl i regel mest gälla pappersmeriter, löses denna fråga mycket lätt av sig själv. Då är striden om lantdomarna och om alla de tjänster, som Kungl. Maj:t har räknat upp, en överflödsgärning. Man räknar här upp befattningar, som det anses olämpligt att kvinnor inneha, men tar man alltid vid en utnämning hänsyn till lämpligheten, är det ju klart, att man icke behöver göra en sådan uppräknning.

Då utskottet hade någorlunda enigt samlat sig om att man icke kunde tillstyrka den kungl. propositionen i det skick, den hade, uppstod frågan, om man skulle taga upp behörighetsfrågan och om vilka tjänster, som skulle undantagas. Från den talare, som jag förmodar, att herr statsrådet alluderade på, framfördes då den synpunkten, att det skulle vara till fördel, om man vid det blivande löneregeringsarbetet sluppe befatta sig med de tjänster, som undantoges. Det var

verkligen då det enda skäl, som jag hörde framföras till förmån för att saken nu skulle avgöras. Det är dock alldeles klart, att om man nu på förhand bestämmer, att de och de tjänsterna skola få besättas med kvinnor, uppriver man därmed en mycket hård kamp om löneförhållandena just vid dessa tjänster. Det blir ju precis samma sak, som om jag skulle uppdra åt en person att utföra ett visst arbete men sade, att frågan om ersättningen skola vi avgöra senare. Detta är en felaktig taktik i det enskilda livet, och jag vågar påstå, att det är det också i statslivet. Ty klart skall det vara! Jag anser sålunda utskottets förslag, som särskilt herr Ekman starkt bar upp, för lika principiellt felaktigt från den utgångspunkt, som jag intar, som den kungl. propositionen. Det kvittar egentligen lika, och striden blir lika stark i ty fall.

Det lilla skäl, som herr Ekman framförde — jag säger med avsikt »lilla» — kan icke för mig vara avgörande. De tjänster, som man skulle undantaga för att slippa tänka på dem vid lönebestäm- melse- rnas avfattande, äro ett så litet fåtal gentemot den stora mängden, som man ändå skulle vara nödsakad att tänka på — man börjar ju med statsråd och går ända ned till vaktmästare — att det icke betyder något, om man tar dem med eller ej. Det är således för mig alldeles omöjligt att kunna följa herr Ekman.

Vad som förmådde mig att intaga den slutställning, som jag intagit, var, att den kungl. propositionen var så lagd, att man icke såg hela räckvidden av ett bifall till densamma. I regel brukar ju riksdagen icke gå med på sådana förslag. Skälet till mitt avslagsyrkande innebar visst icke, att jag mera än andra ställde mig på avslag, ty faktum är nog, att min ståndpunkt var mindre avslagsmässig än de andra fem reservanternas. Och skälet? Ja, jag skall strax säga det. Vid rösträttsstriderna proklamerades det av majoriteten här i riksdagen, att det skulle vara likställighet mellan könen. Jag hade för min del många gånger uttalat mig för kvinnans rösträtt, men jag trodde, att man skulle taga frågan i flera etapper, och att man skulle taga först en större eller en mindre del. Riksdagen tog icke frågan på det sättet utan tog allt på en gång i likställighetens namn. Sedan kom den stora strid, som jag gärna skall medge, att jag hårt deltog uti, nämligen frågan om nya giftermålsbalken. Vad var där min ståndpunkt? Jo, jag ansåg, att herrar jurister glömt en punkt, där det aldrig blir och aldrig kan bli likställighet, nämligen i fråga om hemmet och familjen. Där kan mannen aldrig ersätta kvinnan. Aldrig! Det är omöjligt, säga vad man vill, och herrarna må skriva om likställighet så mycket ni vilja. I den föreliggande kungl. propositionen ser jag även, att man icke det minsta fäst sig vid den sidan av saken, den gifta kvinnans ställning, utan lagförslaget går fullkomligt i stil med nya giftermålsbalken. Man ser saken helt och hållet individuellt. Man har icke någon tanke på att förslaget betyder något i fråga om sammanhålningen av de mångtusende hemmen, som i sin ordning bilda staten.

Då man nu har låtit det stora problemet helt och hållet stå till-

Ang.
kvinnans behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)

Ang.
kvinns behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.

(Forts.)

baka för den abstrakta teorien om likställighet, som man ändå aldrig kan genomföra, måste jag säga, att då är denna kungl. proposition oändligt liten i mina ögon. Då det hela har gått för långt, och då man uttalar, att det överallt skall vara likställighet, och att man i denna likställighets namn fordrar detsamma för kvinnorna som för männen, då skall jag sannerligen icke göra motstånd. Absolut icke! Det är från min synpunkt sett ingenting att hålla på, ty då ha vi redan kommit för långt. Jag sticker icke under stol med att jag icke gillat riktningen. Jag tror, att det varit till den svenska kvinnans skada, att vi gått så långt, som vi ha gjort, och jag tror naturligtvis icke, att det blir bättre i fortsättningen, men vi få ta konsekvenserna av de beslut, som vi ha fattat. Har man sagt »a», får man säga »b». Jag finner därför icke skäl att uppträda som ridhare för några jurister, som förut ha kokat ihop de andra lagarna på detta område. De böra ha haft klart för sig, vilka följder de andra lagförslag, som de ha framlagt, skulle få, och på den punkten ställer jag mig icke alls bland de fem övriga reservanterna. Nu kanske herr statsrådet kan bedöma, om min ståndpunkt är mer avslagsmässig än de andras.

Jag har emellertid funnit ett bifall till den kungl. propositionen icke vara klokt, just därför att jag först vill ha den finansiella delen av frågan klar. Jag tycker, att det är onödigt att efteråt riva upp en strid om löneförhållandena. Frågan löses lättare, om man bestämmer lönerna på samma gång som behörigheten, och det hela går då helt säkert mjukare.

Detta skäl har för mig varit tillräckligt för att yrka avslag på den kungl. propositionen, och jag skall därför, herr talman, be att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen vid punkt 1).

Fröken Wellin: Herr talman! När jag gått att pröva det föreliggande förslaget och att inta ståndpunkt till detsamma, har detta skett utan någon förutfattad mening i frågan. Jag har kunnat pröva skälen för och emot fullkomligt lidelsefritt. Om det icke vore ett föregripande av kammarens beslut, skulle jag därför vilja säga, att jag i detta fall kommer att fungera såsom dcmare mellan två olika principiella uppfattningar. Jag har icke deltagit i den moderna kvinnorörelsen. Jag är till min läggning mera »gammalmodig», och jag kan därför förstå de åskådningar, som kommit till synes i de olika reservationerna.

Jag kan känna sympati för motståndet, och särskilt gäller detta på tvenne punkter, dels gift kvinnas likställighet med ogift och dels skiljandet av behörigheten från ordnandet av löne- och pensionsfrågan. I det senare fallet gäller det ju en princip i fråga om tjänsteförhållanden. Huruvida den är formellt riktig eller oriktig, kan jag icke avgöra, men man måste ju säga sig, att det föreliggande förslaget om kvinnans tillträde till statstjänst innebär en

något ovanlig ordning, även om, vilket jag villigt erkänner, vägen hålles öppen för korrigerings efteråt.

I det förra fallet gäller det däremot betydelsefulla sociala intressen, *kvinnointressen* och *samhällsintressen*. Det kan ju icke förnekas, att ett bifall till kravet på likställighet mellan gift och ogift kvinna mycket lätt kan leda antingen till barnlösa äktenskap eller till att barnet eller barnen i mycket hög grad få sakna moderns vård och handledning, det bästa, livet har att skänka oss människor. Det blir i stället lejda händer och artificiell uppfödning.

Ang.
kvinns behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.

(Forts.)

I fråga om särskilt det senare skulle jag vilja framhålla, att det har ansetts av alla såsom ett så stort samhällsintresse att motarbeta det, att särskilda åtgärder påyrkats i fråga om fabriksarbeterskorna och deras barn. I det föreliggande förslaget går utvecklingen i annan riktning — det kan icke förnekas. Här står intresse mot intresse, barns mot föräldrars. Nu vill jag säga, att naturligtvis i ett fall, det rent ekonomiska, sammanfalla dessa båda intressen. Om man tar ett exempel: En man, som har en inkomst på 7,000 kronor, gifter sig med en statsanställd kvinna, som har en inkomst på låt oss säga 5,000 kronor, och så ställes mot dessa en man med samma inkomst, en kamrat till den förre, som gifter sig med en kvinna, som icke har statstjänst eller någon privattjänst och således ingen lön, så måste man säga sig, att de båda männen bliva härvidlag mycket olika ställda. Man förstår mycket väl, att frestelsen ligger nära till hands för den kvinnan och den mannen, som båda äro statsanställda, att önska, att kvinnan må behålla denna inkomst, ty de måste naturligtvis annars reducera sina fordringar på livet högst väsentligt. Nu vill jag gärna erkänna, att man redan med nuvarande förhållanden har exempel i denna väg att peka på, särskilt inom folkskollärarekåren, men det kan icke nekas till att man dock alltid måste hålla i minnet, att det är ett samhällsintresse att bevara mödrarna åt hemmet. Äktenskapet är en institution med stora och allvarliga förpliktelser gent emot det kommande släktet.

I fråga om behörigheten och särskilt ikraftträdandet av denna lag utan ordnade löne- och pensionsförhållanden måste även i detta fall rätt så stora principiella betänkligheter resas. Jag förstår mycket väl, att för den person, som gillar satsen: »lika lön för lika arbete», innebär förslaget endast en etapp på vägen dit, men för andra ställer sig nog saken något annorlunda. För min del måste jag säga, att så länge mannen i stort sett är familjeförsörjare och har att uppbära hemmets ekonomi, har jag mycket svårt att godtaga förslaget om lika lön och lika arbete. Det måste på något sätt ordnas med kompensation för familjeförsörjare.

Vidare inriktar sig kritiken mot förslaget om kvinnan på chefsplats och såsom domare. Ja, i fråga om chefsplatserna skulle jag vilja säga, att det är väl så pass rena undantag, så att, för att en kvinna skulle få tillträde till en dylik, fordras nog så stora krav på hennes kompetens och kvalifikationer, att jag för min del icke härvidlag kan se någon fara. Vidare vänder sig motståndet — och det gjorde särskilt herr af Ekenstam — mot kvinnan såsom domare.

Ang.
kvinneas behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)

Jag får säga, att i det fallet har kritiken verkat på mig rent av förbluffande. Jag har i min oskuld gått och trott, att det låg någon sanning i talet om att kvinnan skulle verka höjande och upplyftande i det offentliga arbetet, och då får man besked om något helt annat på ett visst arbetsfält. Ehuru det redan av fröken Tamm anförts en del exempel, kan jag icke underlåta att återge några av de skäl, som anförts mot att kvinnorna skulle fungera såsom domare. Det sägs då först: »den allmänna folkmeningen, att kvinnan icke passar såsom domare», vidare »den hos oss förefintliga känsla, som omgärdar domaregärningen med särskild helgd». — »Samhällets djupaste grundval är rätten.» »Domaresysslans beklädande med kvinnor åtminstone vid häradsrätten skulle i hög grad vara förstörande för domarearbetets auktoritet.»

Nu vill jag säga, att det är utan tvivel skicklighet, som formulerat de här skälen mot förslaget, men jag tror, att de bevisa litet för mycket. Man har bevisat mer än man kan stå för, ty vad ligger i dessa satsen? Det ligger endast en subjektiv uppfattning. De innehålla intet bevis för riktigheten därav. Det är således inga sakskaäl, som förebragts. Nu sade herr af Ekenstam, att vad som skulle vara avgörande för frågan, huruvida kvinnorna skola få tillträde till domarämbetet eller icke, skulle vara om det vore för staten nyttigt eller icke. Det är alldeles riktigt. Naturligtvis skall man taga hänsyn till det, men jag frågar: Icke kan i detta fall en subjektiv uppfattning vara ett talande bevis? Låt kvinnan försöka. Bli det till skada, är det väl icke omöjligt att avskaffa institutionen.

Det är ett par yttranden till, som jag skulle vilja beröra. Det har här talats om — herr af Ekenstam var inne något litet på det också — hurusom »vid våra underrätter synnerligen ofta förekomma rannsakingar angående sedlighetsbrott och även andra mål, i vilka det gäller att vinna full klarhet i de mest intima och ofta motbjudande detaljer». Detta skulle vara ett skäl för att icke kvinnan skulle få bekläda domarämbetet. Såsom kvinna kan man respektera den finkänslighet, som kan taga sig uttryck i ett sådant uttalande. Jag vill icke förneka det, och jag vill ge den uppfattningen mitt erkännande, men om jag går till en senare sida i samma yttrande, säger man där: att »beträffande sådana med domarämbetet jämförliga befattningar, vilka beklädas av lekmän, således särskilt nämndemansbefattningen, synes något avgörande hinder icke möta mot att tillträde till desamma beredes åt kvinnan. Dessa befattningar äro i själva verket av väsentligt annan natur än de förut avhandlade». Men var är då ridderligheten att skona kvinnan? Skall man sitta såsom nämndeman och följa förhandlingarna, måste man väl taga del av allt detta motbjudande i alla fall. Nu vill jag gärna säga, att, trots att det icke föreligger någon artskillnad utan endast en gradskillnad, jag gärna erkänner, att det naturligtvis kan vara en lätnad att blott sitta såsom åhörare och icke såsom ordförande i rätten leda förhandlingarna. För att göra detta senare fordras naturligtvis större takt än att endast vara åhörare, men jag tror

icke att kvinnorna i allmänhet i handel ochandel visat att de icke besitta sådan.

*Ang.
kvinns behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.*

Jag skulle vilja säga, att därest kvinnan utestänges från domareämbetet och icke där får förvärva sig behöfliga meriter för ett flertal ämbeten, till vilka hon skulle få tävla med männen, vartill tjänar då ett bifall till förslaget? Det är ju att erbjuda dem att söka tjänster, till vilka de icke kunna meritera sig. Vartill tjänar, att under sådana förhållanden öppna vägen för kvinnorna till en hel del andra ämbeten? Då må jag säga, att ett rent avslag för mig står såsom det ärligaste. Det innebär principtrohet och mera logik, vilket också första kammaren visat genom att avslå det föreliggande förslaget.

Jag skulle till slut vilja citera en del av ett yttrande, som fröken Tamm anfört, nämligen detta: »Till en början fästes det största avseende vid den uppfattning om kvinnan, som ännu åtminstone är rådande bland den stora allmänheten, och det mottagande, som hon skulle röna, om hon tillätes fungera såsom ordförande i en underrätt.» Härtill skulle jag vilja få säga, att min tro är, att kvinnorna på detta område skulle mötas med samma älskvärda välvilja och förståelse, varmed vi kvinnor ha mötts här i riksdagen, icke minst av dem, som varit motståndare till likställighet på detta område.

Nu äro ju meningarna delade om betydelsen av grundlagsändringarna av år 1920 och 1921. Anhängarna av förslaget i Kungl. Maj:ts proposition se däri ett principbeslut, som nu bör fullföljas. Motståndarna förneka, att grunderna för kvinnans anställning i statstjänst med nödvändighet skola baseras på likställighet till följd av föregående beslut. Jag vågar icke yttra mig om avsikten med det då fattade beslutet; jag förmodar, att var och en i det beslutet lade in, vad han själv önskade, att det skulle innehålla. Men jag måste konstatera, att om icke ett beslut om likställighet då fattades, har dock villfarelsen allmänt därom vunnit en mycket stor utbredning särskilt bland de kvinnor, det här gäller. Och jag må säga, att för en dylik villfarelse sakna de sannerligen icke stöd i utvecklingen, ty vad har inträffat sedan? Jo, kvinnornas politiska likställighet med männen har blivit genomförd. Jag för min del har icke arbetat härför, och jag är alltjämt tveksam, om det innebar så stor lycka för kvinnorna. Ätminstone vill jag säga, att jag icke kan erfare någon lyckokänsla i detta ögonblick, men om konsekvenserna av det fattade beslutet tvekar jag icke. Det för logiskt (om i överensstämmelse med manlig eller kvinnlig logik vill jag lämna osagt) till ett förslag i den kungl. propositionens anda.

Jag må säga, att det varit mig mycket svårt att fatta ståndpunkt i denna fråga, och rent sakligt anser jag, att det icke är någon synnerlig olycka, att förslaget nu fallit, därför att jag tror, att det kommer igen i förbättrad upplaga. Men jag måste beklaga utgången med hänsyn till de befattningshavare, som därav beröras. De praktiska följderna för dessa befattningshavare inom ett område förstår man bäst genom en del upplysningar, som lämnats mig. Det

(Forts.)

*Ang.
kvinnas behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.*

(Forts.)

gäller läkaretjänsterna vid hospitalen. När kvinnorna fingo tillträde till dem, fanns det två amanuéstjänster och ett flertal underläkarebefattningar. Kvinnorna fingo tillträde till amanuensbefattningarna och underläkaretjänsterna. Sedermera har utvecklingen gått därhän, att underläkarebefattningarna förändrades till biträdande hospitalsläkaretjänster, och sålunda återstod för kvinnorna de två amanuensbefattningarna. Enligt det förslag, som nyligen antagits, ha dessa biträdande hospitalsläkaretjänster ytterligare ändrats, så att de ha blivit hospitalsläkarebefattningar av andra klassen. Och äro kvinnorna alltjämt utestängda även från dem. Nu lämnas det, därför att det är ont om hospitalsläkare, dispens för kvinnorna, men då förordnas de på tre år. Männen förordnas första gången på tre år, men få sedan ett förnyat förordnande på tjänsten tills vidare, medan kvinnorna få dispens på tre år i sänder. Jag förstår icke, om i frågans nuvarande läge något kan åtgöras för att utjämna dessa missförhållanden. Men jag ber i alla fall att få rikta en vördsam vädjan till herr socialministern, att herr statsrådet om möjligt måtte behjarta, vad som nu i detta fall har påtalats i fråga om de kvinnliga hospitalsläkarna.

Då jag således, trots de stora betänkligheter jag hyst, till min egen överraskning har kommit därhän, att jag icke kunnat säga nej till tanken i den kungliga propositionen, emedan jag funnit grunderna för ett dylikt nej i längden icke bärkraftiga, hade jag tänkt att avge min röst för det kungliga förslaget. Nu har ju emellertid fröken Tamm här yrkat bifall till utskottets förslag, och då anser jag, att jag för min del icke kan gå längre än hon. Emellertid, herr talman, innebär detta helt naturligt icke, att jag anser mig bunden framdeles i fråga om löne- och pensionsförhållandena. Och varför jag kunnat gå så långt, som jag gjort, är därför, att jag varit övertygad om, att de av mig och andra påtalade olägenheterna i väsentlig mån kunnat och bort elimineras genom att bestämmelserna blivit väl avvägda i den praktiska tillämpningen, därest förslaget hade blivit antaget.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindley: Herr talman! Endast några ord. Efter det våltaliga och varmhjärtade anförande, som fröken Tamm här hållit, och det i mångt och mycket sakkunniga yttrande, som fröken Wellin avgivit, skulle det ju kunna se ut, som om utskottsmajoriteten, därest ifrån dess sida ingenting sades, skulle hava benägenhet att sätta kvinnorna i kammaren som man säger i sticket att ensamma klara upp denna fråga.

Jag har begärt ordet för att endast i korta drag få säga några ord, som enligt min mening motivera ett bifall till den av utskottet gjorda framställningen. Lagförslaget är — det har ju redan framhållits av herr justitieministern — det komplement, som måste följa på beslutet av 1920 och 1921, i vilket kvinnans likställighet med mannen inskrevs i grundlagen, och utan vilket komplement detta beslut i viss mån skulle bli utan praktisk betydelse. I utskottet voro

vi redan från början på det klara med, att den första förutsättningen för att man skulle kunna gå inför Kungl. Maj:ts förslag var den, att frågan om lagens ikraftträdande måste få anstå, till dess man gått in på bestämmelserna om löne- och pensionsfrågans ordnande, och att alltså lagens ikraftträdande först vid en senare tidpunkt skulle av Konung och riksdag bestämmas. Varför skulle det då vara så viktigt, att vi på detta tidigare stadium skulle fastslå de olika bestämmelser, som äro upptagna i lagens § 2, där undantag i åtta punkter göras från kvinnans rätt att innehava statstjänst? Jo, enligt min mening och enligt utskottsmajoritetens mening därför, att det skulle vara för frågans snara lösning nyttigt. Det skulle ge de herrar, som sköta om lönerogleringarna, en vägledning, som de hade att gå efter, och som utvisade, på vilka punkter de hade att i första hand lösa frågan.

Jag tror därför, herr talman, att det, trots det, att frågan genom första kammarens avslag i år fallit, ändå skulle vara av stor betydelse, att andra kammaren följde utskottets förslag och genom att besluta i den riktningen angäve de direktiv för löne- och pensionsregleringen, som äro nödvändiga för att snarast möjligt få frågan i hamn. Det är nog icke främmande för någon, att den egentliga stridsfrågan i samband med denna lag och dess tillblivelse är den, som förts fram bland annat i första kammaren genom den av herr von Geijer avgivna motionen rörande förslaget om kvinnans tillträde till bl. a. domareplatser. Det har varit den stora frågan, och vi hörde ju i herr af Ekenstams anförande, vad han hade att andraga i det stycket. Det var domarämbetets auktoritet, som stode i fara, därest kvinnan skulle släppas fram till den platsen. Ja, det har sagts så mycket om den saken, och vad som sagts har också här i dag jävats. Jag vet därför icke, huruvida man i någon mån bör ytterligare ingå på och försöka nagelfara dessa synpunkter. Men när herr af Ekenstam målade upp den stora våda, som skulle bli en följd av att männen, som han uttryckte sig, icke hade möjlighet att i och för giftermål välja bland dessa bildade och självförsörjande kvinnor, då vet jag icke, vilken grupp av kvinnor man skall gratulera, dessa bildade kvinnor, som undgå dessa män, som söka dem, eller dessa mindre bildade kvinnor, som på detta sätt få ett bättre äktenskap. Jag tror, man får gratulera båda parterna i det fallet. Och så kommer den stora vådan, som också i utskottet rullades upp, den där, att hur skall det taga sig ut, när i våra domstolar en flicka på 25—30 år skall sitta och döma i ömtåliga saker? — Vi behandlade denna fråga på ett mycket mera intimt sätt i utskottet, än vi gjort här. — Ja, hur ser det ut nu — det har jag frågat mig många gånger — när en pojke på 25 år sitter och skall klara upp dessa saker? Det är icke en syn för gudar det heller. Och mången gång har jag suttit och hört på, hurusom, exempelvis där den ordinarie häradshövdingen på grund av det ena eller andra felet haft permanent tjänstledighet, domarämbetet upprätthållits av en 25-årig pojke, som jag tyckt på Guds försyn. Men det har i alla fall gått. Och då herr af Ekenstam till slut i ren övergivenhet här sade: »gagnar det sta-

*Ang.
kvinnans behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.*
(Forts.)

*Ang.
kvinns behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.*

(Forts.)

ten, så slå till», så vill jag tillägga, att därest kammaren, som jag hoppas, slår till i det stycket, så finns en annan gammal sats, som vi också skulle kunna skicka med som vägkost, den bekanta satsen: »Den Herren ger ett ämbete, den ger han också förmåga att förvalta det». Och jag tror, att när vi en gång komma därhän, att vi få se en kvinna i domarstolen, så har hon nog nått den ålder, som gör henne rätt så lämplig att upprätthålla domarämbetets auktoritet. Det tror jag våra häradshövdingar i värsta fall sörja för, ty de släppa nog icke fram dessa kvinnor i så stor utsträckning, att domarämbetets auktoritet äventyras. Vi veta i alla händelser, att då man vandrar den juridiska banan — jag har ju icke vandrat den annat än i lagutskottet — men de som göra det veta, att därest de icke kunna komma över denna domarpost, så äro de stängda. Det är den damm, som står emot dem. Varför skulle just en kvinna, som valt den juridiska banan, på det viset stängas just där? Om jag tar som ett exempel två systrar. Båda hava fått lika goda huvuden, och de få utbildning. Den ena går den medicinska vägen och blir läkare, den andra den juridiska vägen. Hon som är läkare kan bli allt möjligt, hon kan bli provinsialläkare, lasarettsläkare och litet av varje. Den senare äventyrar kanske att få stanna på ett advokatkontor. Jag ser saken så, att när jag kan anförtro en hygglig människas hälsa och liv i händerna på en kvinnlig läkare, så kan jag icke tycka, det är så svårt att ställa en skälm inför rätta, där en kvinna sitter som domare. Jag skulle kunna ta ett exempel till; jag kan icke undgå att nämna det. Huru har man icke, innan en gång i tiden kvinnan fick inträde i riksdagen, till landets högsta förtroende, rullat upp samma fasansfulla skildringar och vådor, som man även nu vill rulla upp. Och ändå frågar jag den dag i dag är: äro vi icke i det ögonblick, när någon av riksdagens kvinnor står i talarstolen, de mest andäktiga åhörare, som kunna uppletas? Och om jag i det stycket skulle göra en jämförelse, utan att på något vis vilja nedsätta herr Olsson i Kullenbergstorp, så nog gjorde fröken Tamm sig mera representativ, där hon stod i talarstolen, än herr Olsson i Kullenbergstorp. Nu säger kanske någon det, att det är skillnad på en kvinns möjlighet att upprätthålla sin auktoritet vid en domstol och att göra det i riksdagen; vi riksdagsmän äro ju i alla fall hyggliga människor, som icke äro så farliga att hålla reda på som de människor, som förekomma inför rätta i ett stort brottmål. Det vill jag bemöta med att säga, att på de allra flesta håll påstås det, att vi riksdagsmän icke äro Guds bästa barn utan många gånger tvärtom. Jag tror alltså, att det där skälet för kvinnans olämplighet till domarkallet är synnerligen överdrivet. Och jag tror icke, att därest vi toge lagen, som den här är angiven i Kungl. Maj:ts förslag, reformen skulle öppna några så stora och farliga vådor för domarämbetet. Jag är av den uppfattningen, att sedan vi nu i grundlagen hava inskrivit kvinnans likställighet med mannen, så är detta lagförslag endast det, som ytterligare fordras för att förmågan, dugligheten och förtjänsten skola komma på sin rätta plats, vare sig det är en man eller en kvinna, som skall komma i åtanke.

Det gör, herr talman, att jag med dessa korta ord ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Carlsson-Frosterud* och *O. Nilsson* i Örebro.

Ang.
Kvinnas behö-
righet att in-
hava stats-
tjänst m. m.

(Forts.)

Herr Rydén: Herr talman! Jag beklagar mycket djupt, att första kammaren har avslagit föreliggande lagförslag. Det synes mig, som om det måste innebära ett försök att ta tillbaka, vad riksdagen ju dock varit med om att tidigare bevilja genom att genomföra de ändringar i grundlagen, som slutligt lagfästes 1921. När man hör de skäl, som åberopas mot föreliggande lagförslag, kan man gott säga det, att under 50—60 års tid ha vid de tillfällen, då det varit fråga om att släppa fram kvinnan till nya verksamhetsområden, dessa skäl stötts och blötts och framförts och avlivats och nedgjorts. Och så har man tagit en reform, och då har man varit i tillfälle att se, i vad mån alla dessa skäl, som varit anförda emot, varit bärande. Här stod en lång, lång tid en stor strid, innan kvinnan kom in på skolans område, och man släppte först in kvinnan endast på folkskolans område. Alla de skäl, som varit framdragna i debatten här i dag, framdrogos även den gången. Men omsider segrade den uppfattningen, att kvinnan där har ett naturligt verksamhetsområde. Och efter den femtioåriga erfarenhet, som vi hava ifrån skolan, tror jag icke, det finnes någon omdömesgill människa, som nu vill tänka sig kvinnan utestängd från detta rika verksamhetsområde, där hon kunnat utveckla sin personlighet i uppfostringsarbetets tjänst. Men fastän vi haft denna långa erfarenhet på folkskolans område, så erinrar sig kanske kammaren, vilka strider jag 1918 hade att föra, särskilt i första kammaren, när det gällde att utvidga rätten för kvinnorna att komma in i de högre skolorna.

Det var återigen samma arsenal, varifrån man tog vapen, och jag skulle vilja säga, att lika sakligt ohållbara som de äro i dag, voro de den gången, då det lyckades att i första kammaren få igenom ett beslut, som öppnade vägen för kvinnan till de högre läraretjänsterna inom den svenska skolan. Icke har någon av de skräckmålningar, som den gången presterades i första kammaren, visat sig grundade eller visat sig vara annat än lösa hugskott. Det är icke så många kvinnor, som kommit in på lärareplatser i de högre skolorna, och det beror på, att det icke varit så många som äro formellt kompetenta och som varit i tillfälle att tävla om platserna, men vi hava dock åtminstone två kvinnliga rektorer vid våra folkskoleseminarier, och det har varit till mycket stor fördel för dessa seminarier att få just dessa chefer, som de fått. Vi hava fått två alldeles utomordentligt goda styresmän för två av våra folkskoleseminarier i riket. Och det vågar jag säga, att det har icke visat sig annat än gynnsamma verkningar av de medgivanden, som riksdagen lämnat, och på de områden, där kvinnan kommit in i skolan, har icke förnummits på något håll någon av de olägenheter, som man förut skrämt med.

Ang.
 kvinnas behö-
 righet att inne-
 hava stats-
 tjänst m. m.
 (Forts.)

Det är min övertygelse, att alla dessa haranger, som man kommer med, när det gäller att bekämpa förslaget att kvinnan skulle komma in på alla statslivets områden, äro lika uppkonstruerade. På den tid jag hade ansvaret för ett stort ämbetsverk här i landet, var jag i tillfälle att skaffa mig erfarenhet också om olika arbetsprestationer och olika duglighet av manliga och kvinnliga ämbetsmän, och jag måste säga, och det torde kunna bestyrkas både av den som före och dem, som efter mig suttit på ecklesiastikministerstolen, att det fanns i detta departement kvinnliga tjänstemän, som det är ren och klar orättfärdighet och till skada för departementet att de äro utestängda från ordinarie högre statstjänster.

Man säger nu, att en kvinna icke skulle kunna användas som domare. Jag håller därvid dock fullständigt med herr Lindley. Vid de tillfällen jag haft möjlighet att övervaka rättegångar, har jag gjort den reflexionen, när de haft unga pojkar som domare, att det är för orimligt, att domstolen skall skötas av unga personer utan den livserfarenhet eller den stadga i karaktären, som man vill vänta sig på den posten, och jag tror, att den anmärkning, som herr af Ekenstam riktade emot tanken på att en 25-årig flicka skulle få sitta i domstolen, riktar sig i verkligheten emot att överhuvud alltför unga och oerfarna människor sitta i domstolen och icke emot, om det är en man eller en kvinna, som sitter där. Jag har under min verksamhet på ett område, som i viss mån har beröringspunkter med domstolarna varit i tillfälle att följa kvinnans verksamhet. Detta gäller, sedan den nya äktenskapslagen kom till, våra barnavårdsmän. Vi hava i den stad, som jag representerar, anställda kvinnliga barnavårdsmän, som bland annat hava att handlägga alla dessa ömtåliga och mycket grannliga uppgifter att göra upp mellan kontrahenterna, som helt säkert många gånger hava att röra sig med lika ömtåliga förhållanden, som möta i domstolarna, och de erfarenheter, som vi haft i min stad om detta, äro uteslutande gynnsamma. Det har visat sig, när man fått de rätta personerna, de rätta kvinnorna, på de posterna, att de skött dem med stor skicklighet och stor framgång. Jag har nu den bestämda, allmänna uppfattningen, att jag tror, att det icke beror ytterst på, när det gäller att se, huruvida en människa duger på en plats eller icke, om det är en man eller en kvinna, utan det beror på de personliga förutsättningarna för uppdraget och uppgiften. Likaväl som det helt säkert finnes en mängd kvinnor, som icke duga till chefsplatser och som skulle vara olämpliga, som domare, finnes det en massa män, som icke duga till att vara chefer eller domare, men jag är övertygad om, att det finnes både bland kvinnor och män personer, som äro skickade att bära upp mycket ansvarsfulla och mycket grannliga och svåra uppgifter i samhällslivet. Vad finnes det då för rättvisa i att stänga ute kvinnorna, ifall de äro vuxna sådana uppgifter? Jag är så radikal i detta avseende, att jag tror icke man behöver ställa upp några andra skrankor i detta fall än det sunda förnuftet. Det kommer att ordna sig av sig självt, ifall man icke har lagbestämmelser, som sätta bestämda gränser för den ena eller andra samhällsgruppen; det kommer att

ordna sig av sig självt på det sättet, att där duglighet och lämplighet finnes, där tages den i anspråk på viktiga poster, antingen det är en man eller en kvinna, och därför behöva icke männen hava rätt — liksom ej heller kvinnorna — att på grund av särskilda lagbestämmelser hava garanterad förstegrätt att själva komma fram på den ena eller andra posten i samhället.

I den föreliggande situationen skulle jag vilja rikta en vädjan till kammaren att bifalla utskottets hemställan, därmed givande uttryck åt den uppfattningen, att denna fråga icke får alldeles falla genom första kammarens avslag vid denna riksdag. Är det möjligt, herr justitieminister, att till nästa riksdag låta lönefrågan vara med och lägga fram den också, så skulle det vara en saklig styrka. Det visade sig 1918, när jag lade fram propositionen angående kvinnans tillträde till läraretjänster, att det gick något lättare, men det kan å andra sidan icke sägas, att det är alldeles nödvändigt, såsom man här har urgerat från något håll, ty man kunde mycket väl, ifall man hade god vilja, gå in för den linje, som Kungl. Maj:t och statsrådet här hava antagit, nämligen att taga lagen i princip och låta det andra komma sedermera. Men för framtiden skulle kanske åtminstone ett svepskäl komma ur vägen, ifall det vore möjligt att få lönefrågan och pensionsfrågan fram i samband med detta.

Herr talman, jag yrkar under nuvarande situation bifall till utskottets hemställan.

Mer herr Rydén förenade sig herrar *Paulsen* och *Borggren*.

Fru Östlund: Herr talman! Då jag är delvis förekommen av fröken Tamm och senare av herr Lindley samt jag till min glädje även delvis kan instämma i fröken Wellins yttrande, skall jag inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Edén: Herr talman! Jag kunde gott hava avstått ifrån att besvara kammaren, om det icke hade varit så, att det synes mig att några få ord bort sägas i ett par punkter, som icke blivit berörda.

För min personliga del skall jag be att först få konstatera, att de principiella motståndarna till regeringens och utskottets förslag tyckas nu här åtminstone för ett ögonblick hava gömt sig undan. Den enda antydning till hävdande av detta principiella motstånd, som vågar sig fram, är herr Olssons i Kullenbergstorp yrkande om bifall till reservationen under punkt 1, vilket i själva verket betyder avslag på det hela, såsom det torde hava observerats av var och en i kammaren. Herr Olsson i Kullenbergstorp hade också ett anförande till motivering, som jag icke skall på minsta sätt söka att följa. Men det må jag säga, att nog hände det både en och flera gånger under det anförandet, att jag påminde mig den bild av herr Olssons politiska talareverksamhet, som häromdagen gavs här i kammaren — bilden om »lyan» med de många in- och utgångarna. Jag undrade, i vilken av ingångarna egentligen herr Olsson var inne, och genom vilken utgång han till sist skulle slippa ut. Att det slutade med avslag, kunde man ju förstå, men att herr Olssons an-

Ang.
kvinns behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)

Ang.
kvinns behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.

(Forts.)

förande var motivering för ayslag, det undrar jag, om vare sig kammaren eller herr Olsson själv riktigt fick klargjort.

I alla händelser, om avslag lärer väl icke kunna bli fråga här i kammaren. Herr af Ekenstam, som väl får anses såsom huvudreservant, har nämligen begränsat sitt yrkande till bifall av reservationen enligt punkt 2. Även rörande motiveringen till detta yrkande tillåter jag mig nu att fästa uppmärksamheten på en egendomlighet. Reservationen i punkt 2 har den innebörd, att ifrån tjänster, som skola upplåtas åt kvinnor, undantagas *dels* domaretjänster och *dels* »chefsbefattningar», alltså *alla* sådana tjänster med vilka chefsbefattningar äro förenade. Jag vill förmoda, att kammaren lade märke till, att herr af Ekenstam icke hade ett ord att säga till motiv för reservationen i denna senare del. Men jag måste fråga mig: vad är skälet till att reservanterna kunnat i detta yrkande taga in på lösa boliner ett sådant undantag, om vars omfattning, det vågar jag påstå, reservanterna själva icke hava någon verklig föreställning? Eller kan någon bestrida, att chefskapet för ett läroverk, chefskapet för ett sjukhus är en chefsbefattning? Och om så är: är det verkligen den ärade reservantens mening, att dessa platser skulle undantagas ifrån dem, som kunna innehavas av kvinnor? Här har talats många gånger om bröststörtad lagstiftning och om icke genomtänkta förslag, och jag vill minnas, att jag har hört det omdömet även om propositionen. Jag nödgas för min del uttala den meningen att, såvitt reservationen i denna punkt har varit allvarligt menad, så hör den i det avseende jag nu har anmärkt till det mest illa genomtänkta jag på mycket länge har sett.

Så komma vi till den fråga, som egentligen tyckes vara tvistefrågan, den om kvinnors behörighet till domarebefattningar. Efter det utmärkta och värdiga anförande, som här har hållits av fröken Tamm, och efter de mycket goda skäl, som för övrigt framdragits även av andra talare och talarinnor, skulle det icke vara mycket att tillägga. Men kanske det ändock kan vara skäl att fråga sig, huruvida i länder, som äro inne på alldeles samma utveckling som vi, nämligen att äntligen hava givit kvinnorna deras politiska medborgarrätt, huruvida i dessa länder man har samma betänkligheter som man nu har bland oss emot att kvinnorna skulle få domarebefattningar, och i så fall, om i de länderna betänkligheterna hava blivit på något vis besannade. Jag skall i all korthet fastslå, att i en hel rad av dessa länder har man faktiskt antingen i princip bestämt sig för eller till och med i lag genomfört kvinnornas rätt att bekläda även domarebefattning. Följande fakta kunna måhända särskilt förtjäna att påpekas. I Norge hava kvinnorna sedan år 1912 tillgång till statens ämbeten med vissa undantag, som också äro upptagna i utskottsförslagets undantag, men bland undantagen äro *icke* domarebefattningar, och vad mera är, där tyckes det egentligen aldrig hava varit fråga om att undantaga dessa domarebefattningar. I Danmark har nyss antagits en lag, som givit kvinnorna behörighet till alla statstjänster, fortfarande med ett par undantag, men

bland undantagen äro icke heller där domarebefattningar, och ingen tyckes hava satt ifråga, att dessa skulle undantagas. Och det är icke endast på papperet, som dessa lagar ha blivit införda. Jag har här ett par urklipp om kvinnliga tillförordnade domare i såväl Danmark som Norge. Åtminstone det ena urklippet, det danska, är redan från år 1921. Från Danmark talas om den första tillförordnade kvinnliga »Herresfogden», och likaså talas från Norge om den första tillförordnade »Sorenskriveren». Ingen människa har lagt märke till detta mera eller på annat sätt än när man här talade om den första kvinna, som kom in i riksdagen eller stadsfullmäktige. Skulle det icke vara skäl uti, att de, som äro så ytterst oroliga för verkningarna av att kvinnor kunde bliva domare särskilt på landsbygden, toge en liten smula reda på, huru man i andra länder ställer sig till dessa — förlåt uttrycket! — fördomar och huruvida det där visat sig några större olägenheter av denna reform.

För min del kan jag icke hjälpa, att i denna punkt, som nu tyckes vara den enda, vilken man egentligen behöver diskutera, har jag den meningen, att det, som här kvarstår av avoghet och misstroende, är en liten rest av den gamla åskådning, som överhuvud alltid rest hinder mot deltagande och framträdande av kvinnor i det offentliga livet. Det skäl, som herr af Ekenstam angav för kvinnans olämplighet att handleda vissa rannsakingar, har blivit på ett så vägande sätt bemött, att jag hade den känslan, att litet var i kammaren därvid bort förnimma, att ifall en kvinna kan på ett så värdigt sätt framföra skälen i en sådan sak, då bör man icke misströsta om att en kvinna av denna kapacitet och läggning eller hennes motsvarighet bland hennes medsystrar även skulle reda sig i en sådan fråga, som den herr af Ekenstam omnämnde. Och jag vill för min del icke giva mycket för värdigheten hos den domstol, som tror, att det skall behövas en man för att lägga allvar och värdighet över ett motbjudande ämne. Jag skulle snarare tro, att så pass mycken takt och låt oss säga naturlig om också enkel ridderlighet finnes det bland vår menighet ute på landsbygden, att den skulle förstå att iakttaga ett hyggligt uppförande, även om det vore en kvinnlig domare, och att, om hon skötte sig bra, detta endast skulle anses vara ett plus för behandlingen av ett sådant ärende och icke något minus. Det torde väl ändock vara klart — och detta framgår ju av allt som här sagts och som sagts förut så oändligt många gånger — att handhavandet av en offentlig uppgift beror icke på, om det är man eller kvinna som fyller den, utan på vederbörandes naturell och förmåga att göra sig gällande.

Herr af Ekenstam anförde, att han trodde icke, att det skulle kunna vara mer än en flicka på 100, som kanske skulle kunna duga till en befattning vid en domstol ja, icke en på hundra. Jag skall be att få svara på detta: gärna det, säg till och med en på 500! Både herr af Ekenstam och jag kunna vara övertygade om, att det blir ett ytterligt fåtal av unga kvinnor, som gå den vägen och som vilja och kunna kämpa sig fram genom sitt arbete så långt, att de

Ang.
kvinnans behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)

Ang.
kvinns behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.

(Forts.)

kunna antingen vinna domarebefordran vid domstolarna eller ock genom tjänstgöring där meritera sig för andra befattningar. Att det således icke skulle bli mer än en kvinna på hundra eller femhundra, som kunde göra detta, räcker således mer än väl till. När man talar om kvinnors lämplighet eller icke lämplighet för en eller annan post, så begår man nästan alltid det grundfelet att man tar ut en kvinna, vilken som helst, och tänker efter, huruvida denna passar eller icke passar för det eller det. Det är lika galet, som om man tar ut en viss man och tänker sig honom försatt på en post, för vilken han icke är utbildad och icke har läggning. Det är själfvallet och ända till leda upprepat, att till ämbeten och till juridiska ämbeten i all synnerhet komma endast ett litet, litet fåtal kvinnor att försöka taga sig fram. De kvinnor, som göra detta, komma sedan att ytterligare sovras genom besvärligheterna under utbildningen och den hårda konkurrensen under en lång tid. Skulle vi icke kunna antaga, att detta räcker, så att vi icke, då det gäller ett principiellt ståndpunktstagande, göra ett undantag, som dock i själva verket är konstlat och som beror på en överdriven farhåga för att vår landsbygd icke skall förstå den nya tiden och dess förhållanden.

Jag skall, herr talman, sedan jag fått tillfälle att säga detta, nöja mig med att yrka bifall till utskottsbetänkandet. När jag det gör, tillåter jag mig också att säga, att detta står i full överensstämmelse med den sats, som herr af Ekenstam ställde i spetsen för sin fråga: Gagnar det staten? Så har man alltid frågat. Så frågades även, när det gällde kvinnans rösträtt. Och om jag icke är alldeles oriktigt underrättad, hörde herr af Ekenstam till dem, som för 10 år sedan voro fullt övertygade om att kvinnornas rösträtt icke »gagnade staten» utan skadade staten, samt just på dessa grunder avvissade denna begärda rätt. Nu skall jag be att få anmärka — fröken Wellin har för övrigt redan framfört detsamma — att hela denna fråga om det gagnar staten beror ju helt och hållet på det subjektiva omdömet. Man skall icke från sitt eget tyckes synpunkter avgöra, om en åtgärd gagnar staten eller icke. Vad är det, som är gagneligt för staten? Svaret blir beroende på större faktorer än sådana tycken. Gagneligt för staten är det alltid att åstadkomma rättvisa, full uppskattning av det mänskliga, var det än må finnas, full möjlighet för olika mänskliga anlag att taga sig fram till de platser, där de lämpa sig. Och därför att det lagförslag, som föreligger till kammarens behandling, just ur den synpunkten innebär för kvinnorna rättvisa och nya möjligheter, som de med rätta kunna göra anspråk på, just därför, skall det — därom är jag övertygad — gagna staten, så visst som staten består av både män och kvinnor och så visst som staten, hela samhället, behöver denna verkliga likställighet mellan man och kvinna även i fråga om rätt att efter vars och ens förmåga fritt konkurrera om offentliga ämbeten, som icke genom själva sin natur utesluta det ena eller det andra könet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr af Ekenstam: Herr talman! Då herr Edén med en viss skärpa vände sig mot mig, därför att jag i denna fråga skulle ha anlagt personliga synpunkter, så skall jag verkligen be att få vända detta tillbaka mot honom själv, ty han har också framfört sina enskilda tycken och har icke bakom sig den erfarenhet som jag haft under en 40-årig tjänstgöring som lantdomare. Jag vill till detta lägga, att de allra flesta talare, som här uppträtt, ha varit bosatta i städer och ha nog icke fått någon mera intim kontakt med, huru det går till vid våra häradsrätter, och med den åskådning, som där gör sig gällande. Jag är alldeles förvissad om, att hade de haft tillfälle att noggrant följa med, huru det i detta avseende förhåller sig vid lantdomstolarna, så hade de icke med så frejdigt mod, som nu skett, vågat tillstyrka den reform, som är i fråga.

*Ang.
kvinneas behö-
righet att inne-
håra stats-
tjänst m. m.
(Forts.)*

Det har sagts, att det är urgamla fördomar, som de ärade damerna gå att storma. Ja, kalla det vad man vill, men dessa s. k. fördomar grundar sig på, att kvinnan icke fått samma anlag eller samma skapnad till kropp eller själ som mannen. Om man i sådant fall kan kalla de farhågor, som här framhållits för fördomar, så härleda de sig från förhållanden som ingen kan ändra och som stamma från skapelsens morgon.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Herr af Ekenstam har, stödd på sin domareerfarenhet, varnat kammaren för att låta kvinnor få rätt att inneha domarebefattning. Jag har i anledning därav begärt ordet för att betyga, att herr af Ekenstams uppfattning i detta avseende ingalunda delas av hela vårt lands domarekår, utan det finnes domare, som hysa en helt annan uppfattning än han, utan att dock dessa hysa den meningen, att man och kvinna äro födda med samma anlag och samma beskaffenhet till kropp och själ — vilken mening herr af Ekenstam tycktes vilja tillägga sina motståndare.

När herr af Ekenstam i sitt första anförande skulle argumentera för sin mening, åberopade han två skäl: det första att kvinnorna icke skulle äga den kroppsliga styrka och uthållighet som fordras för utövande av en lantdomares kall, och det andra att kvinnorna såsom domare icke skulle kunna i vanskliga situationer iakttaga domstolens värdighet och auktoritet.

Vad det första skälet beträffar, så vill jag ingalunda betvivla, att det behöves kroppslig uthållighet och styrka för att fullgöra en lantdomares betungande värv. Men jag undrar, om icke herr af Ekenstam å sin sida underskattar den kroppsliga uthållighet och styrka, som kvinnor i mera anspråkslösa ställningar i samhället redan nu ådagalägga. Jag vill endast erinra om barnmorskor, sjuksköterskor och även bondhustrur och arbetarehustrur. Jag vet, att sådana kvinnor ibland kunna utveckla en rent av otrolig kroppslig uthållighet och styrka under fullgörande av sina plikter.

När herr af Ekenstam sedan skulle visa, att kvinnor icke alltid skulle kunna iakttaga domstolens auktoritet, så erinrade han att

Ang.
kvinnas behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.

(Forts.)

domstolarna ibland få handlägga barnuppfostringsmål, och, att därvid ibland kan inträffa, att av vittnena fällda burleska yttranden väcka munterhet hos tingsmenigheten. Herr af Ekenstam menade, att det under sådana omständigheter skulle vara otrevligt för en kvinna att sitta som ordförande i rätten. Det exemplet är icke riktigt lyckligt valt. Om en domare i en häradsrätt under handläggningen av ett barnuppfostringsmål låter det komma så långt, att burleska yttranden som väcka tingsmenighetens munterhet förekomma, då påstår jag, att han har försummat sin skyldighet att utvisa menigheten. Lagen föreskriver nämligen, att när man har anledning antaga, att något dylikt kan inträffa, domaren äger låta menigheten avträda. Har man den rätta känslan för domstolens auktoritet, så riskerar man icke, att något sådant inträffar. Men för övrigt vill jag liksom andra talare gärna erkänna, att situationen i vissa mål kan bli för en kvinnlig domare penibel, liksom redan nu detta kan inträffa, exempelvis då det är en ung manlig domare, som har att handlägga låt mig säga ett fosterfördrivningsmål. Det ena fallet kan då taga ut det andra.

Jag vill vidare i anledning av herr af Ekenstams tal om domareerfarenheten meddela, att av de domare, som yttrat sig över detta förslag, en ganska stor minoritet uttalat sig för att förslaget måtte bifallas. Av hovrätternas ledamöter har sålunda en minoritet av 15 ledamöter i huvudsak uttalat sig för förslaget; majoriteten som dikterade avstyrkandet, var visserligen åtskilligt större, i det den bestod av 46 personer. Vidare är det att lägga märke till, att i processkommissionen, som kanske mera än någon myndighet för närvarande har anledning att i detalj tänka sig in i, vilka kvalifikationer, som för framtiden böra uppställas beträffande domare, meningarna varit delade i denna fråga. Två av kommissionens ledamöter ha motsatt sig förslaget om kvinnliga domare, men två ledamöter ha tillstyrkt detsamma. Detta synes mig i viss mån utgöra ett skäl för bifall till förslaget.

För övrigt skall jag, herr talman, icke upprepa allt det, som redan sagts under denna debatt, utan inskränker mig att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Dahlén: Herr talman! På grund av de skäl, som framförts i herr Lindhagens motion, i konstitutionsutskottets utlåtande och i denna kammare för bifall till ifrågavarande förslag, ber jag, herr talman, att för min del få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru Thüning: Herr talman! På grund av den långt framskridna tiden och av den mångfald ärenden, som finnas upptagna på föredragningslistan, tänker jag, att kammarens ledamöter äro mig mest tacksamma, om jag nu inskränker mig till att instämma i vad av föregående talarinnor och talare som yrkat bifall till utskottets förslag, yttrats, och yrkar således bifall till detsamma.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på godkännande av 1 § i föreliggande lagförslag samt vidare på avslag å de av utskottet i punkten A) framlagda lagförslagen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i förstnämnda proposition.

*Ang.
kvinnas behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)*

Härpå föredrogs 2 §. Därvid yttrade:

Herr af Ekenstam: Med åberopande av vad jag nyss yrkat vid en föregående § ber jag att få yrka bifall till reservationen nr 2.

Herr Carlsson-Frosterud: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag i denna punkt.

Herr Edén: Herr talman! Jag instämmer med herr Carlsson-Frosterud och avstår från att vidare yttra mig.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av förevarande paragraf enligt utskottets förslag, dels ock på bifall till den beträffande lydelsen av berörda paragraf utav herr Hederstierna avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner 2 § i sammansatta stats- och första lagutskottets förevarande förslag till lag innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst eller annat allmänt uppdrag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den beträffande lydelsen av berörda paragraf utav herr Hederstierna avgivna reservationen.

Omröstningen utföll med 111 ja mot 79 nej; och hade kammaren alltså godkänt paragrafen enligt utskottets förslag.

3 §; *slutstadgandet; ingressen; rubriken.*

Godkändes.

Det av utskottet under 2:o) framlagda lagförslaget.

Godkändes.

Utskottet hemställer i punkten A) förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslagen.

Punkten B).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

*Ang. ändring
i lagen om
arbetarskydd.*

Vid härpå skedd föredragning av sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 23 § i lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd anförde

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Å k e r m a n :
Herr talman! Det är ju kanske onödigt att vid denna sena timme uppehålla kammaren beträffande en fråga, som ju icke med den utgång förslaget fick i första kammaren, nu kan hava någon praktisk betydelse.

Men jag vill i alla fall rikta kammarens uppmärksamhet på att den kungl. proposition, som här framlagts, har framlagts utslutande i det syftet att åstadkomma formell överensstämmelse mellan arbetarskyddslagen och den nya behörighetslagen. Denna sistnämnda ger kvinna behörighet att innehava yrkesinspektörsbefattning och upphäver uttryckligen vad arbetarskyddslagen innehåller häremot stridande.

Nu har utskottet här, vill det synas, icke beaktat dessa Kungl. Maj:ts intentioner, utan har avstyrkt förslaget. Men som jag redan nämnt, så har saken nu ingen praktisk betydelse. Hade emellertid frågan fått en annan utgång i första kammaren, så hade man icke gärna kunnat låta bero vid den hemställan som utskottet har gjort.

För närvarande har jag endast velat uttala detta och rikta uppmärksamheten på den rent formella inadvartens, man velat undvika genom den föreslagna ändringen i arbetarskyddslagen. Att detta varit riktigt bedömt, torde väl i någon mån bestyrkas därav, att förslaget lämnats oanmärkt både av socialstyrelsen och av lagrådet.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet, nr 166, i anledning av väckta motioner angående ändrade bestämmelser rörande statsrevisionen m. m.; samt

från statsutskottet:

nr 162, angående de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor; och

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående disponerandet av ett för lån åt Svenska lufttrafikaktiebolaget anvisat anslag.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes:

Konstitutionsutskottets utlåtande, nr 23, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av § 3 mom. 13 i tryckfrihetsförordningen;

Bevillningsutskottets betänkanden:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker m. m., ävensom i ämnet väckta motioner; och

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker; samt

andra lagutskottets utlåtande, nr 21, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete och dels en i anledning därav väckt motion.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Jönsson</i>	i Revinge	under 2 dagar fr. o. m. den 24 maj,
»	<i>Sehlin</i>	» 3 » » » 27 »	
»	<i>Björnberg</i>	» den 24 maj och	
»	<i>Johanson</i>	i Huskvarna » 3 dagar fr. o. m. den 25 maj.	

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5,35 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 24 maj, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 23, bevillningsutskottets betänkanden nr 46 och 47 samt andra lagutskottets utlåtande nr 21.

§ 2.

Ang. ändring i förordningen om tulltaxa för inkommande varor. Till avgörande förelåg först bevillningsutskottets betänkande, nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 5, § 8 mom. 4 och § 9 mom. 2 i förordningen med tulltaxa för inkommande varor den 9 juni 1911 ävensom i ämnet väckta motioner.

I en den 17 februari 1922 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 114, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels antaga följande

Förslag

till

förordning om ändrad lydelse av § 5, § 8 mom. 4 och § 9 mom. 2 i förordningen med tulltaxa för inkommande varor den 9 juni 1911.

Härigenom förordnas, att § 5, § 8 mom. 4 och § 9 mom. 2 i förordningen med tulltaxa för inkommande varor den 9 juni 1911 skola hava följande ändrade lydelse:

§ 5.

Vid resa från Norge till Sverige över här nedan angivna delar av gränsen, annorledes än med järnväg ävensom järnvägsledes intill första vid järnvägen belägna tullkammare, vare det, med undantag för spelkort, vilka äro underkastade såväl stämpelavgift som tull, samt brännvin och sprit jämte därmed beredda drycker ävensom vin och arbetad tobak, för vilka senare varor tull skall erläggas, medgifvet att av till införsel tillättna, tull underkastade naturalster eller tillverkningar tullfritt medföra följande partier, därest dessa ute-

slutande äro avsedda för gränsbefolkningens hushållsbehov, nämligen:

*Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkommande varor.
(Forts.)*

- I. över gränsen mot Bohuslän, öster om linjen Saltbacken—
Sponviks skansar, mot Dalsland samt mot Värmland med
undantag av den norr om gränstillstationen i Mitandersfors
belägna delen av gränsen:

bröd, alla slag, tillsammans 10 kilogram,
fläsk, alla slag, tillsammans 10 kilogram,
garn, alla slag, tillsammans 5 kilogram,
kaffe, alla slag, och kaffesurrogat, tillsammans 5 kilogram,
malt, 10 kilogram,
maltdrycker, alla slag, tillsammans 5 liter,
risgryn, 5 kilogram,
socker och sirap, alla slag, tillsammans 5 kilogram,
spannmål, omalen, 40 kilogram,
spannmål, malen, 25 kilogram,
vävnader, alla slag, till ett sammanlagt värde av 75 kronor
samt
andra varor till ett sammanlagt värde av 60 kronor;

- II. över gränsen mot Värmland norr om gränstillstationen i
Mitandersfors:

bröd, alla slag, tillsammans 20 kilogram,
fläsk, alla slag, tillsammans 10 kilogram,
garn, alla slag, tillsammans 5 kilogram,
kaffe, alla slag, och kaffesurrogat, tillsammans 5 kilogram,
malt, 40 kilogram,
maltdrycker, alla slag, tillsammans 10 liter,
risgryn, 5 kilogram,
socker och sirap, alla slag, tillsammans 10 kilogram,
spannmål, omalen, 150 kilogram,
spannmål, malen, 100 kilogram,
vävnader, alla slag, till ett sammanlagt värde av 75 kronor,
samt
andra varor till ett sammanlagt värde av 100 kronor;

- III. över gränsen mot Dalarna, Härjedalen och Jämtland:

bröd, alla slag, tillsammans 20 kilogram,
fläsk, alla slag, tillsammans 10 kilogram,
garn, alla slag, tillsammans 5 kilogram,
kaffe, alla slag, och kaffesurrogat, tillsammans 5 kilogram,
malt, 40 kilogram,
maltdrycker, alla slag, tillsammans 10 liter,
risgryn, 5 kilogram,
socker och sirap, alla slag, tillsammans 20 kilogram,
spannmål, omalen och malen, tillsammans 600 kilogram,
vävnader, alla slag, till ett sammanlagt värde av 150 kronor
samt
andra varor till ett sammanlagt värde av 150 kronor;

Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkom-
mande varor.
(Forts.)

- IV. över gränsen mot Lappland:
bröd, alla slag, tillsammans 20 kilogram,
fläsk, alla slag, tillsammans 10 kilogram,
garn, alla slag, tillsammans 5 kilogram,
kaffe, alla slag, och kaffesurrogat, tillsammans 5 kilogram,
malt, 40 kilogram,
maltdrycker, alla slag, tillsammans 10 liter,
risgryn, 5 kilogram,
socker och sirap, alla slag, tillsammans 50 kilogram,
spanmål, omalen och malen, tillsammans 600 kilogram,
vävnader, alla slag, till ett sammanlagt värde av 150 kronor
samt
andra varor till ett sammanlagt värde av 300 kronor.

Där vara av resande medföres i större myckenhet, än ovan stadgats, skall tull, enligt vad eljest gäller, erläggas för hela den av varan införda kvantiteten.

Resa flera medlemmar av ett hushåll tillsammans, åtnjutes tullfrihet endast av en av dem.

Tullfrihet, varom i denna paragraf sägs, gäller icke för varor, som i handelsavsikt införas vare sig för att i vanlig ordning försäljas eller för att utlämnas såsom ersättning för verkställt arbete, ej heller för varor, som av handlande eller för handlandes räkning införas, såvitt de äro av de slag, med vilka han idkar handel; dock äger för särskilda fall generaltullstyrelsen härifrån medgiva undantag.

Resande vare, om tulltjänsteman sådant fordrar, skyldig att avlämna, jämte uppgift om yrke och hemvist, en på tro och heder afgiven skriftlig förklaring angående den avsedda användningen av de varor, han medför. Införas varorna icke för resandes egen räkning, skall sådan förklaring avgivas av den, för vilkens räkning de införas. Underlåter vederbörande avlämna dylik förklaring, skola varorna i vanlig ordning tullbehandlas.

Hurusom för socker, vilket enligt denna paragraf införas tullfritt, jämväl frihet från sockerskatt må åtnjutas, därom är särskilt stadgat.

§ 8.

4. Varor, som av gränsbefolkningen för hushållsbehov föras från Norge eller Finland till närbelägen ort i Sverige för att här förädlas genom blekning, färgning, garvning, hyvling, malning, spinning, vävning eller annan dylik bearbetning eller för reparation och som efter sådan förädling eller reparation till ursprungslandet återutföras, äro vid införseln fria från tullumgälder, för så vitt varuägaren ställer sig till efterrättelse de närmare kontrollföreskrifter, vilka till förekommande av missbruk kunna värda i enlighet med de allmänna anvisningar, som av generaltullstyrelsen i ämnet utfärdas, meddelade av vederbörande tullmyndighet vid gränsen.

Frihet från tullumgälder åtnjutes, under enahanda förutsättning, jämväl för dragare och fordon, som av gränsbefolkningen föras från

Norge eller Finland till närbelägen ort i Sverige för att under viss kortare tid här användas till timmerforsling eller annat dylikt ändamål, likasom även för kreatur, vilka från sagda främmande länder införas för att under viss tid å sådan ort gå i bet. Därest tiden för sådan disposition inom Sverige, som nu blivit sagd, överstiger sex månader, skall medgivande av tullfrihet ankomma på prövning av vederbörande tullmyndighet vid gränsen i enahanda ordning och under villkor, som här ovan i mom. 1 föreskrivas, samt med iakttagande tillika av de allmänna anvisningar, som av generaltullstyrelsen i ämnet utfärdas.

Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkommande varor.
(Forts.)

§ 9.

2. Varor, som av gränsbefolkningen för hushållsbehov föras från Sverige till Norge eller Finland för att förädlas genom blekning, färgning, garvning, hyvling, malning, spinning, vävning eller annan dylik bearbetning eller för reparation och som efter sådan förädling eller reparation återinföras, skola vid återinförseln vara fria från tullavgifter, för såvitt varuägaren ställer sig till efterrättelse de närmare kontrollföreskrifter, vilka till förekommande av missbruk kunna varda i enlighet med de allmänna anvisningar, som av generaltullstyrelsen i ämnet utfärdas, meddelade av vederbörande tullmyndighet vid gränsen;

dels ock besluta, att förordningen skulle träda i kraft å dag, Kungl. Maj:t bestämde.

Till utskottet hade jämväl hänvisats tre i anledning av berörda proposition väckta motioner, nämligen

nr 119, i första kammaren, av herr *Karl August Nilson*, däri hemställdt om avslag å propositionen;

nr 217, i andra kammaren, av herr *Lindberg*, däri hemställdt, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i Kungl. Maj:ts förslag till ändrad lydelse av bland annat § 5 i förordningen med tulltaxa för inkommande varor den 9 juni 1911, att orden i slutet av fjärde stycket: »dock äger för särskilda fall generaltullstyrelsen härifrån medgiva undantag», utbyttes mot orden: »dock äger tullmyndighet vid gränsen härifrån medgiva undantag i enlighet med de allmänna anvisningar, som av generaltullstyrelsen i ämnet utfärdas»; samt

nr 223, i andra kammaren, av herr *Osberg m. fl.*, däri hemställdt, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts i förevarande proposition framlagda förslag om viss tullfrihet vid resa från Norge till Sverige över gränsen mot Bohuslän öster om linjen Saltbacken—Sponviks skansar, mot Dalsland samt mot Värmland med undantag av den norr om gränstullstationen i Mitandersfors belägna delen av gränsen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

A) med avslag å motionerna I: 119 och II: 223 samt med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunnat oförändrad godkännas,

Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkommande varor.
(Forts.)

1) antaga det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till förordning om ändrad lydelse av § 5, § 8 mom. 4 och § 9 mom. 2 i förordningen med tulltaxa för inkommande varor den 9 juni 1911, dock med den ändring att § 5 i nedan angivna delar skulle erhålla följande ändrade lydelse:

§ 5.

Vid resa — — — nämligen:

I. över gränsen — — —

spannmål, malen, 25 kilogram,

vävnader, alla slag, till ett sammanlagt värde av 50 kronor

samt

andra varor till ett sammanlagt värde av 40 kronor;

II. över gränsen — — — stadgat.

2) besluta, att förordningen skulle träda i kraft å dag, Kungl. Maj:t bestämde; samt

B) i anledning av av motionen II: 217 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning av frågan, huruvida och i vilken omfattning den i Kungl. Maj:ts förslag beträffande § 5 tulltaxeförordningen generaltullstyrelsen tillerkända befogenhet att medgiva undantag från den i samma paragraf meddelade bestämmelsen beträffande fall, då tullfrihet icke ägde rum, skulle kunna överflyttas till lokala tullmyndigheter, samt att Kungl. Maj:t ville, därest utredningen därtill föranledde, för riksdagen framlägga förslag i ämnet.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Karl August Nilson, Antonsson, Jönsson* i Boa, *Johansson* i Kälkebo, *Vennersten, Heyman, Bengtsson* i Kullen och *Winkler*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande proposition icke måtte vinna riksdagens bifall.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Lithander*: Herr talman! Vid behandlingen av denna fråga inom bevillningsutskottet har jag på dess första avdelning yrkat avslag på den kungl. propositionen, och vid ärendets behandling i plenum har herr *Bengtsson* i Kullen, som i egenskap av suppleant därvid deltagit i mitt ställe, ifrån lantmannahåll med skarpa framhållit samma synpunkter som jag och alltså gjort samma avslagsyrkande.

Jag har för min del den bestämda uppfattningen, att denna fråga gäller i eminent grad ett norskt intresse och inte ett svenskt. Det förhåller sig så, att svenska staten och även vederbörande kommuner ha lagt ned betydande kostnader under en lång följd av år på väganläggningar, på förbättrade kommunikationer inom dessa gränsbygder, så att de förhållanden, som voro rådande före mellanrikslagens upphörande, då det var nödvändigt för befolkningen att fara till Norge för att göra sina inköp, existera icke längre.

Det är ju också onekligen egendomligt, att i samma ögonblick som den svenska staten har möjlighet att genom skatter och genom ett pulserande näringsliv göra sig betald i viss mån för sina utlägg, i varje fall få en avkastning av dem, skulle man träffa en sådan anordning, som gör, att själva detta handelsområde, som borde bevaras åt Sverige, i stället skall komma att gå till Norge.

*Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkommande varor.
(Forts.)*

Man säger, att detta skulle ske för att främja det nordiska samarbetet. För min del tror jag, att om man skapar förhållanden, som i alla fall på vår sida vålla en stor misstämning, så är det så långt ifrån att man gagnar det nordiska samarbetet, att det i stället verkar raka motsatsen. Det handelsområde, som Fredrikshald förr innehade, har man nu sökt att från norskt håll återvinna. Jag skall nämna vad som stod helt nyligen i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, som refererade det intryck man i Norge fick, när detta förslag tillkännagavs. Det stod ett referat ur »Fredrikshalds Avis» i Handelstidningen den 3 sistlidne april, varför jag förmodar, att notisen stod några dagar förut i den norska tidningen. Referatet lyder som följer: »Det under Strömstads tullkammare hörande gränsdistriktet Svinesund—Bullaren, som genom den nya lagen kommer att idka åtskillig handel i Fredrikshald, har ett invånareantal på omkring 6,000. Därtill kommer en stor befolkning i Dalsland.

Fredrikshald återfår alltså ett mycket betydande uppland.

Stadens köpmanskår motser säkert med glädje öppnandet av denna samfärdsel. De som arbeta för saken — i främsta rummet konsul E. Sem — ha inlagt stor förtjänst om Fredrikshalds handelskår och staden i det hela», och fortsätter Handelstidningen, »reflexionerna göra sig själva» — vilket i sanning också är förhållandet.

Jag skulle vilja fästa kammarens uppmärksamhet på en sak, som måhända icke blivit tillräckligt beaktad i detta ärende, nämligen att underlaget för Kungl. Maj:ts proposition i viss mån är borta. Det förhåller sig nämligen så, att man bl. a. byggt på de uttalanden, som på sin tid gjordes av Konungens befallningshavande i Göteborgs och Bohus län och i Älvsborgs län. Det har nu ingått meddelande från nuvarande och även dåvarande hövdingen i Göteborgs och Bohus län, att man nu har en annan synpunkt på tingen, än man förr hade, och att man helst ser, att en ny utredning kommer till stånd. I Älvsborgs län har det varit hövdingeskifte, och det är alltså icke samma K. B. nu som förut, men den nuvarande hövdingen har även, om icke officiellt, så dock till ledamöter i denna riksdag, givit uttryck åt att han icke vill gå fullt och helt den förre Konungens befallningshavandes uppfattning i denna fråga. Hela underlaget för Kungl. Maj:ts proposition är alltså borta, och det förefaller mig, som om Kungl. Maj:t bort själv ha föranlett en ny utredning, men i varje fall åligger det oss här i kammaren att under sådana förhållanden icke fatta ett beslut, som går så stick i stäv emot svenska intressen, som skulle ske i denna fråga vid ett bifall till utskottets förslag.

Kungl. Maj:t har i sin proposition icke tillräckligt beaktat de ekonomiska synpunkterna, de ekonomiska konsekvenserna, för dessa landsändar vid ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition, utan här har

Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkom-
mande varor.

(Forts.)

det varit i huvudsak det nordiska samarbetet, som föresvävat. I det fallet äro vi ju alla överens, att vi skola bibehålla och främja ett gott samförstånd — men vi skola icke vidtaga åtgärder, som på samma gång de gå emot landets ekonomiska intressen även göra detta samarbete måhända sämre, än det var förut. Ty på denna punkt äro meningarna delade, och om vad som här föreslås blir riksdagens beslut, skulle det tvärtom skämma vad man från regeringshåll synes vilja vinna.

Jag vill framhålla, att representanter för ett samhälle, som är så berört av denna fråga som exempelvis Strömstad, ha icke fått tillfälle att officiellt yttra sig i denna fråga. Deras talesman har visserligen varit uppe i bevillningsutskottet och på ett mycket övertygande sätt klaggjort, vilka ödesdigra följder det skulle få för den orten, därest Kungl. Maj:ts förslag skulle bifallas. Men i regeringspropositionen saknar man varje som helst officiellt uttalande ifrån de bygder, som skulle främst träffas av följderna. Man har där framfört vad som från norskt håll uttalats som önskvärt, men man har icke framlagt den svenska handelskårens i dessa gränsprovinser uttalanden. Varken myndigheterna eller befolkningen i gränsstaden Strömstad ha på officiell väg tillfrågats, hur de önska saken ordnad.

Vidare är att märka, att tullinspektoren i Göteborg, som tjänstgjort i Mon ifrån år 1905 till 1912, uttalat som sin åsikt, att norska gränsen praktiskt taget skulle flyttas flera mil in på svensk mark, därest denna gränshandel frigåves. Det förstår man också, att om det anordnas så, att det blir tullfrihet inom ett förut tullskyddat område, blir gränsen de facto ändrad.

Under det jag talar här om sådana synpunkter, som Kungl. Maj:t har underlåtit att framföra, och medan jag har det i tankarna, vill jag uttala den uppfattningen om en förfrågan, som Kungl. Maj:t här gjort, att det är väl ett av de mest naiva argument, som någonsin kan tänkas framkomma i en kungl. proposition, att man, på sätt här skett, tillfrågar gränsbefolkningen i ett land, som är tullskyddat, om den vill ha tullfrihet för de varor, som alla andra i det landet få betala tull för. Det finnes väl ingen enda gränsbo, som icke svarar ja på den frågan.

Jag skulle också vilja påpeka de orimliga konsekvenserna av ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Vi ha nyss här exempelvis beslutat en förhöjd kaffetull, med herr finansministerns gillande, och som skulle återbörda åt landet litet grand av de penningar, vi behöva för våra utgifter. Men nu kommer samma Kungl. Maj:t och föreslår, att vissa landsändar såsom Dalsland, Värmland och Bohuslän skulle få köpa sitt kaffe tullfritt från Norge. Det skulle sålunda bli norr-
männen, som finge förtjäna på den saken. Är det någon rim och reson i detta, mina herrar? Sak samma gäller socker. I gränstrakterna är det fri tillförsel, men alla andra invånare i riket få gå efter Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut i övrigt. Det har gått så långt t. o. m., att gränsbefolkningen i de gamla skånska provinserna, Skåne, Halland och särskilt kusttrakterna vid Öresund, icke ens får lov att

mot tull föra in socker från Danmark, ty det är importförbud på socker; men i gränstrakterna mot Norge är tullfri införsel av socker. Detta är ju icke förenligt med den rättvisa, som står främst på programmet — på allas program för resten.

*Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkommande varor.*

(Forts.)

Förutom den tullinspektör, som tjänstgjort i Mon, ha även tullmännen i Norra Bohuslän uttalat sig. De säga, att man funnit, att det före år 1906 var omöjligt att kontrollera de motsvarande bestämmelser, som då gällde, varför en omfattande illojal handel förekom. Det kan väl inte vara andra kammarens mening, att vi skola framskapa svårigheter av den art, som här påpekats.

Jag vill också erinra om att uppslaget härvidlag icke kommit trån svenskt utan från norskt håll. Den svenska befolkningen har under sexton års tid, från tidpunkten för mellanrikslagens upphävande, den verkliga riksgränsens dragande, vant sig in i vissa förhållanden — och i denna tid ingingo även kristidsåren, då det verkligen var svårt överhuvud taget att få in förnödenheter i landet, men givetvis var det ännu värre i gränstrakterna. Sedan dess ha kommunikationerna och handelsförhållandena förbättrats och allting underlättats. Det förslag, som regeringen lagt fram, är grundat på de framställningar, som gjorts från norskt håll under kristiden. Det var nämligen intresserade i trakten av Fredrikshald, som framförde denna sak. De mest representativa korporationerna i dessa bygder från vår sida ha bestämt uttalat sig mot förslaget. Jag vill erinra om att Strömstads stadsfullmäktige avgivit ett utlåtande därhän, och på ett senare skede ha Arvika köpmannaförening, Bohusläns köpmannaförbund, handelskammaren i Karlstad m. fl. och, så vitt jag minns rätt, även det större, hela Sverige omfattande köpmannaförbundet uttalat sig i samma riktning. Strömstads stadsfullmäktige ha till bevillningsutskottet insänt en skrivelse, som vittnar om att förslaget där enhälligt avstyrkts — varje politiskt parti i denna församling har alltså intagit en annan ståndpunkt än Kungl. Maj:t i denna fråga.

Jag skall också be att få erinra kammaren därom, att en rad skilda tidningsorgan riktat sig mot förevarande förslag: »Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning» liberal, »Kuriren», socialdemokratisk, i Uddevalla, »Dagens Nyheter», liberal, i Stockholm, »Göteborgsposten», liberal, och »Göteborgs Dagblad», högerorgan. I Göteborgs Handelstidning av den 22 mars påpekas det, att skillnaden mellan tullsatserna i Sverige och Norge kommer att draga med sig, att den svenska befolkningen förlägger sina inköp på den norska sidan, och det säges också, att många små handlande och andra affärsmän komma att mista sitt levebröd, om den kungliga propositionen bifalles. Denna synpunkt kanske inte behjärtas av Kungl. Maj:t så mycket, men till övervägande av herr statsrådet och chefen för finansdepartementet skulle jag vilja framhålla, att med förslaget komme en massa skatteobjekt i dessa gränstrakter att gå bort. Med hänsyn till den omvårdnad, som, enligt vad vi veta, han alltid ägnar våra skatteförhållanden, vill jag hoppas, att detta skäl talar till honom, vilka synpunkter han än i övrigt må omfatta.

Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkom-
mande varor.

(Forts.)

Jag förstår inte riktigt utskottets ärade ordförande härvidlag. Han är ledamot av en mycket dyrbar kommitté, tull- och traktatkommittén. Så fort det från skyddsvänligt håll kommit en framställning om att företaga en förändring av tullen på ett eller annat sätt, har han alltid hittills slagit ifrån sig med händer och fötter och sagt: nej, icke förrän vi fått den utredning om saken, som tull- och traktatkommittén har att förebringa i varje tullfråga. Men nu, när man vill taga bort tullen i ett visst fall, hör man icke från hans sida att någon utredning bör avvaktas, utredning vare sig därom, hur det ställer sig i detalj, eller hur det ställer sig i sin helhet. Detta är en inkonsekvens, som förefaller mig vara oförenlig med det ytterst noggranna arbete och den omsorgsfulla utredning, som tull- och traktatkommittén utför, ett arbete och en utredning, som sträcker sig över årtal. Här har man nöjt sig med att hänskjuta frågan till den skandinaviska avdelningen av tull- och traktatkommittén. Jag förmodar, att det rör sig om ett slags organ för det nordiska samarbetet. Det är väl samma skäl som gör sig gällande nu som den gången då det var fråga om ostronen: vi skola vara vänner med våra grannar och ge dem vad de vilja ha o. s. v. Ja, vi önska hålla oss goda vänner med våra grannar, men jag kan inte förstå, att vi skola vara skyldiga att uppoffra vårt ekonomiska intresse, då *de* intaga en annan ståndpunkt — med all rätt, med allt skäl; vi respektera den tillfullo. Det är bara detta, som jag vill komma fram till. Tull- och traktatkommittén har icke givit oss ett långt utlåtande i denna fråga; man har som sagt bara hänskjutit ärendet till skandinaviska avdelningen.

Jag vill i den svenska riksdagen — det är klart, att i stortin- get gör sig en annan uppfattning gällande — påpeka, att sedan det äldre tillståndet med avseende på gränshandeln upphört. Ström- stads samhälle undan för undan gått framåt. Fredrikshald har i motsvarande grad icke kunnat följa en sådan utveckling. Kan det då vara klokt och riktigt, att vi i denna kammare fatta ett beslut, som återför tillståndet till vad det var före 1905 för Strömstad, denna vår utpost i Bohuslän? Det är inte riktigt, mina herrar. Tänka ni verkligen på vad saken gäller, skola ni inte skänka er röst åt Kungl. Maj:ts förslag.

Kungl. Maj:t har inte tillräckligt tänkt sig in i konsekvenserna av denna fråga. Detta visar sig bäst därav, att de myndigheter, på vars utlåtanden Kungl. Maj:t grundat sin framställning, ändrat uppfattning. Nu vill jag vädja till herr finansministern att också ändra sig och göra som herr statsrådet och chefen för kommunika- tionsdepartementet häromdagen: yrka avslag på sin egen proposition.

Jag skall också be att få framhålla för herrar socialdemokra- ter, att det är inte sagt, att arbetarna i dessa gränstrakter ha fördel av de förhållanden det kungl. förslaget avser att skapa, ty om det så är, att den svenske bonden far över med sina produkter till Fred- rikshald, dit den svenske arbetaren naturligtvis också far för att köpa sina förnödenheter, så blir givetvis följderna att det som lant- männen fört över gränsen, det få arbetarna föra tillbaka. Detta

är också en sak, som i vissa fall är att beakta. Jag ber dessutom få nämna, att den spannmålsimport, som på detta sätt skulle komma att äga rum från Norge till Sverige, tullfritt över gränsen, ingalunda torde bli av små dimensioner.

*Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkom-
mande varor.*

(Forts.)

Vidare vill jag framhålla en sak, som också blivit berörd i reservationen, nämligen att om vi följa den kungl. propositionen, någon likställighet mellan Sverige och Norge i avseende å denna fråga icke kommer att vinnas; det är Norge, som får ökat handelsområde, men Sverige får det icke. Fiskarbefolkningen i Koster har också uttalat, vilka svårigheter i flera hänseenden, som skulle uppstå för dem i händelse av ett bifall till den kungl. propositionen. Jag ber herr statsrådet tänka något på den synpunkten, att om den kungl. propositionen bifalles, så blir det Norge, som tager tullinkomsterna, medan Sverige går miste om skatteinkomster i betydligt ögad grad.

Jag skulle därför vilja hemställa, att riksdagen ville avslå Kungl. Maj:ts proposition, i avvaktan på att Kungl. Maj:t kommer med en ny utredning, grundad på uttalanden av Konungens befallningshavande i såväl Göteborgs och Bohus som Älvsborgs län, uttalanden, som verkligen hänföra sig till nu gällande förhållanden. Jag vill uttrycka den förhoppningen, att herr statsrådet följer mig nu i att yrka avslag på den kungl. propositionen, varom jag, herr talman, härmed ber att få göra ett formellt yrkande.

Häruti instämde herrar *Bengtsson* i Kullen, *Olsson* i Berg, *Henrikson* och *Uddenberg* i Varberg.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet *Thorsson*: Herr talman! I anledning av herr *Lithanders* yttrande ber jag få säga några ord. Jag har inte åhört hela hans anförande, men då jag kom in i kammaren, hörde jag, att han ansåg, att det naivaste man egentligen kunde taga sig till, det var att fråga en ortsbefolkning vid en gräns, om befolkningen ville ha lätnader i handelsförbindelserna över gränsen.

Då man går att bedöma en fråga sådan som den föreliggande har man enligt min uppfattning att först utreda spørsmålet: Huruvida frågan kan betraktas såsom en för hela landet viktig handelsfråga med därav följande ekonomiska problem, eller om den till sin ekonomiska betydelse är mera lokalt begränsad? Kommer man till den uppfattningen, att det förre icke är förhållandet, då reduceras frågans betydelse till det intresse, den kan ha för den befolkning, som är bosatt i de av förslaget berörda gränstrakterna. Under sådana omständigheter kan jag icke finna det naivt att fråga ortsbefolkningen om dess mening. Med den benägenhet herr *Lithander* nu har att kassera allting, som hans politiska motståndare komma med, skulle han tvivelsutan, därest ortsbefolkningen icke tillfrågats, ha sagt: Hur kan Kungl. Maj:t bära sig så oformligt åt, att Kungl. Maj:t icke ens frågar den del av befolkningen, som närmast beröres av spørsmålet, om dess mening? Jag är alldeles övertygad om att

Ang. ändring i förordningen om tulltaxa för inkommande varor. han skulle hava sagt detta och därmed understrukit riktigheten av den sats jag nu framlagt.

Nästa invändning, herr Lithander gjorde mot detta förslag för att uppvisa dess ohållbarhet, var den, att vi ju förhindra skåningarna att taga in socker, men däremot genom att upphäva den nu rådande gränsspärren mot Norge skulle låta sockret utifrån fritt passera till dessa områden. Härtill vill jag genmäla att när Kungl. Maj:t utfärdar ett importförbud, så brukar detta importförbud häva de bestående tullförhållandena. Det kan således aldrig falla åtminstone mig in att vilja medgiva, att sockret, så länge importförbudet existerar, får leta sig in i landet över det nya området. Skulle icke det redan utfärdade importförbudet vara fullt effektivt på något håll, skulle jag fortast möjligt sörja för att de luckor, som kunna förefinnas, bliva stängda.

Nu är det ju i allmänhet så, att när man vill komma en sak till livs, så tager man upp både möjliga och omöjliga argument. Herr Lithander fann det naivt att höra Ortsbefolkningen och drog därav den slutsatsen, att detta hörande varit värdelöst. Men icke förty anser herr Lithander, att sedan stadsfullmäktige i Strömstad, vilka ju också utgöra åtminstone en del av Ortsbefolkningen, slutligen yttrat sig i ärendet, så skall man taga särskild hänsyn till denna korporations uttalande.

Den omständigheten att alla de olika politiska fraktionerna i Strömstads stadsfullmäktige — om nu de olika politiska schatteringarna verkligen äro företrädade där — blivt ense i ett uttalande visar ju, att denna fråga icke är en politisk fråga. Följaktligen är det ju ingenting, som hindrar, att behandla denna fråga utan att giva någon särskild näsknäpp åt något visst politiskt parti. Men herr Lithander är så inkörd i den politiska jargongen, att han icke kunde underlåta att erinra oss socialdemokrater därom, att om vi tillåte de svenska bönderna att köra in till Fredrikshald och avyttra sina varor där, så skulle de svenska arbetarna få föra varorna tillbaka igen. Detta behöver väl icke vara något särskilt intresse för oss socialdemokrater, och jag förstår icke, varför herr Lithander särskilt vill försöka lägga fram denna fråga som en socialdemokratisk fråga. Herr Lithanders anmärkning över detta ärendes förberedande behandling föranleder mig att hänvisa till den redogörelse, som finnes intagen i den kungl. propositionen, därav framgår, att gränsbefolkningen under kristiden av kända skäl fann det tvång, som de inom de båda länderna gällande bestämmelserna för ut- och införsel av varor pålade gränshandeln, särskilt tryckande, icke minst beroende på att det ena landet var strängare på en punkt och det andra på en annan punkt. Nåväl, hur det nu var, så iscensattes en del möten, vilka uttalade sig för gränshandeln ordnande efter samma principer, som existerat före unionsupplösningen.

Till Kungl. Maj:t överbringades ärendet i form av en skrivelse från tull- och traktatkommitténs skandinaviska avdelning, och med anledning av denna skrivelse beslöt Kungl. Maj:t att göra sig underrättat om huruvida den norska regeringen vore villig att upptaga

förhandlingar i detta spörsmål. Den svenska regering, som fattade detta beslut, avgick emellertid strax därefter, innan något vidare hunnit åtgöras i saken. Den nytillträdande regeringen fullföljde det givna uppslaget, och gjorde sig underrättad om hur läget var på den norska sidan, och så kommo förhandlingar till stånd, vilka resulterade i en proposition, som läg färdigskrivnen redan till 1921 års riksdag, men som man icke ansåg sig då böra föra fram med hänsyn till det då långt framskridna riksdagsarbetet. När jag tillträdde mitt ämbete, förelåg denna proposition färdig, och jag har utan några ändringar befordrat densamma till riksdagen.

*Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkom-
mande varor.
(Forts.)*

Självfallet hade jag att taga ställning till det önskvärda eller icke önskvärda uti det föreslagna lättandet av gränsbefolkningens handelsförbindelser, och jag kom vid bedömandet av denna fråga till det resultatet, att den ifrågasatta förbindelsen medförde sådana fördelar, att de, såvitt jag kunde bedöma, borde mer än uppväga nackdelarna. Under den senare tiden har visserligen satts i scen en opposition av ganska intensiv natur mot förslaget, men intensiteten i agitationen för en sak är ju icke alltid den rätta mätaren på sakens verkliga innebörd. Och det kunna vi ju erkänna, att när man som herr Lithander försöker stoppa in politik i frågor av denna beskaffenhet och inte låter frågornas egen innebörd ensam för sig vara avgörande vid bedömandet, så kan man åstadkomma mycket obehag på båda sidor om gränsen för de delar av befolkningen, som detta spörsmål berör.

När man överhuvud bedömer gränshandelsspörsmålet, får man icke förgäta, att det även finnes andra delar av gränsområdena, där befolkningens intressen böra tillgodoses, jag tänker då särskilt på dem som bo norr om Mitandersfors. Man kan icke vid bedömandet av denna fråga säga, att från Idefjorden och upp till Mitandersfors där bestämma vi suveränt över hur det skall vara med förbindelsen mellan gränsvärderna, men norr om Mitandersfors vilja vi förhandla med grannen om ändringar. Ligger det så till, att vi ha det största intresset av att gränshandelsförhållandena kunna upprätthållas och förbättras norr om Mitandersfors, så böra vi ej förgäta att tänka på denna omständighet då vi gå att ordna gränshandeln söder om Mitandersfors. Jag skulle vilja fråga herr Lithander, om han tror att Kungl. Maj:t kan ställa sig på hans ståndpunkt och säga att bara vi få det enligt vår önskan vid Idefjorden och de trakter, som ligga där i närheten, så intresserar det oss icke vidare, hur det blir med den gränsbefolkning, som bor längre norrut.

Herr talman! Detta är ju, som jag nämnde i början av mitt anförande, en fråga, som berör gränsbefolkningen synnerligen intimt, det vill jag icke på något sätt förneka. Men jag vill därjämte framhålla, att ehuru herr Lithander med en liten axelryckning alluderade på vad som blivit nämnt om förbättrad skandinavism och om att upprätthålla det goda samförståndet mellan de båda grannfolken, så kan jag icke ignorera den synpunkten vid bedömandet av denna fråga.

Jag kan därför icke tillmötesgå herr Lithanders önskan och

Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkom-
mande varor.

(Forts.)

yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition, även om jag endast får betrakta mig som fadder för densamma. Hela spörsmålet innebörd bjuder mig att i min egenskap av departementschef önska förslaget framgång, och jag anhåller därför, att kammaren icke ville se lika ensidigt på denna fråga, som herr Lithander gjort, utan bifalla Kungl. Maj:ts proposition.

Herr R ö i n g: Herr talman! Mina damer och herrar! De delar av vårt vidsträckta land, som gränsa mot Norge, utgöras som regel av socknar, vars jord icke är bördig, där röken ur fabriksskorstenar icke bolmar och där tåg icke rusa fram. Det är delar av vårt land, där kommunikationerna i regel äro dåliga, där befolkningen bor ganska glest och där skogen utbreder sig över de största områdena.

Det är därför naturligt, att riksdagen sedan längre tid tillbaka har insett nödvändigheten av att stifta särskilda bestämmelser för den gränsbefolkning, som bor i dessa delar av vårt land, bestämmelser, som medföra vissa lättnader för befolkningen å ömse sidor om gränsen dels vid försäljning av vissa lantmannaprodukter och dels vid inköp av olika nödvändighetsartiklar. Trots att det på sin tid lyckades det protektionistiska partiet att få mellanrikslagen upphävd, föll det aldrig riksdagen in att rubba de bestämmelser rörande den mindre gränshandeln, som ägde bestånd ända fram till unionens upplösning. Först i samband därmed ändrades bestämmelserna om den lilla gränshandeln. Den förevarande kungl. propositionen avser att återinföra de lättnader för gränsbefolkningen, som voro rådande före år 1906.

Jag är i mångt och mycket förekommen av herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, som ingående vederlagt den uppfattning, som herr Lithander gjorde sig till tolk för. På grund härav skall jag begränsa mitt anförande och endast understryka, att herr Lithander icke har rätt i sitt påstående, att det är ett norskt intresse och icke ett svenskt, som man tillmötesgår, om man biträder den kungl. propositionen. Jag skulle kunna vända mig till herr Lövgren i Nyborg, som bor i Norrbotten eller till dem av mina kamrater i Värmland, som bo i närheten av Mitandersfors, och i gränssocknarna i andra, tredje och fjärde distrikten i norra Värmlands, Dalarnes, Härjedalens, Jämtlands och Lapplands grännsbygder och fråga dem, huruvida det icke är i första rummet ett svenskt intresse att bifalla den kungl. propositionen och ge den befolkning, som bor i lappsocknarna och andra gränssocknar med dåliga kommunikationer och som i regel leva under små förhållanden, möjlighet att tullfritt införa förnödenheter, vilka på grund av frakter och andra omständigheter i dessa avlägsna delar av vårt land äro dyra nog ändå, och jag är övertygad om att svaret skulle bli jakande. Och undersöker man förhållandena söder om Mitandersfors, finner man, att de åtminstone delvis äro ungefär liknande som i norra Värmland. Med undantag av den lilla sträckan vid Idefjorden, där alltid, som bekant, meningarna bland befolkningen varit delade, önskar gränsbefolkningen på

svenska sidan att den kungl. propositionen måtte bifallas. Jag såg, att en riksdagsman på Värmlandsbänken — herr Svensson i Långelanda — som bor alldeles intill den norska gränsen, begärt ordet, och jag är övertygad om att han skall konfirmera mitt påstående att bland befolkningen på den svenska sidan i hans hemtrakt är det knappast mer än en mening gällande, åtminstone bland lantmännen, nämligen en önskan att den kungl. propositionen bifalles.

*Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkommande varor.*

(Forts.)

Så är även förhållandet med lantbefolkningen i Dalsland intill gränsen. Detta har jag icke endast fått konfirmerat av riksdagskamrater, utan jag hade för några veckor sedan besök av en före detta ledamot av kammaren, som vi alla känna till, komminister Hallén, som även gav mig rätt att vid detta tillfälle offentligt uttala, att den kändedom, han hade om önskemålen där uppe bland lantmännen i Dalsland, gav vid handen, att gränsbefolkningen vore för den kungl. propositionen. Och då herr Lithander framhöll, vad en numera i Göteborg bosatt, förutvarande tullinspektör i Mon yttrat, är jag i tillfälle att meddela, att bland de sista underrättelser, som inkommit, är ett uttalande från en nuvarande landstingsman, som just är tulltjänsteman i Mon och som på grund av den erfarenhet, han har om gränsbefolkningens önskemål och förhållanden, på det varmaste tillstyrker den kungl. propositionen. Och det är så naturligt, att så är fallet, då det icke endast är ett behov för denna befolkning att få köpa vissa artiklar på den andra sidan gränsen utan denna befolkning även är lika intresserad av att tullfritt kunna få införa till Norge vissa kvantiteter av sina jordbruksprodukter och få avsättning av dessa produkter med god förtjänst på andra sidan gränsen.

Nu är herr Lithander, liksom de ärade reservanterna, missnöjd med den utredning, som utförts. Det är så naturligt, säger herr Lithander, att om man bor vid gränsen och tillfrågas, om man vill ha förmåner, så svarar man ja. Men om det är så naturligt, herr Lithander, borde vi åtminstone kunna komma överens om att gränsbefolkningen önskar, att den kungl. propositionen bifalles av riksdagen i dag.

Vad som ligger bakom motståndet, det ha de ärade reservanterna i sin reservation framhållit genom påståendet, att man icke gjort någon utredning rörande handelsförhållandena i dessa trakter. Man skulle ha verkställt en utredning, huru många handlande det finnes i varje socken utefter gränsen, undersökt, om deras ekonomiska intressen på något sätt skadades, och om så vore fallet, borde man låta denna fråga falla.

Jag är själv köpman; jag är född i Bohuslän, och jag borde kunna förstå, att även köpmännen ha berättigade intressen, men jag får säga, att även om en och annan minuthandlare uppe vid gränsen skulle få någon olägenhet av en konkurrens från Norge, kan jag inte inse, att det skälet är tillräckligt, för att riksdagen skall avslå den kungl. propositionen.

Jag tror, att de av kammarens ledamöter, som åhört herr Lithan-

Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkom-
mande varor.

(Forts.)

ders anförande, liksom de, som genomläst reservationen, nog ha funnit, huru svaga de skäl äro, som kunna anföras emot den kungl. propositionen, och reservanterna ha nödgats tillgripa den nödfallsutvägen, vilket vi kanhända många gånger litet var göra oss skyldiga till i en liknande situation, att förstora de små skäl och de små synpunkter, som kunna anföras emot en reform. Eller vad säga ni, mina damer och herrar, om de ärade reservanternas påstående, att Strömstad under 16 år har varit Bohusläns centrala handelsplats? Jag är, som sagt, född i Bohuslän, men aldrig har jag haft en aning om att staden Strömstad i 16 år varit Bohusläns centrala handelsplats. Möjligen kan man påstå, att den varit av en viss betydelse för det allra nordligaste Bohuslän. Om däremot de ärade reservanterna tänka på en företeelse, som inte varat i sexton månader, nämligen att en mängd tyska fartyg, som smuggla sprit till Norge, hemsöka Strömstad, och reservanterna basera sitt uttalande på denna allt annat än lojala trafik, så kunna de möjligtvis ha rätt i sitt påstående, att Strömstad sedan en mycket kort tid tillbaka har en viss betydelse. Men denna trafik är av ett sådant slag, att jag antar, att vi alla beklaga densamma, och om Strömstad genom denna trafik blivit en så viktig handelsplats, så är det allt annat än glädjande.

Det är ju klart, att vi köpmän mycket ogärna vilja ha ökad konkurrens. Vi anse, att det är bra, om vi ha så liten konkurrens som möjligt. Men man får inte se denna fråga ur så små synpunkter, som jag anser, att den förste ärade talaren och de ärade reservanterna ha gjort.

Det påstods av herr Lithander, att Konungens befallningshavande i Göteborg och i Vänersborg numera intogo en annan ståndpunkt. Konungens befallningshavande i Göteborgs och Bohus län samt i Älvsborgs län ha icke avgivit andra yttranden än dem, som finnas anförda i den kungl. propositionen. Vad den nuvarande landshövdingen i Älvsborgs län och den nuvarande landshövdingen i Göteborgs och Bohus län i privata samtal yttrat till den ene eller andre riksdagsmannen, är en annan sak. Skall man fästa avseende vid dessa privata samtal så måste man också, mina damer och herrar, känna de skäl, som föranlett dessa personer att eventuellt intaga en annan ståndpunkt.

Herr Lithander framhöll, att jag, som annars alltid fordrar status quo i tullfrågor, intill dess tull- och traktatkommitténs utredning föreligger färdig, nu gör mig skyldig till att bryta mot denna ståndpunkt, som jag förut förfäktat. Jag anser, att herr Lithander måste ha mycket svaga skäl för sin ståndpunkt, om han i en debatt behöver framföra ett dylikt skäl. Herr Lithander vet lika väl som jag, att denna fråga icke är framlagd för den svenska riksdagen i avsikt att vara en åtgärd i frihandelsvänlig riktning för att bryta sönder det nuvarande systemet. Herr Lithander vet lika väl som jag, och det veta även riksdagens övriga ledamöter, att trots min frihandelsvänlighet har jag t. ex. i år föreslagit återinförande av de gamla fasta tullsatserna å spannmål, ehuru jag

mycket gärna skulle önska, att dessa varor vore tullfria. Så fort det gäller en verklig tullfråga, håller jag konsekvent på status quo, intill dess tull- och traktatkommitténs utredning föreligger. Men här gäller det varken en protektionistisk eller en frihandelsvänlig åtgärd, utan här gäller det en åtgärd, som skulle ge vår gränsbefolkning vissa förmåner, som denna befolkning haft före 1906, och vilka förmåner, såsom erfarenheten från dessa år visat, icke varit till någon som helst nackdel för Sverige.

Ang. ändring i förordningen om tulltaxa för inkommande varor.
(Forts.)

Intensiteten i agitationen mot detta förslag liksom det håll, från vilket denna intensiva agitation kommit, känna vi alla till. Jag är övertygad, att kammaren genom sitt beslut i dag kommer att visa, att en dylik intensiv agitation verkar i rakt motsatt riktning mot vad de personer tänkt, som satt i gång denna agitation. Jag är den förste att medge, att i den zon, som sträcker sig mellan Mitandersfors och Idefjorden, kommunikationerna ha blivit bättre. Och jag är den förste att medge, att förhållandena i dessa trakter delvis äro annorlunda än i de tre övriga zonerna. Men jag instämmer helt och fullt i herr statsrådets och chefens för finansdepartementet yttrande, att man icke får se denna fråga uteslutande ur den befolknings synpunkt, som bor vid Idefjorden. Frågan är av mycket större räckvidd, dels därför, att den berör befolkningen även uppe i Norrbotten, Västerbotten, Jämtland och Härjedalen, och dels även därför, att ett bifall till utskottets hemställan är ett led i det ekonomiska samarbetet mellan de nordiska länderna, som satt så vackra frukter under krigsåren.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Svensson i Långelanda: Herr talman! Gränsbefolkningen i Värmland söder om Mitandersfors, där vi på en sträcka av cirka 130 kilometer ha en befolkning uppgående till 15,000 personer i åtta kommuner närmast gränsen, har allt sedan denna lilla gränshandel, denna lilla rimliga lättnad stängdes, hela tiden längtat efter att få den tillbaka.

En föregående ärad talare undrade, varför gränsbefolkningen skall ha det så mycket bättre än andra. Jag kan nämna, att hela denna gränsbefolkning i dessa åtta kommuner har sammanlagt blott 8,000 hektar jord. Man kan strax räkna ut, att det blir ett halvt hektar på varje person. Man bör vidare betänka, att med den karga jordmån, den branta och kuperade mark vi ha att arbeta i, så få vi i regel arbeta dubbelt så mycket för att skörda en tunna råg, som man behöver göra på andra, mera bördiga platser, även i Värmland. Vi ha därför också, herr talman, rätt många gånger givit till känna, att vi mycket livligt önska få denna lilla gränshandel tillbaka. Vi ha inför Konungens befallningshavande flera gånger uttalat detta. Och vid mitt senaste besök hemma uttalade en hel del kommuner detsamma, d. v. s. att de önskade få denna gränshandel tillbaka. Förhållandet är ju det, herr Lithander, att

Ang. ändring i förordningen om tulltaxa för inkommande varor. denna gränsbefolkning i många fall har sex till åtta mil till närmaste järnvägsstation på den svenska sidan men rätt nära till den norska sidan. Det är på grund härav, som vi önska få denna lättnad.

(Forts.)

Jag har sett i herr Osbergs motion, att han har åtskilliga bekymmer för att vi gränsbor skulle bli förnorskade, om vi få våra affärer på Norge. Det finns ingen sådan fara, herr Osberg. Min farfar reste för 100 år sedan på dessa platser efter gränsen i Dalsland och Bohuslän även i affärer med Norge. Han blev svensk i all sin tid. Min far hade också samma åsikt. Och jag är fullkomligt lika svensk som herr Osberg, fastän jag gärna ser, att vi få förbindelser med Norge.

När jag nämnde, att vi ha kuperad mark, så vill jag samtidigt också framhålla, att våra vägförhållanden äro ganska svåra. De branta backarna, vi ha att passera, äro rätt besvärliga, och att bygga vägar till dessa gränskommuner har sig mycket svårt. Vi ha ett vägförslag i en enda av dessa kommuner, vilket rör sig om ett belopp på cirka 400,000 kronor. Detta förslag uppgjordes för 20 år sedan, och vi torde alltså nu icke kunna bygga denna väg för mindre än 800,000 kronor. Kammaren torde härav förstå, hur läget är för befolkningen i dessa gränskommuner.

Denna befolkning består så gott som uteslutande av småbrukare, med endast få undantag. En stor mängd av dessa småbrukare äro också beroende av skogsarbete för sin utkomst. Det kan väl icke vara för mycket begärt, att dessa få den lilla lättnaden att kunna kila över gränsen efter högst obetydliga kvantiteter av de varor de behöva. Jag vädjar på det bevekligaste till kammaren att beakta detta önskemål från denna arbetande befolkning, från denna småbrukarebefolkning utefter gränsen. Herr Lithander hade en massa tidningsurklipp från Göteborg och andra platser. Jag för min del har inte några sådana. Jag har blott velat framföra detta önskemål från gränsborna, vilka i alla tider behövt denna lättnad.

Våra handelsförbindelser med Norge äro helt naturliga och inte alls konstlade. De norska skogarna flyta delvis genom flottlederna in i Sverige till de svenska massafabrikerna, och en del av våra svenska skogar gå över gränsen till de norska sågverken. Det komma de att göra även framdeles, när det blir vägar, och i den långt, långt avlägsna framtid, då vi kunna få en järnväg. Vägar äro, som jag nämnde, besvärliga och svåra att bygga, och vi kunna helt naturligt icke få så mycket statsanslag, som vi behöva. Det finns ett hemman med 10 småbrukare, vilka för närvarande bygga en väg på 8 kilometer. Den vägen kostar dem omkring 40,000 kronor. De ha förut aldrig haft någon körväg till sina hemman, fastän folk bott där i generationer. Vi hålla också för närvarande på att bygga en väg på en sträcka av 13 kilometer över de bergiga och branta backarna och den kuperade marken. Denna väg kostar 330,000 kronor. Då förhållandena äro sådana, kan jag icke förstå, varför

vi inte skulle kunna få de i den kungl. propositionen föreslagna lättnaderna.

Jag ber, herr talman, att på det varmaste få yrka bifall till den kungl. propositionen och bevillningsutskottets hemställan.

*Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkommande varor.*

(Forts.)

Herr *Persson* i Björnsbyholm instämde häruti.

Herr *Osberg*: Herr talman! Mina damer och herrar! Jag skall inte uppstamma sådana sådana vädjanden och klagotoner, som den siste ärade talaren gjorde. Jag undrar, hur en norrman skulle känt sig, om han suttit på läktaren och åhört hans anförande. Han skulle väl skatta sig lycklig att vara norrman och inte tillhöra det dåliga Sverige.

Jag vill, herr talman, till en början säga, att jag tror, att vi icke böra spela upp detta till en politisk fråga och inte heller till en tullpolitisk fråga. Ty denna sak har, tror jag, inte stort därmed att göra, utan det är fråga om en lämplighetsåtgärd länderna emellan. Och då vill jag såsom en av motionärerna framhålla min syn på saken.

Vi äro nio representanter från Göteborgs och Bohus län, och åtta av dessa nio äro av den mening, att vi böra avslå den kungl. propositionen. Det måste väl också ha någon liten betydelse, herr *Svensson* i Långelanda, vad bohusläningarna tänka om detta spörsmål.

Nu vill jag även säga, att läget var nog något annorlunda, när gränshandeln förut pågick. Då hade man ingen järnväg, ty längdbanan genom Bohuslän var icke färdig, och kommunikationerna voro sämre på alla områden. Men vad Bohuslän beträffar kan jag försäkra, att det för närvarande icke finns något behov av denna lilla gränshandel, därför att vi fått en bana, som sträcker sig från Göteborg upp till Strömstad, och även därför att det byggts en massa utmärkta vägar uppe i Vette härad under de senare åren, vilka vägarbeten forcerats på grund av arbetslösheten bland stenhuggeriarbetarna. Det har också växt upp handelslägenheter både här och där, och det har blivit ett svenskt område, vilket det i stort sett icke var förut. Man må säga vad man vill om de upplysningar, herr *Lithander* lämnade. Men bara den relation, han gjorde från den nämnda *Fredrikshaldstidningen*, borde, tycker jag, vara nog för att övertyga kammarrens ledamöter om att det här huvudsakligen är fråga om ett norskt intresse.

Jag vill säga, att man ömmar nog i de olika länderna inte så mycket för sina grannar. Jag har haft förmånen, om jag så får säga, att vistas utrikes rätt mycket, och i varje land, jag kommit till, har jag sett, att man ytterst noga tillvaratager sina förmåner och inte släpper efter så mycket som en cent, om man inte anser sig betjänt därav. Naturligtvis skall man inte motsätta sig överenskommelser och förståelse med sina grannar. Men hur är det, mina herrar, om då två affärsmän ha att göra med varandra, den ene alltid lyckas draga det längsta strået? Blir då inte till slut den, som drar det kortaste strået, ansedd som en mindervärdig person, och den, som kan

Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkom-
mande varor.

(Forts.)

reda sig, som en duktig karl? Så är det också i förhållandet nationerna emellan.

I fråga om denna gränsbefolkning, som man nu synes ömma så mycket för, så vill jag ge herr Svensson i Långelanda rätt i att uppåt Värmland och i det nordliga Sverige på sina ställen denna gränshandel kan ha en viss betydelse. Men då antar jag, att det är ömsesidigt, så att även norrmännen ha vissa fördelar av detta. Beträffande södra sträckningen, i Bohuslän, anser jag, mina herrar, att vi härvidlag icke behöva vidtaga någon åtgärd alls. Nu har det ordnat sig där, och man har där fått vägar och järnväg. Hela Vette härad är så gott som omgärdat av vatten, och man behöver alltså icke ömma för befolkningen i det häradet.

Nu vill jag säga herrarna, att denna gränsbefolkning överskattar nog i hög grad den fördel, den skulle få av denna lilla gränshandel. En sådan uppmuntrar dem till att både titt och tätt göra besök i Norge. De besöken taga tid; ägnade man sig under den tiden åt produktivt arbete i stället för att sitta på båten eller färdas på gränsen, är jag säker på, att det skulle visa sig bli en ganska stor behållning.

Det är vidare en sak, som vi inte få glömma bort, nämligen de nu rådande valutaförhållandena. Såsom de förhållandena nu gestalta sig, tycker jag Kungl. Maj:t hade gjort klokt i att åtminstone inte detta år bära fram denna proposition. Man får väl också under sådana förhållanden taga hänsyn till de människor, som hava startat affärer uppe i dessa trakter.

Nu vill jag i anledning av herr Röings yttrande, då han uttalar sig mycket oförmånligt om Strömstad och kom in på det stycke, där reservanterna hade kommit att skriva, att Strömstad var ett centrum för Bohuslän, att de menade helt naturligt ett centrum för den trakt, som det här gäller. Jag tycker för övrigt, att detta icke var något att draga upp i debatten. Sedan tog han särskilt upp, att Strömstad tjänade som bas för tyska spritsmugglare. Ja, vad har den saken att göra med detta ärende. Om tyskarna gå in med sina smuggelfartyg till Strömstad, det har väl inte ringaste med gränshandeln att göra.

Jag tycker det skulle vara oss angeläget att se till, att vi bevara detta område. För min del har jag ingen fördel av vare sig det ena handelssättet eller det andra, men vi få väl se dessa saker i stort. Vore det nu så, att de varor, som här skulle införas från Norge, stannade där uppe, skulle jag icke ha så stora betänkligheter. Men det göra de icke, mina herrar! Jag minns, hur det var, när jag var pojke och gränshandeln existerade. Då var det på det sättet, vill jag minnas, att två personer fingo föra över en mjölsäck från Norge tullfritt. Folk nerifrån södra och mellersta Bohuslän vidtalade då sina bekanta uppe vid gränsen, att de skulle under tidernas lopp plocka över ett antal mjölsäckar. När man så fått in så många säckar, att det blev ett helt lass, meddelade man vederbörande, som spände för sin häst, körde upp och hämtade sitt mjöl. Är detta en trafik att förorda, då skola vi släppa efter och då kunna vi medge, att trafiken får

återupptagas, men om vi reagera mot en sådan sak, då skola vi inte gå med på Kungl. Maj:ts förslag. Atminstone bör saken bättre utredas, så att man får se, hur den kan verka. Hur skulle det te sig nu, när man på den tiden kunde forsla mjöl ända ned till Uddevalla från norska gränsen? Jag är säker på, att folket där uppe i stor utsträckning skulle bli gårdfarihandlare, som skulle fara fram och tillbaka på gränsen och som skulle komma att fondera upp ett par, tre ton varor: sedan vore det intet, som hindrade dem att lasta detta på bilar och köra det till Lysekil, Uddevalla eller andra platser på den bohuslänska kusten. Vem skall kunna hindra det? Jag hoppas, att vi inte skola gå så långt, att vi skola få till stånd en sådan rörelse. Nej, jag tycker verkligen, att man i dessa trakter i norra Bohuslän borde kunna känna sig fullt solidarisk med det övriga landet, och det är intet, som hindrar, att man i de trakterna kan ha samma förutsättningar som i andra delar av landet.

Jag vill ännu en gång säga, att det måste väl vara en borgen, att åtta av Bohusläns nio representanter stå på den sidan, där man tycker, att det är olämpligt att komma fram med detta. Detta förhållande tyder också på att det icke är någon politisk fråga utan att det är fråga om en ren lämplighetsåtgärd.

Det skulle kunna sägas mycket i denna sak. Jag vill nämna bara det, att det i en tablå visats, att varuomsättningen på de områden, där denna fria gränshandel nu skulle gälla, ökats med 500,000 kronor, sedan den lilla gränshandeln upphörde. Det tyder på en utveckling i trakterna där uppe, och att man kan få anse dem vara helt vanliga trakter, där befolkningen kan få sina behov tillgodosedda.

En sak som man dock kan fråga sig är, varför Valöarna utesluts från rayonen. Öarna ligga nära Strömstad och ha goda förbindelser med denna stad. Nej dem vilja norrmännen icke släppa.

Vad beträffar vägarna i Värmland, är det väl ändå så, att vi försöka här i landet förbättra kommunikationerna undan för undan. Jag menar, att skall man få någon ränta på det utlagda kapitalet för vägarna i dessa trakter, skall man åtminstone inte låta norrmännen skörda vinsten av den trafik, som försiggår på dessa vägar. Jag är, mina herrar, säker på, att den föreslagna lilla gränshandeln kommer att inbringa för Norge 1½—2 miljoner kronor årligen. Ja bevars, ha vi råd att avstå beloppet, så kan det ju få gå, vi få väl leva fram vårt liv ändå! Vi äro vana vid att göra den ena dumheten efter den andra, och så blir det väl även i fortsättningen. Men vill man gå klokt tillväga, tittar man på denna sak ett par, tre gånger, innan beslut fattas!

Det blir väl flera talare, som skola yttra sig i denna fråga, och jag skall därför inte uppehålla tiden längre.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr O l s s o n i Mellerud: Herr talman! Det förefaller mig, som om man söker från det håll, som opponerar sig mot Kungl. Maj:ts förslag, giva frågan tämligen orimliga dimensioner. Herr

*Aug. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkommande varor.*

(Forts.)

Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkom-
mande varor.

Lithander vädrade naturligtvis en stor tullpolitisk fråga och sökte därför lägga tullpolitiska synpunkter på densamma. Det förefaller mig, som om man gjorde klokt i att begränsa denna fråga till vad den i verkligheten gäller. Det är här fråga om ett lojalt varuutbyte mellan gränsbefolkningen på båda sidor om gränsen.

(Forts.)

Nu söker man såväl i den i andra kammaren framlagda motionen som till viss grad även i reservationen måla hin på väggen för att pressa kammaren att gå emot Kungl. Maj:ts förslag. Man vänder sig då särskilt mot utsträckningen av den s. k. lilla gränshandeln till områdena vid gränslinjen söder om Mitandersfors. Man frågar sig då: Är denna utsträckning befogad? I den motion, där man yrkar avslag på den kungl. propositionen, säger man, att denna utsträckning är obefogad. Om man försöker se vilka skäl, som kunna andragas härför, finner man, att det anföres »vissa mindre vägförbättringar i ett härad i norra Bohuslän, ävensom att det därstädes ställes i utsikt automobiltrafik någon gång i framtiden».

Herr Osberg yttrade för en stund sedan, att »det måste väl ändå betyda något, att åtta av Bohusläns nio riksdagsmän gått mot den kungl. propositionen». Jag vill nu icke förneka herr Osbergs eller hans medmotionärens betydelse, men det förefaller ändå vara tämligen anspråksfullt, när dessa på denna svaga grund, vissa vägförbättringar i »norra Bohuslän», yrka avslag på förslaget om gränshandelns utsträckande även för den huvudsakliga sträckan »Värmland—Dalsland». För »Bohusläns» vidkommande är det nämligen blott en liten remsa på någon kilometer nere vid Svinesund det gäller.

Jag skall icke ingå på förhållandena i Bohuslän, oaktat det skulle vara tacksamt att bemöta vad som anförts från herr Osberg om desamma. En efterföljande talare torde förmodligen komma att göra detta. Jag vill endast erinra om, hur det ligger till för »Dalslands» vidkommande. Dess gränsocknar, i all synnerhet Nössemark, men även flera andra, ligga synnerligen oländigt och illa till. Här göra sig för resten samma förhållanden gällande som de herr Svenson i Långelanda målade upp för de värmländska trakterna. Det är där en fattig, strävsam gränsbefolkning, som söker uppe i fjälltrakterna få sin utkomst. En del av densamma är sysselsatt på norska sidan men bor på den svenska; ibland kan det vara tvärtom. Vi kunna ju förstå, att när människorna ha långt till de ställen, där de kunna få de förnödenheter de behöva, så blir det ju synnerligen frestande, särskilt för dem, som icke hava någon jordlägenhet, att flytta över gränsen. Jag har bevis för, att detta i mycket stor utsträckning har skett, såväl på Bohusläns- som på Dalslandsgränsen.

Jag vill i detta sammanhang peka på en underlig agitationsmetod, som man här i kammaren tillåtit sig, då man satt upp en karta utarbetad av Karlstads handelskammare, vilken enligt upplysning från bevillningsutskottet, där man undersökt saken, bevisligen är oriktig. Kartan upptager handelsplatser och befolkningsprickar. Man har emellertid å densamma underlåtit sätta ut befolkningsprickar på vissa ställen uppe i Nössemarks socken, vilka pric-

kar skulle visat sig olämpliga för det syfte man tydligen velat tjäna. Under gårdagen påtalades ett visst sätt att agitera i kam-maren. Jag tror här är ett mera typiskt exempel för en sådan, låt mig säga, mindre lämplig agitation.

Låt oss, som jag förut sade, hålla denna fråga inom rimliga gränser. Det är endast fråga om att bereda vissa lättnader för ett naturligt varuutbyte gränsborna emellan. Lantbrukarna på den svenska sidan skulle få en bekväm avsättning för sina produkter. Vi skola komma ihåg, att det är stora industridistrikt belägna i Östnorge, nämligen större delen av det s. k. Östfold, vilket är ett typiskt industriområde. Jordbruksdistrikten på den norska sidan hava icke möjlighet att tillfredsställa industridistriktens behov av jordbruksprodukter. Det kan alltså bli för bönderna uppe i dessa gränstrakter, som arbeta under synnerligen svåra förhållanden, en lätt och bekväm avsättningsort i Fredrikshald, Tistedalen m. fl. platser.

Jag vill också visa på, att det icke är, som herr Lithander försökte göra gällande, så, att det är endast en fråga om att Norge skall bli i tillfälle pumpa oss. Jag är ej i tillfälle uttala mig om, huruvida det finns någon möjlighet för Sverige att bibehålla avtalet norr om Mitandersfors, under förutsättning att man skulle avslå utsträckningen söder om denna punkt. Men det är ju tämligen troligt, att norrmännen på den punkten skulle resa vissa svårigheter, om deras intressen skulle förbises på sätt, man möjligen sökt vilja göra här. Dessutom kan det vara på sin plats att erinra, att en stor del av Norges kreatursimport, kommer från Dalsland och norra Bohuslän och till och med så långt nedifrån som från västra och norra delarna av Västergötland.

Man har talat om valutasvårigheter och att denna gränshandel skulle leda till oegentligheter på grund av den deprimerade norska valutan, och man vill göra gällande, att Norge skulle ha möjlighet att överösa den svenska gränsbefolkningen med billiga varor och på så sätt utöva en stark illojal konkurrens. Såvitt jag känner, är icke detta förhållandet. Och det »kan icke» vara förhållandet, under förutsättning att Norge icke med konstlade medel söker inom landet upprätthålla den norska kronans värde. Såvitt jag kunnat finna, är detta inte fallet och jag vet icke, att man inom Norge har sökt befordra en sådan ekonomisk politik.

Nu är jag villig erkänna, att för något år sedan, då den norska kronan ramlade ganska hastigt ned, då voro vissa norska artiklar lämpliga för konkurrens på den svenska marknaden. Men när man med den nuvarande deprimerade valutan nödgas importera råvaror för sin produktion inom det egna landet, så är det uppenbart, att man icke har denna stora möjlighet att kunna utöva illojal konkurrens med Sverige i detta fall, som man här velat göra gällande. Och jag vill dessutom visa på det faktum, att när Norge för sin dåliga valuta nödgas köpa kreatur så långt ned som i norra och västra delarna av Västergötland och få betala dryga frakter och mellanhandsvinster, så förstå vi, att levnadskostnaderna i Norge icke

Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkom-
mande varor.
(Forts.)

ställa sig så låga att norrmännen skulle bli fördelaktigt ställda i konkurrensen med Sverige. På de flesta matvaruartiklar ställa sig också priserna betydligt högre i Norge än i Sverige. Jag har personlig kännedom om det förhållandet, och jag kan vitsorda detsamma. Och även om man tidigare kunnat köpa t. ex. en engelsk cheviotkostym för 25 å 30 kronor mindre än i Sverige, så är det icke i dag fallet.

Jag tror alltså icke på de där stora, för svenska affärsmän ruinerande affärerna, som man vill göra gällande, att gränsbefolkningen skulle komma att göra i Norge. Gränsbefolkningen kommer alldeles säkert att även efter denna lags ikraftträdande, om den nu bifalles, liksom hittills göra sina uppköp hos närmaste handlande, under förutsättning att denne handlande håller skäligen priser. Men vi förstå också, att det ligger snubblade nära för mellanhänderna att i obygderna utnyttja det monopol, naturen själv erbjuder, och följaktligen äro i vissa trakter prislägena så höga, att det skulle behövas denna lilla tumskruv på desamma, som öppnandet av gränshandeln betyder. Och jag vill säga, att enbart detta skulle verka synnerligen välgörande för gränsbornas intressen. Det är emellertid en gränslös överdrift, när man som här i debatten söker måla hin på väggen och spår ekonomisk undergång för de svenska intressena, om en smula lättnad skulle beredas gränsbefolkningen, vilken är så innerligen väl i behov därav. Vi skola komma ihåg, att den svenske arbetaren eller lantbrukaren icke offerar arbetstid och kanske till och med resekostnader för att kуска in till närmaste norska stad och där göra affärer, om nämligen den svenske gränshandlaren håller skäligen priser. Och jag tror, att däri ligger ett av de viktigaste skälen för att bifalla detta förslag, att detsamma kommer att utöva en viss påtryckning på en oskälig prissättning i obygderna.

Det har talats om yttranden av länsstyrelserna, och jag kan icke neka mig nöjet att citera, vad länsstyrelsen i Älvsborgs län här officiellt anfört. Den säger: »att ett återinförande av den tullfrihet för vissa mindre partier av en del förnödenheter m. m. vid landsvägsresa över gränsen mot Norge och de övriga lättnader för samfärdseln mellan gränstrakterna, som efter den så kallade mellanrikslagens upphörande intill den 16 maj 1906 medgivits, skulle vara till avsevärd fördel för gränsbefolkningen. Den omedelbara ekonomiska betydelsen av sådana lättnader minskades visserligen alltjämt i samma mån, som kommunikationerna mellan gränstrakterna och produktions- och avsättningsorterna förbättrades. Men särskilt med hänsyn till det väckande och livgivande inflytande, som en obehindrad samfärdsel mellan folken och ett ständigt utbyte av idéer och erfarenheter medförde, höll länsstyrelsen före, att, så långt rikets allmänna finanspolitik kunde medgiva, varje band på samfärdseln mellan Sverige och Norge borde avlägsnas.»

Detta är länsstyrelsens officiella yttrande detta, och jag vill icke yttra mig om det, som anförts här om hur den nuvarande landshövdingen i Vänersborg personligen ställer sig. Jag skulle emellertid mycket beklaga, om han härutinnan skulle intaga en annan

ståndpunkt än sin föregångare och sålunda — enligt min mening — offra den fattiga och strävsamma gränsbefolkningens intressen för en väl organiserad mellanhandspropaganda, vilken ytterst ligger under attacken mot Kungl. Maj:ts proposition.

Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkommande varor.

(Forts.)

Jag skall icke bestrida, att det kan i något fall möjligen ha blivit en smula förbättrade kommunikationer på en eller annan punkt. Man har möjligen byggt en och annan vägstump. Men detta är icke av den betydelse, att man kan ha anledning påstå, att behov av denna utsträckta gränshandel icke skulle föreligga.

Förslaget, som föreligger, har undergått prövning inom en hel del instanser, och man har anledning tro och kan ju också i propositionen finna, att dessa ha prövat detsamma grundligt och att det resultat, man kommit till, är sakligt avvägt. Jag skulle också vilja ifrågasätta, huruvida det kan vara välbetänkt av verkliga vänner till nordiskt samarbete att här medverka till handlingar, vilka lätt skulle kunna tydas som ett instämmande i de enstaka toner från andra sidan Kölen, som städse anmält missnöje mot nordiskt samgående. Jag tror verkligen icke, att vare sig gränsbefolkningens eller övriga svenska intressen äro tillgodosedda med sådant förfaringssätt.

Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Carlson i Mölndal: Herr talman! Det förhåller sig verkligen på det sättet, att det finns ett svart får på Bohuslänsbänken. Det är nämligen jag, som intager i detta spörsmål en annan ställning än mina kamrater på länsbänken. Dels av denna omständighet och dels av den omständigheten, att jag själv tidvis arbetat på den svenska gränsen ibland de personer, som beröras av denna gränshandel på den svenska sidan, och dels av den omständigheten att jag ett par gånger rest igenom Idefjordsdistriktet på den norska sidan och anser mig således besitta vissa erfarenheter för att kunna belysa detta spörsmål, samtidigt som jag självklart också vill lägga fram de skäl, som påverkat mig vid mitt ställningstagande i frågan är det, som jag här vill yttra några ord.

Jag vill då först tala om för kammarens ärade ledamöter, att när det gäller arbetsgivare i dessa gränstrakter, d. v. s. norra Bohuslän, så äro dessa arbetsgivare så gott som uteslutande *norrmän*. Det är sålunda icke beroende på *svensk* företagsamhet, om de svenska stenhuggarna skola ha något arbete där uppe och under vilka förhållanden, utan det är beroende på *norsk* företagsamhet och *norska* arbetsgivare. Dessutom ligger saken till på det sättet beträffande Idefjorden ända ifrån Backe och ned till Fredrikshald — och jag skulle kunna fortsätta även genom Fredriksstadsdistriktet — att de, som arbeta på den norska sidan, bestå till $\frac{8}{10}$ av svenskar. Om gränshandeln sålunda är ömsesidig, d. v. s. om den bereder förmåner för de arbetare, som äro på den norska sidan, så skola kammarens ledamöter icke sakna den upplysningen, att detta är *svenska arbetare* till $\frac{8}{10}$, men som under tidernas lopp ha flyttat över Idefjorden och på grund av vissa omständigheter bosatt sig i Norge. Jag skulle samtidigt också vilja säga, att det gäller den *norska* företagsamheten så-

Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkom-
mande varor.

(Forts.)

som arbetsgivare inom stenindustrien. Ty märk väl, mina damer och herrar, några andra arbetsgivare finnas icke å *svenska* sidan vid Idefjorden, och det är ju det speciella området, där motståndarna till den kungl. propositionen anse, att gränshandeln är oberättigad, medan däremot längre norr ut och speciellt norr om Mitandersfors, jag tror, man även på motståndaresidan är villig att medgiva, att gränshandeln är lämplig och berättigad. De norska arbetarna — jag har nämligen varit stenhuggare i 20 år, så jag känner den saken ganska bra — ha under hela den tid, jag arbetat i yrket, haft bättre betalning i Norge än på den svenska sidan. Det har varit samma arbetsgivare, nämligen norska, och det är möjligt, att detta förhållande tillkommit i norskt intresse. Jag har nämligen varit gatstenschuggare. Priset tycks vara ensartat, men fördelen i Norge var den, att stenhuggarna sluppo skjuta loss sitt berg själva; det gjorde arbetsgivarna och tillhandahöllo det åt stenhuggarna. Jag förmodar, att denna förmån i arbetet har verkat så, att under tidernas gång en mängd svenska arbetare bosatt sig i Norge och där utövat sin verksamhet.

Nu är det så, att om det för mig kunde anses vara klart, att det här vore ett riksintresse, som stode på spel, ett nationalekonomiskt intresse för Sveriges vidkommande, då tror jag också, att jag skulle ställt mig på reservanternas ståndpunkt. Men jag har fått lära i min enfald och har läst i ett flertal handlingar, att när det gäller en enskild persons ekonomi eller statens ekonomi, så kan den förbättras på två olika sätt; antingen på det sättet, att man ökar sina inkomster, eller att man minskar sina utgifter. Beträffande gränshandeln för de personer, som bo i de trakterna, tillåter jag mig säga, att om de få denna förmån att kunna köpa vissa varuslag i Norge och överföra dem hit tullfritt, så betyder det ju för den enskilda familjen, att dess *ekonomi blir förbättrad*. Är det en jordbrukare, så har han ju den förmånen, att han kan utnyttja *båda omständigheterna*. Han kan nämligen utföra sina produkter till Norge och få mera betalt för dem där än exempelvis i Sverige, och därigenom ökar han sina inkomster. Sedan kan han föra med sig de tullfritt tillåtna varuslagen enligt den här föreslagna gränshandeln, och därigenom minska han sina utgifter. Lantbrukarebefolkningen skulle således enligt detta förslag både *öka sina inkomster* och *minska sina utgifter*. Nu är det sant, att staten härvidlag naturligtvis går miste om vissa tullintäkter. Men då gäller det självklart, att man får väga dessa saker mot varandra, och då får man se, på vilken sida det väger tyngst.

Jag har angivit några av de orsaker, som varit bidragande till, att en viss del av gränsbefolkningen har flyttat över och bosatt sig på den norska sidan. Och jag säger för mitt vidkommande, att om riksdagen beslutar denna gränshandel, så skall det otvivelaktigt medföra, att beträffande stenhuggarna — någon annan industri finns icke på den svenska sidan om Idefjorden; det finns några hantverkare, och det kan finnas en liten såg, som sysselsätter 3 eller 4 man eller något liknande, men det är undantag — dessa lättnader skulle enligt mitt förmenande betyda, att dessa svenskar, som i stället få

förmånen att kunna föra hit till Sverige litet billigare mat, skulle kunna förbättra sin ekonomi på det sättet, att de funno det fördelaktigare att stanna kvar på den *svenska* sidan och där bygga och bo i stället för att, som i stor utsträckning skett, flytta över och bosätta sig på den norska sidan.

Ang. ändring i förordningen om tulltaxa för inkommande varor.
(Forts.)

Herr Osberg har alltid visat ett synnerligen stort intresse för egnahemsrörelsen och för allt, efter vad jag kan förstå, som kan förbättra småfolkets ekonomi. Jag kan då icke förstå, att den mannen icke kan inse, att om det på detta område skapas *ekonomiska förmåner* för den svenska gränsbefolkningen på detta sätt, så känna de sig mera dragna till det egna landet, och om de kanske där skaffa sig ett litet eget hem, *bli svenska medborgare och skattebetalare* och på så sätt hjälpa till att förbättra sin provins så gott de förmå, kan jag icke se annat, än att det ligger uteslutande *gott* i ett sådant förhållande. Dessutom — och det är ju den stora strängen man slår på här — skola vi svenskar först förbättra kommunikationerna i norra Bohuslän och lägga ned stora omkostnader för sådant ändamål, och så skola norrmännen taga förtjänsten. Jag hyser en motsatt uppfattning, nämligen att gränshandeln kommer att verka på det sättet, att svenskarna komma att känna sig mera dragna till fosterlandet än förut. De komma att i större utsträckning stanna på den svenska sidan. Därigenom blir det också nya skatteobjekt, och naturligtvis i den mån den ekonomiska ställningen blir *bättre*, ha de *större* chanser att förbättra sin egen provins, t. ex. anlägga elektriska ledningar, bidraga till att bära skattetungan och det som behövs för att ordna förhållandena.

Nu har man sagt, att gränshandeln är *oberättigad* för Bohusläns vidkommande numera, sedan järnvägen kommit i gång. Jag bestri-der absolut, att järnvägen spelar någon roll för denna fråga. Ingen skall tänka sig, att befolkningen, som bor vid Idefjorden, som har 3 mil till Strömstad, reser ned till denna stad och gör affärer. Man skulle kunna säga det, om produkterna där vore billigare, än de verkligen äro, men det är en så kolossal vägsträcka, att de föredraga naturligtvis att resa tvärsöver Idefjorden, som icke är så bred och som man i regel kan komma över utan några kostnader. De följa med någon bekant eller låna en båt för ändamålet. Det är klart, att befolkningen där uppe icke kan dragas ned, utan i undantagsfall, till Strömstadsdistriktet. Järnvägen ligger ju nedåt denna ändan mot Strömstad, och de som bo i närheten av Strömstad, t. ex. inom en mils omkrets, bli kunder i Strömstad, men de, som bo längre bort från detta centrum, kunna icke under några förhållanden knytas samman med Strömstad.

Nu förefaller det mig av en utredning, som är gjord, att det starka skälet, som kammarens ledamöter ha att taga ställning till, är det: skola vi ruinera en svensk stad? Skola vi ruinera Strömstad, dess handelskår och näringar i övrigt och i stället ägna oss åt handel med Norge? Ja, mina herrar, hade saken legat på det sättet, att det gällt *Strömstads vara eller icke vara*, då kunna ni vara försäkrade om att jag skulle icke ha varit det svarta fåret på Bohuslänsbanken.

Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkom-
mande varor.
(Forts.)

Nu har jag mycket intresserat mig för Strömstad, och jag får säga, att jag är medveten om, att det är Strömstad, som tagit initiativet till hela denna opposition mot gränshandeln, och invånarna i Strömstad ha naturligtvis haft reda på att propositionen varit färdig för ett år sedan. Men vad är det som föreligger i oppositionen från Strömstad? Tror ni icke, mina damer och herrar, att hade det funnits några sakliga skäl att lägga fram från Strömstad, då skulle de icke ha saknats? Absolut icke. Men faktum är, att de saknas. Och varför? Jo, enligt mitt förmenande finns det inga skäl från Strömstads stad att lägga fram, som äro hållbara.

Det har intresserat mig att närmare titta på vissa saker i Sveriges officiella statistik, som gälla Strömstad. Där får jag reda på, att invånareantalet i Strömstad var 1896 2,806, 1906 2,967, 1914 2,921 och 1921 2,938. Man kan säga, att befolkningssiffran i Strömstad sedan 1896 varit stationär. I den mån den förändrats, sedan 1906, har den gått nedåt i stället för uppåt. Beträffande antalet handlande i Strömstad lämnar oss statistiken den uppgiften, att det 1911 fanns 70 handlande, men 1921 har handlarekåren minskats till 61. På det området tyder det hela icke på någon uppblomstring åtminstone i det hänseendet att det skulle varit mera handlande, som tillkommit under den tiden speciellt sedan gränshandeln upphävdes 1906.

Ser jag på dessa handlandes omsättningssumma, så lämnas den uppgiften, att bevillingstaxeringen uppgår till 166.000 kronor, och fördelar jag det på de 61 handlandena, så blir det i genomsnitt för var och en av dessa handlande 2,800 kronor.

Beträffande i övrigt de handlande, som man sagt ha växt upp i norra Bohuslän sedan 1906, så uppgå dessa till ett sammanlagt antal av 5. Därtill kommer visserligen, att i dessa trakter finnas också 3 stycken kooperativa föreningar, men jag tror icke herr Lithander skulle ha någonting emot att giva dem en ordentlig smocka, så att de bringades på kneken. Men det är de övriga handlandena, de privata, som naturligtvis herr Lithander och de, som stå på hans ståndpunkt, äro mest intresserade för. Då gäller det på sin höjd att väga sålunda, i vilken mån dessa 5 nytillkomna handlande i norra Bohusläns gränstrakter sedan 1906, när gränshandeln upphävdes, möjligen kunna bli ställda i en mindre fördelaktig ställning, genom att deras omsättning blev minskad, och väga detta mot de fördelar, som befolkningen på gränssträckan längs kusten skulle beredas genom gränshandeln. Vid ett sådant val har jag icke tvekat att intaga min ståndpunkt, så mycket mindre som jag icke kan förstå, att på något sätt denna gränshandel skulle komma att skada rikets finansiella intressen, utan tvärtom.

Herr Osberg är ju huvudmotionär, och jag kan verkligen inte underlåta att stanna en liten stund vid herr Osbergs motivering för sin motion. Denna motivering har han också upprepat i sitt anförande här i dag. Ja, säger han, tillåter ni den här gränshandeln, då kommer folk att fara titt och tätt över Idefjorden, d. v. s. de göra onödiga resor, och när de komma till Fredrikshald, säger herr Os-

berg, så köpa de mycket mera än de ha bruk för. Ja, det är ju att sätta upp en moralisk pekpinne och säga: hör du husfar och husmor, om du får till Strömstad, så gör du förnuftiga inköp, men reser du till Fredrikshald, då lockas du att köpa allt möjligt, som du icke har bruk för inom familjen. Jag måste säga, att de sakliga skälen måste sitta långt inne, när man tager till en sådan där moralisk pekpinne, som att befolkningen skulle av ren lusta lockas över på den norska sidan och sedan köpa saker, som icke vore till dess fördel.

Jag vill tillägga, att det är ju tämligen naturligt, att Strömstad icke kan vara den avnämningssort för lantbrukare och övriga i norra Bohuslän med den lilla befolkning, som denna stad har. Det är ju omöjligt för den stora jordbrukarbefolkningen att kunna föra ned alla sina produkter till en stad med 2,000 å 3,000 invånare. Däremot har Fredrikshald 12,000 invånare och dessutom den förmånen att ligga så nära till hands, att endast en liten fjord utgör skilje-gränsen. Det är ju ganska klart, att dessa jordbrukare i stor utsträckning resa dit med sina produkter, liksom man ju ser av dagens tidningar, att makrillfiskarna i Bohuslän, uti Strömstadstrakten, resa över på den norska sidan och sälja makrillen, därför att de där få mera betalt för den, än de kunna betinga sig i Strömstad.

Herr K. A. Nilson har i sin motion ungefär samma bevisföring som den, som ligger till grund för herr Osbergs motion. Emellertid påstår herr K. A. Nilson, att det skulle hos gränsbefolkningen icke finnas någon *önskan* eller något *behov* av denna gränshandel. Ja, mina damer och herrar, jag tillåter mig säga, att det finns bland gränsborna icke *någon delad uppfattning i denna sak*. Jag undantar då naturligtvis de handlande, som äro bosatta inom denna gränstrakt. I övrigt är folket absolut enigt, och de möten, som hållits, äro inga vanliga s. k. opinionsmöten, som man möjligen skulle tänka sig ha emanerat speciellt från arbetarhåll eller från socialdemokratiskt håll, utan så långt jag kunnat läsa ut av de resolutioner, som ingått hit till riksdagen eller publicerats i tidningspressen, är det i regel de ledande kommunalmännen å de respektive orterna, som sammankallat befolkningen till dessa möten, och där har befolkningen enhälligt uttalat sig för den lilla gränshandeln. Så är förhållandet med mötet i Krokstrand, så med mötena i Näsinge och i Hälle, och Naverstads kommunalfullmäktige ha också enhälligt uttalat sig för den lilla gränshandelns återinförande. Om jag härtill lägger, att Strömstads kooperativa konsumtionsförening likaledes enhälligt på sitt årsmöte uttalat sig för den lilla gränshandelns återinförande, tror jag, att jag har givit ett något så när koncist uttryck för vad befolkningen önskar beträffande denna sak.

När jag var inne på Strömstadsstatistiken, glömde jag att meddela antalet industrier och antalet arbetare i Strömstad. Det skulle möjligen kunna ha sitt intresse att också delgiva kammaren dessa mycket kortfattade uppgifter. År 1916 visar statistiken, att det fanns i Strömstad 13 fabriker med 217 arbetare, 1917 var det 12 fabriker med 164 arbetare och 1919 13 fabriker med 149 arbetare. Jag har verkligen försökt att sätta mig in i Strömstadsförhållandena

Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkommande varor.
(Forts.)

Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkom-
mande varor.

(Forts.)

både på det ena och det andra området, men jag har icke kunnat spåra, att denna stad efter 1906, när gränshandeln upphörde, har utvecklat sig på något som helst område. Jag tror, att om herr Lithander riktigt samvetsgrant studerade dessa förhållanden, skulle han icke stå här och framhålla någonting, som är absolut stridande emot det verkliga förhållandet.

Nu är det ju så beträffande ikraftträdandet av detta förslag, att jag kunnat läsa ut ur utskottets motivering, att det kommer att åligga Kungl. Maj:t att föra de fortsatta förhandlingar, som möjligen kunna krävas, liksom också att bestämma den tid, då den lilla gränshandeln åter skall införas. Under sådana omständigheter har ju också utskottet strukit under, att med hänsyn till de rådande valutaförhållandena bör man naturligtvis vara ganska försiktig, då det gäller att bestämma sig för den tidpunkt, då dessa nya bestämmelser skola träda i kraft.

Jag tror, att jag redan har bemött det påståendet, som gjordes av herr Lithander, att en utredning för Strömstads vidkommande fullständigt saknas och att på grund härav riksdagen skulle avslå propositionen och begära en förnyad utredning. Ja, de, som betvivla mina siffror beträffande vad jag här relaterat angående Strömstad, kunna ju syssla med denna sak, men jag är fullständigt på det klara med, att en utredning på denna punkt skulle komma att bli tämligen negativ och alltså icke stärka de synpunkter, som här från det hållet framhållits.

Beträffande den möjligheten, att det skulle bli mycket illojal handel på dessa områden, så är det naturligtvis svårt att göra något uttalande på denna punkt, men jag skulle dock vilja erinra om de nu rådande förhållandena. Med den tullspärr, som för närvarande finnes, kan det ju finnas många fattiga människor i stort ekonomiskt trångmål, som ligga och fundera, om de icke skulle försöka fara över Idefjorden och köpa diverse produkter och försöka *smuggla* dem över gränsen, varigenom de skulle spara ett belopp, motsvarande tullavgiften. Jag tror säkert, att det finns sådana människor, och i många fall, där denna illojalitet tager sig uttryck, tror jag, att man skall finna förmildrande omständigheter. Men om gränshandeln skulle tillåtas, tror jag, att många av dessa fattiga människor, som nu kanske drivas att begå en illojal gärning, aldrig skulle ställas inför detta problem, ty när de kunde få över vissa varuslag tullfritt, skulle denna *frestelse* aldrig komma att inställa sig.

Nu erinrade också herr Lithander om att det ser ganska märkvärdigt ut, att de svenska bönderna köra över sina produkter till Norge, och så fara de svenska arbetarna över Idefjorden och köpa samma produkter. Jag tror icke, att det är några bönder, som köra vare sig kaffe eller risgryn eller socker eller garn, såsom det här gäller, men att det möjligen skulle kunna finnas något slag av varor, beträffande vilket förhållandena legat till på det sättet, vill jag icke bestrida.

Herr talman! Med stöd av vad jag sålunda anfört vill jag för min personliga del säga, att jag skulle känna mig synnerligen till-

fredsställd, om riksdagen ginge på den kungl. propositionen och bifulle den lilla gränshandeln, och ber jag alltså att få uttala min avslutning till utskottets förslag.

*Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkommande varor.*

(Forts.)

Herr Corneliusson: Herr talman! Här har talats så mycket visdom, att det kanske icke är skäl att yttra sig för dem, som ha en avvikande mening. Men, mina herrar, det är faktiskt icke så, som den siste talaren ville göra gällande med avseende på Strömstadsförhållandena. Det är nog mycket mera djupgående förhållanden, än han sökte göra gällande. Jag minns mycket väl, hur det var, när vi hade den gamla gränshandeln och det var lovligt att föra in varor tullfritt över gränsen. Det var då icke så, som andemeningen är i den kungl. propositionen, att det egentligen endast skall vara gränsbefolkningen, som får införa varor för hushållsbehov, utan det utvecklade sig då på ett helt annat sätt. Jag vill särskilt fästa mig vid ett varuslag. Stängseltråd var betydligt billigare i Norge än i Sverige. Jag vet, att fastän vi såsom öbor och skärgårdsbor voro avstängda från möjligheten att införa denna vara både enligt den förutvarande lagen och enligt den nuvarande, har ändock till den ö, där jag bor, kommit en hel massa stängseltråd, som kommit dit på omvägar. Det är ju alldeles uppenbart, att med de möjligheter, som för närvarande finnas, man icke skall kunna tänka sig, att det skall bli några bättre förhållanden; tvärtom. Här ha vi nyligen beslutat en förhöjd tull på kaffe. Herrarna kunna mycket väl förstå, att med den stora tull på kaffe, som nu pålagts, kommer i stort sett hela norra Bohusläns befolkning att på ett illojalt sätt föra in sitt behov av kaffe från Norge. Äro herrarna beredda att anse, att denna fråga icke har någon ekonomisk betydelse, så må det vara hänt, men jag är alldeles övertygad om att herrarna inom ett år skola få se, vilka betydande konsekvenser detta beslut kommer att medföra.

Sedan sade den siste talaren, att det icke fanns mer än fem handlande vid gränsen. Jag skall be att få upplysa, att det finns 19 handlande på sträckan från Idefjord till Svinesund, och de ha möjlighet att tillfredsställa behovet av alla slags varor på den svenska sidan. Är det då normalt, att vi skola hava undantagslagar för en särskild del av befolkningen? Jag kan icke finna, att det är vare sig taktiskt riktigt eller förenligt med en god ekonomisk utveckling.

Jag skulle även vilja vända mig mot min vän herr Svensson i Långelanda. Han gjorde gällande, att det finns däruppe i hans trakter 15,000 personer, som ha 800 hektar jord att bruka. Huruvida så verkligen är förhållandet, kan jag icke säga, ty jag har icke studerat någon statistik, men när jag först lärde känna herr Svensson i Långelanda, upplyste han om, att Värmland var det härligaste land på jorden; något finare land fanns icke, där funnos stora skogar att sälja o. s. v. Men nu, när det är fråga om egen vinning, är Värmland det allra fattigaste land, och då behövs det fri handel med Norge. Den befolkning, som jag representerar, är kanske den fattigaste i Bohuslän, nämligen fiskarebefolkningen. Dessa människor ha icke någon annan inkomst än den, som de kunna få av fisket, de ha sina hus på

Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkom-
mande varor.

(Forts.)

kala klippan, men de äro icke medtagna i denna undantagsställning. Det är ju uppenbart, att om detta vore ett rent arbetarintresse, måste naturligtvis även denna del av befolkningen komma i åtnjutande av denna förmån. Men såsom kartan utvisar, sträcka sig de norska intressena icke till denna befolkning, och de norska handlandena ha varit nog diplomatiska att inse, att här ha de intet intresse, så att här kan man gott skära bort.

Vidare säger herr Carlson i Mölndal, att om det vore fråga om Strömstads vara eller icke vara, skulle han vara den förste att vara med om att bibehålla denna tull. Jag skall i alla fall säga, att om jag också icke kan gå så långt, så är det dock för många ett betydande intresse, som det här gäller. Vi ha ett ångbåtsbolag, som trafikerar Idefjord. En detta bolag tillhörig båt är vintertiden oundgängligen behöflig för Strömstads hamnförhållanden och måste stödja alla omkringliggande öarna med avseende på trafiken. Men om denna trafik droges in, skulle man icke kunna transportera några varor till och från dessa öar.

Då jag underskrev herr Osbergs motion, var det därför, att jag ansåg, att man bör skilja på dem, som bo ovanför och nedanför Mitandershors. Det är i konsekvens med det beslut, som riksdagen fattat med avseende på införsel av socker från Helsingör. Det blev ju förbjudet att ens mot tull föra över 5 kg. socker från Helsingör till Häl-singborg, men här ryggas man icke tillbaka för att bestämma, att vissa varor skola få medföras till ett sammanlagt värde av 90 kronor.

Jag skall med kammarens benägna tillåtelse läsa upp ett yttrande av herr Röing, då sockerfrågan behandlades. Herr Röing bemötte då herr Lövgren i Nyborg, när han i sitt anförande talat om förhållandena mellan Norge och Finland. Han säger då: »Han förstår precis lika bra som jag, att icke har regeringen framlagt denna proposition för att försöka hindra de beklagansvärda arbetslösa personer, som bo däruppe i Tornedalen, från att köpa vissa kvantiteter socker från Finland, utan anledningen är ju den, att den trafiken börjat mer och mer gripa omkring sig, sedan sockerhandeln i Danmark den 1 november i fjol blev fullständigt fri, att personer resa den lilla sträckan från Häl-singborg över till Helsingör en gång eller upprepade gånger om dagen för att köpa 5 kg. socker att taga med sig tillbaka och sedermera sälja till bekanta. Det lönar sig alldeles utmärkt bra.» Ja, det lönade sig utmärkt bra, när de fingo betala tull. Hur skall det då icke löna sig här. Där fingo de fara med ångfärjorna, men vid Idefjorden kan man på en sträcka av två mil gå med en eka både natt och dag. Herrarna kunna förstå, att detta har mycket större konsekvenser, än man egentligen tänkt på.

Här skulle vara mycket att andraga, men som jag aldrig är vän av långa debatter och alltid haft en särskild avsky för att hålla långa tal, skall jag nu, herr talman, blott be att få yrka bifall till reservationen.

Herr Wallerius: Herr talman! Jag skall först be att få säga något angående den karta, som är fäst på väggen. Jag har i

uppdrag att meddela, att den icke gör anspråk på att vara absolut tillförlitlig med avseende på de nuvarande förhållandena — detta skulle kanske ha tillkännagivits förr under debatten — men å andra sidan har den kommit från håll, där man säkert ganska väl känner till saken. Därför tror jag, att man icke skall karakterisera den som en symbol för någon illojal konkurrens, ty den som vill sätta upp en annan karta med de prickar, som någon saknade här, så är han naturligtvis oförhindrad till detta. Men med anledning av dess anslående skulle jag vilja påpeka för kammarens ärade ledamöter, hurusom de gröna korsen här utvisa handlandenas talrika förekomst på den svenska sidan och de bruna korsen handelsbodarnas förekomst på den norska sidan, vidare hurusom det kanaliseras på den svenska sidan upp mot Värmland, så att förbindelselederna där äro bättre, än man kanske i första hand skulle tänka sig. Jag skall nu be att få överlämna åt var och en att studera kartan och inhämta uppgifter utöver dem som redan lämnats. Jag skall dock i anslutning till vad jag nu sagt nämna min uppfattning i saken.

*Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkom-
mande varor.
(Forts.)*

Om man ser bort ifrån opinionsyttringarna och försöker att utan att otillbörligt förenkla problemet få en objektiv uppfattning av det, så frågar man sig ungefär så här: är den nuvarande anordningen ofördelaktig dels ur prissynpunkt och dels också ur kommunikations-synpunkt i allmänhet. Jag har fått den uppgiften, att priserna, om också på ett och annat håll något höga, likväl i det stora hela icke hos de svenska handlandena ställa sig högre, än rimligt är med hänsyn till avstånden. Därom har jag fått en bestämd uppgift, som jag icke hört vederläggas. Vad sedan kommunikationerna beträffar, så ha vi uppgifter från auktoritativt håll, att dessa kommunikationsleder mer och mer förbättrats, och det känna vi ju också till.

Då det således ur dessa synpunkter icke finnas några sådana olägenheter, som, såvitt jag kan förstå, motivera en ändring, så kan den icke försvaras med hänsyn till den inverkan, som denna ändring skulle medföra, nämligen en återgång för det svenska näringsliv, som här har vunnit sin utveckling och som naturligtvis icke låter sig statistiskt mätas med en uppgift på hur många handelsbodas, som finnas där, utan detta måste naturligtvis kontrolleras på ett annat sätt.

Jag skall med dessa enkla ord för min del be att få instämma i reservationen.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Lithander: Herr förste vice talman! Herr finansministern anmärkte på att jag betecknat som naiv den frågan, om gränsbefolkningen ville ha lättare handelsförbindelser — jag tror icke jag sade, att det rörde sig om lättare handelsförbindelser utan om tullfri införsel. Men om det gäller en fråga till en gränsbefolkning, huruvida den vill ha lättare handelsförbindelser, såsom i detta fall till

Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkom-
mande varor.

(Forts.)

Fredrikshald i stället för till Strömstad, och framför allt, huruvida den vill ha tullfri införsel i ett tullskyddat land, så måste man, åtminstone kan jag icke se annat, betrakta en sådan fråga till gränsbefolkningen såsom naiv. Ty det kan icke bli annat svar på en sådan fråga, än att de naturligtvis vilja slippa att betala tull.

Sedan sade herr statsrådet, att jag för min del och mina meningsfränder kassera allt, som motståndarna till vårt politiska parti hava gjort, alltså vad den nuvarande socialdemokratiska regeringen gjort. Jag ber då blott att få fästa uppmärksamheten på att vid flera tillfällen under den senaste riksdagen hava Kungl. Maj:ts krav gått igenom, tack vare det stöd, som vi fullt lojalt givit den sittande regeringen.

Så sade också herr statsrådet, att jag talat om, att arbetarna få gå över den norska gränsen för att hämta de födoämnen, som den svenska lantmannen fört över dit, och att jag vänt mig speciellt till de socialdemokratiska arbetarna. Det gjorde jag därför, att det är deras representanter, som gå emot mitt yrkande och för Kungl. Maj:ts förslag. Jag ville nämligen göra dem uppmärksamma på olägenheterna i den kungl. propositionen. Någon fråga, riktad mot något särskilt politiskt parti, är det icke, men de socialdemokratiska representanterna i kammaren skola ju i varje fall sägas vara representanter för arbetarna, fastän jag får lov att säga, att mången gång undrar jag på deras sätt att föra arbetarnas talan och befrämja deras verkliga intressen, vilka vi för vår del mången gång anse kunna befrämjas på andra vägar, och så även i denna fråga.

Nu sade herr finansministern, att Kungl. Maj:t gjort sig underrättad om, att den norska regeringen var villig att gå med på det föreslagna. Det hade varit bättre att i första hand göra sig underrettad om, hur de svenska myndigheter och korporationer, som beröras av denna sak, och hur befolkningen i dessa bygder ställt sig, innan man toge det steget att icke blott lägga fram utan även bära fram den kungl. propositionen. Herr statsrådet sade, att den låg färdig och att han icke gjort någon ändring. Men det är just felet, ty regeringen borde ha tagit hänsyn till de förhållanden, som *nu* råda och icke till dem, som rådde under kristiden, då från norskt håll emanerade ett förslag om att man skulle gå den väg, som Kungl. Maj:t nu fullföljt.

Herr statsrådet sade vidare, att förslaget har fördelar, som uppväga nackdelarna. Jag har studerat propositionen mycket noga, men jag svävar fortfarande i okunnighet om, vilka dessa verkliga och påtagliga fördelar skulle vara för Sverige. Jag har fullt klart för mig, att de äro väsentliga och påtagliga för Norge, men ur svensk synpunkt sannerligen icke.

Herr statsrådet yttrade också, att man icke bör stoppa in politik i frågan, såsom herr Lithander gjort. Jag har i varje fall icke avsiktligt stoppat in politik i frågan. Jag ser den ur rent svensk synpunkt och ur alla politiska partiers synpunkt, och som belägg för denna uppfattning vill jag konstatera här, att den uppfattning, som jag i detta fall hyser, biträts av tidningar av olika politisk färg,

såväl liberala och socialdemokratiska tidningar som högertidningar, så att i detta fall förstår jag icke, att herr statsrådet kan finna skäl för sin anmärkning, att jag lagt in politik här. Ja, det är rikspolitik jag lägger in här, men icke partipolitik.

Ang. ändring i förordningen om tulltaxa för inkommande varor.

(Forts.)

Herr statsrådet nämnde om förhållandena norr om Mitandersfors och påstod, att de voro likgiltiga för oss, som stå emot Kungl. Maj:ts förslag. Visst icke, vi behärta tillfullo förhållandena i de bygder, som ligga norr om Mitandersfors, och jag vill vädja till bevillningsutskottets ledamöter, om icke jag för min del under behandlingen i utskottet uttalat, att dessa öde bygders befolkning däruppe äro hänvisade till kommunikationer, med hjälp av vilka det är nästan omöjligt att komma fram på den svenska sidan och att de ha sitt handelsområde i Norge. Att det behövs lättnader för dem, kunna vi säkerligen vara med om, men vad vi reagerat emot är, att sedan svenska staten och kommunerna med svenska penningar åstadkommit goda och bra förbindelser på den svenska sidan söder om Mitandersfors, man där skall vidtaga samma åtgärder, som måhända kunna vara försvarliga norr om Mitandersfors. Så förhåller det sig med våra intressen för den saken. Jag vädjar till herr statsrådet att komma tillbaka med en proposition, där han avskurit, vad som är obehövt, området söder om Mitandersfors, och att efter grundlig prövning komma fram med ett förslag, som berör den norrländska befolkningens behov. Då skola vi gärna vara med på den saken.

Så anförde herr statsrådet såsom ett skäl, att regeringen har en viss skyldighet att slutföra detta ärende, i vilket den vänt sig till den norska regeringen. Men är icke detta detsamma, som att säga, att den svenska riksdagen är satt ur spelet i denna fråga. Vi hava blott att godtaga det som regeringen i detta fall gjort. Varför behandla vi då överhuvud taget denna fråga här i kammaren. Vi skulle ju kunna avfärda den med två ord, och ingen behöfde säga sin mening i denna fråga, ty det är regeringen, som avgjort den. Den uppfattningen kan jag icke godkänna, och vilken uppfattning, som än råder i själva sakfrågan, så tror jag, att vi dock äro ense om, att då den står på föredragningslistan här, skall också den svenska riksdagen ha rätt att debattera den och fatta sitt beslut, även om detta går emot, vad Kungl. Maj:t här har förhandlat om.

Herr statsrådet nämnde, att man måste taga hänsyn till det nordiska samarbetet. Ja, vi äro nog i denna kammare bundna med mycket starka band vid Norge, icke alltid lika granna som en kommandors utav S:t Olav, men det har dock sedan brytningsåret 1905 undan för undan vuxit fram en stämning av vänskap och välvilja brödralfolken emellan. Jag tror emellertid icke, att den skulle smulas sönder eller förminskas genom att vi avslå det föreliggande förslaget. Jag tror, att det snarare förhåller sig alldeles tvärtom, att de vänskapliga känslor, som vi hysa å ömse sidor, skulle komma att bättre bevaras, om vi avslå än om vi bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Herr statsrådet sade, att han icke var far till denna fråga utan endast fadder. Jag vill då påpeka, att det tillhör faddrarnas uppgifter här i landet att se till att barnen arta sig väl och utveckla sig

Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkom-
mande varor.

Forts.)

till att bli nyttiga, men det kan jag för min del icke se, att herr statsrådet i detta fall har iakttagit.

Herr Röing talade mycket poetiskt om gränsbygdernas skogar, där vägarna bottna i ödemarker, och där, som han sade, tågen ej rusa fram, och för att hjälpa befolkningen i dessa vanlottade trakter borde vi nu bifalla det föreliggande förslaget. Jag undrar emellertid, om herr Röing förbisett Bohusbanan, som slutar i Strömstad, och om han förbisett Dals-Edsbanan, som också slutar i gränstrakterna. Vad han sade, gällde nog trakterna norr om Mitandersfors, men glöm icke bort, att vi i de trakter, som vi nu debattera, ha icke blott utmärkta tågförbindelser utan vi ha även på statens bekostnad anlagt goda vägar, och vi ha framför allt att emotse en utvecklad och hastigt växande automobiltrafik, som tar bort många av de olägenheter, som funnos före år 1905.

Vidare sade herr Röing, att jag icke borde ha sagt, att det här endast gällde ett norskt intresse. Jag talar emellertid icke, som sagt, om hur det är ställt norr om Mitandersfors, utan jag talar om förhållandena söder om Mitandersfors, och jag påstår, att det där uteslutande är ett norskt intresse att få gränshandeln återinförd.

Herr Röing talade om att vi i kammaren ha en riksdagsman från just dessa trakter, nämligen herr Svensson i Långelanda, och vi ha ju nyss hört honom tala. Jag tror dock, att denne ärade talare själv är ett slags gränsfall, såsom riksdagsman betraktad, då han yrkar på tullfrihet för en del av den svenska befolkningen utan att vilja skipa den rättvisa hela befolkningen över, som det härvidlag bör vara fråga om.

Såsom motvikt mot vad jag anfört beträffande den förre tulltjänstemannen i Mon, anförde herr Röing, att den nuvarande tulltjänstemannen, som också är landstingsman, har uttalat sig för Kungl. Maj:ts förslag. Jag skulle gentemot detta vilja säga, att jag hellre fäster avseende vid ett uttalande från en tulltjänsteman, som icke är landstingsman, ty är han landstingsman, tvingas han kanske att följa med gränsbefolkningen, då den önskar få tullfrihet i ett i övrigt fullskyddat land.

Sedan sade herr Röing, att han själv var född i Bohuslän, men jag tror, att efter denna debatt kommer han nog åtminstone i Bohuslän att betraktas som en i viss mån förlorad son.

Strömstad är icke någon central för Bohuslän, sade sedan herr Röing, och smugglartrafiken där kan ju gärna försvinna. Herr Osberg har redan bemött den saken. Det hör icke till ämnet, och herr Röing får väl ändå erkänna, att det i reservationen icke finnes ett ord talat om ett bevarande av någon illojal trafik, utan tvärtom kan man ur reservationen läsa fram en strävan just att bevara den lojala handeln, man må söka förvända den saken hur mycket man vill.

Vidare framhöll herr Röing, att Konungens befallningshavande i Göteborgs och Bohus län och även i Älvsborgs län icke hade avgivit några andra officiella yttranden än de, som finnas intagna i den kungl. propositionen, och att man icke borde fästa avseende vid vad som enskilt kan ha yttrats till olika riksdagsmän. Ja, jag vill in-

stämma med bonom däri, att man bör taga fasta på de officiella yttrandena, och det är just därför, som vi reserverar vilja, att Kungl. Maj:t skall komma igen med frågan, försedd med nuvarande officiella uppgifter från vederbörande inom båda dessa län. Det förvånar mig dock något, att herr Röing gör ett sådant uttalande i denna kamnare, då han själv i utskottet föredragit en skrivelse från landshövdingen i Göteborgs och Bohus län, som, till följd av de ändrade förhållandena, ger uttryck åt en annan uppfattning än den, man tidigare fått del av. Det är just därför, som vi vilja ha fram yttranden från representanterna för regeringen, alltså länsstyrelserna, i de trakter, som förslaget berör, innan vi gå att inta vår ståndpunkt till frågan.

*Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkommande varor.
(Forts.)*

Befolkningen har haft den nu föreslagna förmånen före år 1906, sade herr Röing, och de vilja gärna behålla den även nu efteråt. Jag förmodar dock, att det var på grund av de dåliga kommunikationerna, som man då givit dem en bättre ställning. Nu ha vi andra förhållanden i detta avseende och behöva icke därför nödvändigtvis bibehålla status quo.

Herr Svensson i Långelanda meddelade, att befolkningen ända till 130 kilometer söder om Mitandersfors längtat efter att få tillbaka gränshandeln. Tacka för det, att de vilja få kaffe och sådant tullfritt in i Värmland. Det skulle jag också längta efter, om jag bodde i Långelanda. Befolkningen i dessa bygder, sade han vidare, få utföra ett dubbelt arbete mot andra. Ja, herr Corneliusson har nyss skildrat den blomstermålning av förhållandena i Värmland, som herr Svensson i Långelanda gav vid sitt inträde i kammaren, och nu gör han en dylik svartmålning av förhållandena. Det finns dock även andra delar av landet, där marken är karg att odla, och där det råder svåra förhållanden, men icke omfattar den kungl. propositionen någon tullfrihet för dessa hårt belastade medborgare i andra delar av landet.

Vad vi reserverar vilja ernå är likformighet inom rikets gränser, och vi vilja icke gå med på åtgärder, som faktiskt avskära ett mycket stort område för att lägga det handelspolitiskt under Norge. Det är kanske icke så underligt, om en enskild riksdagsman lägger fram ett förslag om att man skall gå den väg, som Kungl. Maj:t nu har föreslagit, men att en regering lägger fram ett dylikt förslag, som går så stick i stäv med det egna landets intressen, kan jag icke förstå vara riktigt. I varje land är ju det primära och politikens yttersta syftemål att bevara det egna landets förmåner åt det egna landet. I alla land kämpas det intensivt för detta, och man respekterar från motståndarnas sida, att ett land håller på sina egna intressen. I det fallet slå vi emellertid slint, om vi följa vad regeringen har föreslagit. Jag skall gärna följa regeringen, när jag gillar vad den föreslår, såsom har skett gång på gång under denna riksdag, men här kan jag icke göra det.

Herr Svensson i Långelanda talade om att det finns personer, som bo sex å åtta mil från gränsen. Jag undrar, om han icke därvid mera tänker på trakterna norr om Mitandersfors än på det underbart

Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkom-
mande varor
(Forts.)

vackra och sköna Värmland, som han är målsman för. Man kan icke bygga en väg under 800,000 kronor, säger han. Förut var det 400,000 kronor, men nu 800,000. Men, herr Svensson, kom då i stället fram med en motion, att vi skola anslå 800,000 kronor till en väg, och jag är säker om att han då skall få de allra flesta här i kammaren med sig. Herr Osberg har nämligen erinrat om att förslaget för Norges del beräknades röra sig om en vinst på en och en halv miljon kronor, men då är det ju affär för oss att anslå de 800,000 kronorna till denna väg, och så kan herr finansministern få resten.

Herr Svensson i Långelanda sade också, att man gärna ville kila över till Norge, när man bor så nära gränsen. Ja, det är ju ingenting, som hindrar herr Svensson att kila in till Norge, så ofta han vill, men då han kommer tillbaka, skall han erlægga tull som alla andra medborgare i riket.

Herr Carlson i Mölndal påstod, att gränshandelns frigivande skulle göra gränstrakterna mera svenska. Det var ett resonemang, som jag för min del icke kunde förstå. Det vore väl ändå en bra underlig verkan, om en gränstraktsbefolkning skulle bli mera svensk än vad den är, om man hänvisar den till Norge för sin handel. Det är nog fortfarande, som gamle Valared sade: »Det är alldeles rätt, bara tvärtom.»

Herr Carlson i Mölndal sade vidare, att man saknade en utredning beträffande Strömstad. Nej, det är icke någon utredning beträffande vad herr Carlson framhöll om handelsförhållandena i staden, som saknas, utan det är myndigheternas officiella yttranden till regeringen, som man här måste sakna. Jag betvivlar icke alls, att den uppgift är riktig, som herr Carlson gav beträffande handelns tillbakagång, beträffande antalet utövare, men jag vill framhålla, att antalet personer icke precis kan vara normgivande, utan att det är kvaliteten av vad som är kvar, som man måste taga hänsyn till. Utgår man emellertid från att samhället gått tillbaka sedan 1906, är det väl i alla fall ett egendomligt sätt, på vilket man vill stödja det att man vill göra staden ännu mindre motståndskraftig genom att ta bort det handelsområde, som den har, och hänvisa befolkningen till Norge. Jag tycker, att det är den svagare, som man skall stödja, och den livsaskådningen är jag säker på att herr Carlson i Mölndal hyllar både enskilt och offentligt i övrigt, så jag skall be, att den även får gälla för Strömstad.

Herr Carlson i Mölndal framhöll vidare, att frestelsen till smuggling skulle undvikas, om tullfrihet infördes. Ja, tacka för det. Att taga bort tullarna är ju ett universalmedel emot all smuggling. Det är fullkomligt riktigt resonerat.

Herr Carlson nämnde också något om att den kooperativa föreningen i Strömstad skulle vara för att gränshandelns återupprättas. Jag vill öppet och ärligt erkänna, att jag icke är någon vän av den kooperativa rörelsen, och att jag icke tror på den. Framför allt vill jag, att den skall beskattas lika med all annan verksamhet av samma art. Sker detta, kan den ju sedan få kämpa sig fram, och den har ju sina livsvillkor som alla andra. Då nu herr Carlson i Mölndal åbe-

ropar kooperationen i Strömstad såsom ett skäl för att vi skulle gå med på Kungl. Maj:ts förslag, förmodar jag, att en ann' kan vara så god som en ann', och att en annan kooperativ förening från en ort i norra Bohuslän också kan få ha ett ord med i laget. Jag har här en skrivelse till en riksdagsman — den är icke ställd till mig, ty den slutar »med kooperativ hälsning», men jag har fått en avskrift av den — där en kooperativ förening säger:

»Vi vädja till eder att helt och hållet avslå hela gränshandelsfrågan, ty den blir till obotlig skada för all framtid för den kooperativa rörelsen i norra Bohuslän, och både konsumenter och producenter komma att lida av densamma. Gränshandeln är till sin fulla grad ett norskt intresse, ty hela norra Bohuslän bleve beroende av Fredrikshald. Hoppas i stället, att bilväg anlägges från Blomsholm till Hälle, ty därigenom kunde man med lastbil komma i förbindelse med Skee station.» Därefter kommer som sagt: »med kooperativ hälsning», Lommelanda kooperativa handelsförening.

Här står alltså uttalande emot uttalande, och det skulle glädja mig, om dessa två uttalanden från två kooperativa föreningar skulle ge regeringen anledning att undersöka vilken av de båda, som har rätt.

Jag vill till slut konstatera, att lördagen den 20 maj, alltså för några dagar sedan, stod det i Dagens Nyheter, som annars icke är mitt liv- och husorgan, att »såsom ett felaktigt uttryck för skandinavism måste man beteckna det av bevillningsutskottets majoritet tillstyrkta regeringsförslaget om tullfrihet för vissa varor» — alltså det nu föreliggande förslaget — och att »intet som helst behov föreligger numera för gränsbefolkningen i Bohuslän att göra sina inköp i Norge, och ingen utredning finnes om hur tullens borttagande skulle verka».

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till den av herr K. A. Nilson m. fl. avgivna reservationen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Winkler: Herr talman! Det har sagts så mycket i denna fråga, att jag förstår, att kammarens ledamöter äro mycket otåliga, och därför skall jag icke yttra mig så utförligt, som jag ursprungligen på grund av mitt deltagande i beslutet inom utskottet vid denna frågas behandling tänkt göra. Jag tycker, att både utskottet och de, som talat för utskottets åsikter, och så även herr finansministern ha alla något lättvindigt gått över, vad huvudfrågan egentligen gäller, nämligen tullfri införsel av varor från Norge inom en viss sträcka i vårt land. Det har talats om denna fråga precis, som om rikets gränser mot Norge hittills varit fullkomligt avspärrade, och som om det vore meningen att först genom detta beslut möjliggöra en trafik vid gränsen mellan dessa länder. Det är nämligen icke på det viset, att det blott är fråga om att få lättare handelsförbindelser, ty det är ett helt annat ämne, utan det är fråga

Ang. ändring i förordningen om tulltaxa för inkommande varor. (Forts.)

om att från svensk sida kunna gå över den norska gränsen och där köpa sina varor billigare än samma varor kunna köpas i Sverige. Då jag av herr Svenssons i Långelanda anförande trodde, att han hade mycket besvär att komma fram till sin handlande, frågade jag honom däruppe vid kartan, om han hade mycket långt till sin handlande på svenska sidan. Han sade då: »Nej, det bor två stycken alldeles intill.» Det är alldeles tydligt, vad ortsbefolkningen strävar efter. Det är att kunna köpa billigare varor i Norge. Man kan i betänkandet se, vilka varor de skulle få lov att köpa och tullfritt införa: Vävnader alla slag till värde av 50 kr., andra varor till sammanlagt värde av 40 kr., spannmål, malen 25 kg., spannmål omalen 40 kg. socker och sirap 5 kg., risgryn 5 kg., maltdrycker 5 liter och malt 10 kg., garner 5 kg., bröd 10 kg. och fläsk 10 kg. Det är de bestämmelser, som gälla den del av gränsen, varest man har de lägsta kvantiteterna. Längre norrut äro dessa kvantiteter betydligt förhöjda.

Jag undrar, om man t. ex. skulle fråga ortsbefolkningen i **Mal**mö och **Hälsingborg**, huruvida den ville få rättigheter att resa över till **Köpenhamn** och **Helsingör** och där för tullfri införsel köpa de livs-förnödenheter, som de kunde få billigare, huruvida de icke utan undantag skulle svara, att de voro gärna med därom. Här är det fråga om att vara lika rättvis mot den ena ortsbefolkningen som den andra. Det kan väl icke förnekas, att i såväl **Strömstad** som å andra orter vid den svenska sidan av gränsen ha affärerna betydligt ökats, sedan den fria gränshandeln upphörde. Här har av en talare uppgivits, att det på en viss sträcka invid gränsen fanns fem handlande, och av en annan, att det fanns nitton handlande, men då jag stod och såg på de gröna korsen på kartan, såg det ut att vara mer än både fem och nitton handlande.

Vi få väl ändå taga i betraktande, att denna gränshandel varit upphävd i ungefär 16 år, och de svårigheter, som kommit till synes, borde framför allt visat sig under den kristid, som varit. Ha vi kunnat reda oss under den svåra tiden utan att den lilla gränshandeln återinförts, må vi väl även kunna göra det framdeles. Jag tror därför, att det vore en mycket stor orättvisa mot de handlande, som nedlagt mycket arbete och kanske under stora försakelser och ansträngningar upparbetat sin lilla affär och likaså en hel del hantverkare i dessa gränstrakter på svenskt område om nu på nytt den fria gränshandeln infördes. Dessa personer skulle kanske bli totalt ruinerade, och jag frågar då blott kammarens ledamöter, huruvida det kan vara rättvist, att vi medverka till denna nu oss föreslagna lagändring.

Jag vill visserligen medge, att det icke är något stort riksin-tresse, icke ens om det skulle röra sig om den största summa, som man här nämnt eller 1½ miljon kronor. Jag vill medgiva, att det icke har så stor betydelse för landets näringsverksamhet eller landets ekonomiska ställning, men jag måste säga, att vi ha ett visst ansvar mot och bära taga en viss hänsyn till de näringsidkare, som befinna

sig på detta område och beröras av detta förslag. Även om det icke har stor betydelse för svenska statens ekonomi, har det dock mycket stor betydelse för enskilda näringsidkare. Jag tror för min del icke att norrmännen komma att i större utsträckning göra sina inköp på den svenska sidan, men däremot är det alldeles uppenbart, att en stor del av den svenska befolkningen kommer, även om den får gå långa omvägar, att begiva sig över till Norge, då det gäller att inköpa sina husbehovsartiklar. Och det betalar sig, såsom herrarna kunna förstå, mycket bra med de tullsatser, som vi å vissa varor ha här i Sverige. Det är väl ganska säkert, att tullen på de flesta här uppräknade artiklar är mycket lägre i Norge än i Sverige.

Herr Olsson i Mellerud sade, att det var ett fullkomligt lojalt handelsutbyte mellan den svenska och norska befolkningen, men det är just detta som det icke är, utan det är tvärt om ett fullständigt illojalt handelsutbyte, då den svenske köpmannen och den svenske hantverkaren skola arbeta med varor, på vilka det utgår en betydlig tull, under det att den norske hantverkaren och den norske köpmannen skola kunna i konkurrens sälja varor, som stå dem betydligt billigare. Det förhåller sig nog icke så som en talare sade, att det var de svenska köpmännen, som lade på en alldeles för stor avance i jämförelse med den norska köpmännen, ty om så vore förhållandet, skulle nog den svenska befolkningen redan ha använt sig av denna omständighet och köpt sina varor hos en köpman, om vilken man vet att han icke lägger på för hög avance, vare sig denne har sin butik på den norska eller svenska sidan.

Jag tror för övrigt icke mycket på en monopolställning för köpmän även då affärerna drivas i mindre skala på de orter, som det här är fråga om. Ty använda de sin allenatillvaro på platsen till att utplundra befolkningen, går denna nog över till de närboende norska köpmännen och köpa där sina varor. Hårtill kommer, att de köpmän, som förforo på dylikt sätt, säkerligen inom kort hade att motse nya konkurrenter. Jag tror, att det vore mycket olyckligt, om man på sätt, som här föreslagits, skulle skära ett hål i den tullmur, som vi ha i vårt land. Jag anser, att det vore precis lika berättigat för exempelvis befolkningen uppe i Norrland vid finska gränsen och kanske även längre söder ut vid Bottniska havet att få dessa förmåner. Det synes mig alldeles säkert, att om man med nuvarande valutaförhållanden i Finland skulle fråga ortsbefolkningen däruppe, huruvida den önskade få tullfri införsel av förnödenhetsartiklar från Finland, skulle man nå precis samma resultat vid en dylik förfrågan, som man fick vid ett möte, som arrangerats vid gränstrakterna uppe mot Norge.

Jag tror icke heller på, att det skulle bli bättre förhållande mellan den svenska och norska befolkningen, och att härigenom skulle ökas möjligheten att lättare komma till gemensamt uppträdande, när det gäller stora frågor. Jag tror icke, att det kan inverka i så måtto. Jag vill gärna vara med om att vi skola samarbeta såväl med norrmän som danskar, men jag vill icke vara med om ett

*Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkommande varor.*

(Forts.)

Ang. ändring i förordningen om tulltaxa för inkommande varor. samarbete annat än på likställighetens grund. Vid alla tillfällen, då norrmän och danskar försöka att på den svenska nationens bekostnad bereda sig fördelar, anser jag, att vi skola säga ett uppriktigt och bestämt nej.

(Forts.)

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen och avslag på utskottets hemställan.

Med herr Winkler förenade sig herrar *Nylander*, *Leffler* och *Jönsson* i Boa.

Herr O l s s o n i Broberg: Herr talman! Då jag icke kommit att underskriva den motion, som i denna fråga är framburen av bohuslänningarna i denna kammare, vill jag säga, att det var en särskild omständighet som gjorde, att jag icke kom att underteckna motionen. Annars hade jag nog kommit att förena mig med de övriga motionärerna.

Emellertid tycker jag, att denna fråga blåses upp nästan något mycket. Det är ju från tullpolitisk synpunkt visserligen en rätt betydande principfråga, men vi ha ju redan fri gränshandel mellan Sverige och Norge inom ett visst område norrut, och därför kan man ju säga, att vad som det här är fråga om är icke någon genomgående principfråga utan, såsom det förut erinrats om, en viss lämplighetsfråga. Emellertid får jag säga, att av vad som framkommit visar det sig i alla fall, att frågan kanske behöver ligga till sig och bli underkastad en något grundligare utredning än vad som skett. Den betydelse man vill tillägga de uttalanden, som gjorts till utskottet av landshövdingarna i Älvsborgs samt Göteborgs och Bohus län, är väl värt att överväga, ty det är väl så, att här uttryckligen menas, att frågan borde underkastas en närmare utredning. Det är väl ingen, som vill motsätta sig viss tullfrihet, i den mån det kan förefinnas ett verkligen *berättigat* behov i fråga om någon lättnad beträffande handelsförbindelserna länderna emellan. Man vill väl emellertid icke utsträcka det så, att det kan komma att medföra konsekvenser, som säkerligen ingen vill vara med om. Faktum är, att sedan 1906 kommunikationsförhållandena verkligen äro så förändrade, att de motiv, som då kunde tala för en viss utsträckning för denna gränshandel, ligga nu annorlunda till. De äro icke desamma, och därför kan jag icke se, att det skall behöva uppväcka någon stor och indignerad debatt, då man yrkar, att frågan skall bli något närmare undersökt, och att en något grundligare utredning skall komma till stånd. Det kan ju hända, att denna gräns vid Mitandersfors behöver rubbas och flyttas något längre söderut. Begreppet gränsbygderna anser jag i någon mån behöva bättre utredas. Ty om kommunikationerna vid gränsen komma att förbättras så att dessa trakter komma att stå i förbindelse med landet i övrigt, kan här verkligen komma att uppstå en handelsrörelse över gränsen i en utsträckning på svenskt område, som ingen avsett, och som ingen vill vara med om att främja. Det är väl dock så, att vi på samma gång, som vi icke vilja ställa oss oförstående mot vad som kan vara berättigat,

ändock ha att så mycket som möjligt tillvarataga våra egna svenska intressen. Det böra vi väl alla vara överens om.

Jag tycker icke, att herr statsrådet här behövde sätta sig emot en närmare och grundlig utredning av frågan, ty faktum är, som sagt, att förhållandena, särskilt uti kommunikations- och handelssynpunkt, äro så pass förändrade efter år 1906, att en närmare undersökning och utredning i frågan bör komma till stånd. Härvid kan även komma att visa sig att handelsförbindelser och handelsintressen hava utvecklats sig därhän, att de svenska intressena ur den synpunkten gentemot Norge fått en helt annan betydelse än den hade 1906, innan gränshandeln upphävdes.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till reservationen med understrykande av att frågan bör underkastas närmare utredning med beaktande av de ändrade förhållandena, särskilt ur kommunikationssynpunkt och affärssynpunkt, som under senaste åren inträtt. Jag ber, som sagt, att få yrka bifall till reservationen.

I detta yttrande instämde herr *Ljungberg*.

Herr *Gustafson* i *Kasenberg*: Herr talman! Jag skall endast be att få säga några få ord, eftersom jag varit med om att underskriva den av herr *Osberg* framburna motionen. Jag skulle kunna nöjt mig med att instämma i vad herr *Olsson* i *Broberg* anför, men eftersom jag fått ordet skall jag tillfoga några ord.

Jag skall lå be att få erinra om, att under senaste tiden hava kommunikationerna däruppe väsentligt förbättrats, då ju efter år 1905 statsmakterna beflitat sig om järnvägar och landsvägar, och staten har bidragit härtill med 75 % dels i form av lån och dels genom aktier för att underlätta sådana järnvägar till gränsen och därigenom draga gränsbornas intressen till sitt eget land.

När man nu slagit in på den bogen, har mycket inrättats där-efter, man säger att i dessa gränstrakter, som diskussionen rört sig om, har på den senare tiden blivit över 20 handlande mera än förut. Det visar, att gränsbefolkningen i sådant hänseende icke har saknat tillfällen att fylla sina behov. När man nu vunnit vad man åsyftat då undrar jag, om det kan vara klokt att redan nu kasta om och fördärva ett gott arbete utan att förut grundligt hava hört befolkningen.

Nu säges det, att det är ett intresse endast för själva gränsbefolkningen. Jag säger då, om det endast stannar inom dessa gränser, skulle jag icke haft så mycket att erinra däremot för min del, men det är tyvärr icke så, utan det blir kedjehandel, och det kommer att sträcka sig betydligt längre, ja, vi säga i hembygden att gränsen går noga räknat vid *Vänern*, och gränsen för kedjehandeln kommer med den nuvarande kommunikationen med bilar och annat att flytta sig betydligt längre från riksgränsen genom de senare årens om- och nybyggda vägar.

Nu anser jag, att man icke skall blåsa upp denna fråga, så att det blir så hårda motsatser mellan de olika synpunkterna, utan man

Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkom-
mande varor.
(Forts.)

Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkom-
mande varor.

(Forts.)

bör se den i landets eller rikets intresse. Jag anser därför, att det vore lyckligt, om frågan nu blev avslagen och vederbörande länsstyrelse fick i uppdrag att höra ortsbefolkningen, så att icke endast gränsbefolkningen utan andra också fick tillfälle att yttra sig. Det måste erkännas, att uppe i Norrland är denna lättnad nödvändig, men i södra delen är det ingalunda fallet. Jag tror därför för min del, att det vore bäst, att frågan nu finge falla, och att det på nytt bleve en undersökning, och att befolkningen fick tillfälle att höras, innan vi besluta i frågan.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Andersson i Kroken: Herr talman! Jag har begärt ordet, då jag dels som gränsobo kan hava något att säga, och dels därför att jag undertecknat motionen. Man har sagt mig privat, att jag då kanske icke tänkte på vad jag gjorde, men jag undertecknade motionen därför, att jag hade i livligt minne och livlig hågkomst, hur det var på den tiden gränshandeln var i gång.

Det har talats här om, att det skulle vara sådana obetydliga mängder varor, som skulle komma in i Sverige tullfritt, så att det ingenting skulle betyda, och att det gäller allra närmast gränstrakterna, men jag vill erinra om, att före 1905 var nog gränsen Vänern i stället för första tullstationen.

Gentemot herr Olsson i Mellerud, som talade om vägstuppar, som kommit till under de senaste åren för att förbättra kommunikationerna i gränstrakterna, vill jag erinra om, att vi byggt en väg från Ed till Nössemark, som är 3 mil lång, och den är alldeles nyanlagd, och man har följaktligen icke bättre väg till Fredrikshald än till Ed, men Ed är en svensk ort, under det att Fredrikshald ligger i Norge, och det är det, som kanske gör skillnaden så stor.

Herr Carlsson i Mølndal talade litet egendomligt. Han sade, att den lilla gränshandeln skulle för Bohusläns och Dalslands jordbrukare medföra så stora förmåner. Vi skulle få så bra betalt för våra produkter. Jag förstår icke detta, då han samtidigt säger att de svenska arbetarna behöva få fara över Idefjorden till Norge för att få billigare mat. Huru det kan stämma, förstår jag icke. Jag tror, att vi jordbrukare i Dalsland och Bohuslän aldrig få ett öre mera för våra produkter, om vi ändra förhållandena, mot vad vi få nu. Jag minnes, då Norge utfärdade sina tullbestämmelser, det vill jag minnas var någon gång i slutet på 1890-talet, jag var i Kornsjö dagen innan ikraftträdandet, och då sade en lokomotivförare till mig: »I morgon må svenskarna betala pengar för att komma in i Norge med kött.» — »Varför det? Bara det inte blir ni som får betala tullen», sade jag. — »Nej, långt ifrån, det är svenskarna som få betala det.» — Men jag sade då, »norskarna få betala den tullen, ty det hava vi fått göra i Sverige, när man lagt på tull», och det slog in, ty det blev icke ett öres nedgång i kreatursprisen, utan det blev precis detsamma. Därför menar jag, att om vi upphäva dessa bestämmelser och införa den s. k. lilla gränshandeln, så tror jag icke Dalslands och Bohusläns jordbrukare få några stora fördelar, utan jag vill in-

stämman med de talare som förut påpekat, att om man vill fråga gränsbefolkningen utefter hela svenska gränssträckan, om den önskar att få fritt införa åtskilliga tullbelagda produkter, så nog skola de gärna önska det, men är det fullt rätt, det är det jag frågar.

Det har sagts, att det finns handlande på gränsen, som etablerat sig, vilka skulle vara några särskilda mönster i konsten att pungslå folk. Det tror jag alla handlare äro, jag är icke någon stor vän och beundrare av dessa, men jag säger, att skola vi hudflänga handlandena i gränstrakterna, då skola vi taga dem överallt i hela landet.

Herr talman! På grund av det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr Osberg: Herr talman, mina damer och herrar! När man skall fatta ett beslut, måste man hava en utgångspunkt, och då vill jag fråga herr Olsson i Mellerud, om det varit så illa ställt med denna gränsbefolkning sedan 1906, som han velat göra gällande här. När man hörde hans anförande här, kunde man tro, att de levde i största nöd och elände, som kunde tänkas, på det mäterliga sätt han har till sitt förfogande att kunna framföra sina tankar. Det är nog så, att gränsbefolkningens förhållanden hava gått stadigt och säkert framåt till det bättre, under den tid de icke haft någon gränshandel. Det vill synas, som om en del personer ville göra gällande, att vi ingen handel hava med Norge. Men vi sälja ju till Norge och köpa från Norge, och det pågår en kommers utan vidare, så att det är icke fråga om att öppna några nya affärsförbindelser. Och det är lämpliga åtgärder vidtagna för denna gränsbefolkning, åtminstone vad Bohuslän beträffar, så det är alls icke av behovet påkallat att där vidtaga ytterligare sådana, det kan jag försäkra herrarna. Nu har ju herr Andersson i Kroken också bestyrkt, att det icke behövs några åtgärder för Dalsland, och jag erinrar om, att vad Värmland beträffar har herr Svensson i Långelanda fått svar på tal, så jag tror det icke är så farligt med detta spörsmål.

Jag tror icke, att herr finansministern kommer att känna sig så ofantligt mycket kränkt, om propositionen kommer att avslås. Jag vill icke klandra honom för att han lagt fram densamma, men jag tror, att den kan komma tillbaka nästa år i sådant skick, att den kan antagas. Jag har nu den känslan, att jag icke vill vara med om att slänga ut en och en halv eller ett par miljoner till Norge. Vi skola icke ömma alltför mycket för utlänningarna, herr Röing! Med den kännedom man i allmänhet har, huru varje land håller på sina egna intressen. Det är det som gör, herr Röing, att jag står på den sidan, där jag nu står. Om vi skola gå dem tillmötes i detta hänseende, så få de huvudparten av fördelarna, och det anser jag icke är nödvändigt, utan låt oss stå på vårt intresse nu, och låt norrmännen göra detsamma. Jag har ingenting emot Norge, utan jag tror, att det är ett präktigt folk, och jag skall också erkänna, att de hava ett smartare affärsfolk än vi hava, mera smidigt och anpassningsbart, och det är därför som de få det bästa av oss, herr Röing, om vi icke passa oss, det kan jag försäkra.

Ang. ändring i förordningen om tulltaxa för inkommande varor.

(Forts.)

Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkom-
mande varor.

(Forts.)

Herr Carlsson i Mölndal drog upp en del saker här, som jag skulle hava yttrat mig om, som han icke gillade, och det är helt naturligt när han har en annan uppfattning, att han icke gillade dem, men jag kan icke frångå att de synpunkter, som jag hyser, äro fullkomligt bärande. Jag har ingenting att taga tillbaka, av vad jag sagt.

Herr Olsson i Mellerud påvisade, hurusom man skulle sträva efter ett gott samförstånd mellan grannländerna, — ja, icke vill jag hava det annorlunda utan tvärtom, men det behöver icke rubba det goda samförståndet, om vi avslå denna proposition, så pass vidsynta tror jag, att norrmännen äro, att de icke taga illa vid sig, utan den kan komma igen i annan form en annan gång. Ja, sedan motsade herr Olsson i Mellerud sig själv, när det pekades på det billiga köttet och de produkter, som finnas på den svenska sidan; att det kom arbetarna tillgodo på den svenska sidan, nämnde han ej om.

Här är så mycket sagt om detta spörsmål, så att jag tror, att det kan vara tillräckligt, och jag hoppas verkligen, att riksdagen i dag avslår den föreliggande propositionen. Jag tror som sagt, att regeringen icke känner sig kränkt det ringaste, utan det hela kan komma tillbaka i bättre utrett skick, och under sådana omständigheter skall jag be att få vidhålla mitt yrkande.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Thorsson**: Herr talman! Om herrarna erinra sig, började herr Lithander sitt första anförande med, att det naivaste som förekommit i denna fråga var, att Kungl. Maj:t hade frågat ortsbefolkningen vad den önskade, och sedan hava alla talare, som talat emot propositionen, slagit på samma sträng om än i andra ordalag genom att säga: fråga skåningarna, vad de skola tycka, om man upphävd tullgränsen mellan Skåne och Danmark, fråga befolkningen uppe i norra Sverige, vad de skulle tycka om upphävandet av tullgränsen vid Bottniska viken. Genom ett sådant resonemang kan man nå ganska långt från det egentliga ämnet och göra jämförelser som leda in i det rosenrasande. Här är det faktiskt på det sättet, att mellan två grannländer är det redan en sträcka, där man har bibehållit den större rörelsefriheten mellan gränsbefolkningarna, och det gäller nu, om man skall göra denna gräns något längre. Det är ju uppenbart, att om ett land under trettio år tillämpat ett visst tullprotektionistiskt styre, så diskuterar man icke, huruvida man skall släppa upp så avsevärda delar av gränsen för fritt varuutbyte, utan här är det så att det gäller ett mindre begränsat område där man vill underlätta gränsbefolkningens förbindelser med varandra. Ett sådant behov existerar icke vare sig vid kuststräckan längs Bottniska viken eller ännu mindre i Skåne.

Jag kan icke uraktlåta att fästa uppmärksamheten på herr Lithanders senaste uppfattning i samma fråga. Han kom in på problemet än en gång, huru detta ärende förberetts, och då klandrade han Kungl. Maj:t därför, att Kungl. Maj:t hade framställt förslag i frågan till norska regeringen, innan den frågat ortsbefolkningen, den-

na förebråelse är oriktig ty orsbefolkningen har hörts förut, och förresten har frågan gjorts aktuell genom deras egen framställning — i detta fallet hade emellertid orsbefolkningens omdöme en viss betydelse för herr Lithanders ställningstagande. Nu är det såsom jag nyss nämnt på det viset, att orsbefolkningen har tillfrågats med hänsyn till de framställningar, som kommit från orsbefolkningen icke allenast i de södra gränsområdena utan även från orsbefolkningen i de norra gränsområdena, där man särskilt önskat de gamla bestämmelserna något utökade. Det var först efter detta, som skandinaviska avdelningen inom tull- och traktatkommittén inkommit till Kungl. Maj:t med framställning, och efter denna framställning har sedermera de diplomatiska förhandlingarna påbörjats och slutförts. Sådan är gången av ärendet. Och jag kan icke finna annat än att ärendet är rätt behandlat.

Nu sade herr Lithander — och han ville väl framlägga detta som bevis för att han ser uteslutande objektivt på denna fråga — att han t. o. m. skulle kunna följa denna regering, när han gillar den. Ja, det är onekligen ett stort framsteg, att verkligen herr Lithander vill rösta med denna regering, när han kan gilla dess framträdande. För min del har jag alltid hyst den uppfattningen, att om min allra värsta motståndare förfäktar en mening, som jag kan gilla, så försöker jag att följa den, men detta betraktar jag ej som någon välvilja därför att då löpa ju våra intressen tillsammans.

Herr Lithander slutade sitt anförande med, att han läst ett uttalande i en av huvudstadens tidningar, vilken han visserligen erkände icke vara hans liv- och husorgan. Och därför skulle väl det uttalande, som denna tidning gjort, icke vara för honom avgörande, och detta skulle styrka det rättmätiga i hans uppträdande. Ja, det är icke mitt liv- och husorgan heller, och dess uttalande är icke avgörande för min ställning till frågan. Det kan nämligen mycket väl inträffa, att i samma organ om någon tid kan skrivas en artikel i samma sak med en alldeles motsatt uppfattning, det beror sig på vem som fört pennan, detta uttalande bör därför icke vara avgörande vid bedömandet av denna fråga.

Herr Winkler anförde att han gärna ville vara med om att sluta avtal med våra grannar, men de skulle vara så avfattade, att det bleve likställighet mellan grannarna. Det är även Kungl. Maj:ts önskan att så sker och det kan ej med fog påstås att det föreliggande förslaget är ensidigt avfattat till våra grannars fördel. Ty det är ofrånkomligt, att på den del av gränssträckan, där hittills den fria gränshandeln tillämpats, är denna obetingat till vårt lands fördel. Och vid sådant förhållande kan man ändå icke stå upp i riksdagen och säga, att vi äro handikappade på detta område. Utan här hava vi att lugnt och kallt väga mot varandra de fördelar och nackdelar vi hava eller kunna få. I fråga om sakens formella sida vill jag fästa herrarnas uppmärksamhet på att vårt grannland redan genom sin lagstiftning antagit det föreliggande förslaget. Det är ur den synpunkten, som jag menar, att riksdagens ledamöter få betänka sig, innan beslut fattas som går emot förslaget. Jag har

*Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkommande varor.*

(Forts.)

Ang. ändring i förordningen om tulltaxa för inkommande varor. (Forts.)

aldrig haft den ringaste avsikt att ifrågasätta, att icke riksdagen skulle få pröva denna sak fullt objektivt ur de synpunkter, som den anser vara lämpliga. Det har aldrig varit någon avsikt från regeringens sida att vilja vidtaga åtgärder, som skulle binda riksdagens rörelsefrihet, men det kräves vissa hänsyn även till den andra parten.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Lindman: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har nu här framhållit en del skäl, men jag kan ändå icke tycka annat än att herr statsrådet bagatelliserar denna fråga något för mycket.

Herr statsrådet säger, att det icke är fråga om någon stor sak; tullfriheten finnes redan förut på ett visst område, det är endast fråga om att utsträcka densamma till ytterligare ett område. När jag läste den kungliga propositionen och sedan utskottets betänkande, så tänkte jag för min del på, huru ofantligt olika mot förr läget i vårt land är i detta ögonblick. Är det icke så, att vi dock alla ha en mycket stark känsla av, att det ekonomiska läget i landet är synnerligen dåligt, och att näringslivet och affärsverksamheten arbeta under synnerligen tryckta och besvärliga och svåra förhållanden? Skall man då icke, menar jag, försöka att hjälpa och lätta för detta ekonomiska liv, om man kan göra det, även om det icke gäller ett så stort område utan en mindre sak? Jag skulle här vilja tillämpa uttrycket: »Små smulor äro också bröd.» Och om befolkningen i en viss del av vårt land kan finna ökad avsättning för sina produkter, även om det icke är tilltaget efter mycket stora dimensioner, så tycker jag, att man har skyldighet att taga till vara detta i alla fall och söka se till, huruvida man icke kan underlätta på alla håll, där det finns möjlighet därtill. Det är möjligt, att denna fråga icke har så stora dimensioner, men den har i alla fall *några* dimensioner. Och kan man hjälpa någon, skall man göra det. Det är uppenbart, att för den gränsbefolkning, som det här är fråga om, skulle det innebära en lättnad, om den bereddes tillfälle till en sådan införsel från grannlandet, som det här gäller. Och jag vill ingalunda underkänna betydelsen för dem av detta. Men i tider som dessa måste vi, som jag nyss nämnde, taga vara på allt, och vi få alla underkasta oss svårigheter och obehag under dessa tider. Och då kan det icke hjälpas, att denna gränsbefolkning, som skulle kunna hava nytta härav, även får vara beredd på att finna sig i uppoffringar på grund av samma ekonomiska besvärligheter.

Så se vi också, hur den oerhörda arbetslösheten griper omkring sig. Vart man kommer i landet ser man statsarbeten utföras och bedrivnas med arbetslösa. Och man gör sig gärna den frågan: varför skulle man icke begagna detta tillfälle för att bereda några samfärds möjligheter utöver dem, som finnas, för denna gränsbefolkning? Därmed hjälper man dem icke blott i nuvarande tid utan knyter dem fastare tillsammans med oss och bereder dem möjlighet för framtiden att erhålla de förnödenheter, av vilka de äro i behov. Detta behöver icke gå ut på att i svårtillgängliga trakter bygga chausséer och

landsvägar, utan man skulle kunna tillämpa det byggnadssätt för vägar, som användes i vissa nordliga delar av Sverige och därigenom i alla händelser skapa en varaktig nytta för denna befolkning i dess kommunikationsförhållanden med den övriga delen av Sverige. Vi hava ett exempel så gott som något ifrån Värmland, nämligen i de gränspanor, som där åstadkommits på den tiden, när den stora striden stod om inlandsbanans framdragande. Då resulterade det hela i, att för att bereda befolkningen bättre kommunikationer infördes gränspanesystemet och beviljades vida större anslag än som kommit några andra enskilda järnvägar till del. Att nu göra en uppoffring på detta sätt genom byggande i denna tid av vägar synes mig vara en både naturlig och rimlig sak.

Till sist vill jag blott säga, att jag tror icke på talet, att man från norsk sida skulle ondgöras på något sätt över att Sverige icke bifölle det förslag, som av Kungl. Maj:t här framlagts. Skulle de göra det, må det vara hänt. Men jag är övertygad om, att det icke kommer att uppfattas på det sättet, ty i det fallet tror jag, att varje land och dess folk begriper, att ett annat land söker tillvarataga för sig det mesta möjliga och vinna för sin egen befolkning allt, som kan vinnas. Jag tror också, att en sådan hållning i stället för att skapa klander skulle giva oss respekt för vad vi gjort för att skydda våra intressen.

Herr talman, jag yrkar alltså avslag på utskottets förslag.

Herr förste vice talmannen Hamilton: Debatten i denna fråga är väl nu avslutad. Jag ber därför att få frambara till mina kamrater i kammaren en vördsam, jag understryker det *vördsam* hemställan. Jag tror, att jag härvidlag gör mig till tolk för en allmän stämning i kammaren. Vi önska alla att få komma till våra hem efter slutat arbete före pingsthelgen. Vore det icke skäl att då under debatten söka koncentrera våra yttranden utan att därigenom förrycka behandlingen av de viktiga frågor, som nu föreligga? Jag tror, att vi just för en genomgående behandling av dessa frågor skulle vinna på, att vi togo dem under de närmaste dagarna och icke här debatterade så att vi få alla de stora spörsmålen samlade mot de sista dagarna, ty därigenom löpa vi risken åstadkomma hastverk. Detta är en vördsam hemställan. Jag ber, att ingen må tolka det så, att jag vill öva något tryck på mina kamrater. Det är med talmannens tillåtelse, som jag gör denna framställning.

Hans excellens herr statsministern och ministern för utrikes ärendena Branting: Herr talman! Det var endast ett ord, som jag ville ha sagt med anledning av ett yttrande av herr Lindman nyss. Han framhöll med rätta — och jag instämmer däri — att vi naturligtvis i en fråga som denna böra se till de svenska intressena och icke ta en överflödig och olämplig hänsyn till våra goda grannars och vänners intressen på andra sidan Kölen. Men när han sade, som orden föllo sig: »Skulle de ondgöras, så må det vara hänt», kan jag icke vara med längre. Jag har den känslan, att det finnes ett vägande argument i denna fråga, som under debatten flera gånger har framförts, nämligen det som ligger i hänvis-

Ang. ändring
i förordningen
om tulltaxa
för inkom-
mande varor.
(Forts.)

Ang. ändring
förordningen
i om tulltaxa
för inkom-
mande varor.

(Forts.)

ningen till, huru Norge redan tagit ställning i denna sak. Det får på intet sätt väga över, vad som ifrån svensk sida kan anföras däremot av sakliga skäl. Men vi skola icke behandla denna sak så, som om det skulle vara oss komplett likgiltigt, ifall vi genom vårt beslut skulle skapa en misstämning i vårt grannland. Och jag tror, att detta bör sägas med anledning av det uttryck — vilket kanhända icke var så alldeles övervägt till sin innebörd — som fölls av den ärade talaren på stockholmsbanken. Och det är därför som jag för min del tillåtit mig i denna sak framhålla även denna sida av frågan, som rör förhållandet mellan de bägge grannländerna på den Skandinaviska halvön. Det bör icke förgätas, när man summerar ihop vad som kan tala för och emot i denna fråga.

Herr Wallerius: Jag anhåller, att det icke måtte fattas som något underskattande av den mening vi fått att förkorta debatterna — jag vill ställa mig den så långt jag förmår till efterrättelse — men jag vill endast framställa en fråga till kammarens ärade ledamöter: när meningarna äro så delade om denna sak, som i dag visat sig vara fallet, skulle det då icke vara skäl till att låta frågan ligga till sig åtminstone något år?

Med denna fråga ber jag att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Lindman: Herr talman! Blott ett ord med anledning av herr statsministerns yttrande. Jag vill, då tydligen hans excellens uppfattat mig på ett sådant sätt, säga ifrån, att jag vill naturligtvis lika gärna som han, att vi skola ha ett gott förhållande med våra grannfolk. Jag vill icke lägga stenar i vägen därvidlag. Men min mening är, att denna fråga måste vi i första rummet se som en svensk fråga. Och då menar jag, att det icke gärna kan göras någon invändning från motsatt håll emot oss för ett sådant betraktelsesätt från vår sida.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 110 ja mot 95 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Vid härpå punktvis skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 44, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 4.

A föredragningslistan fanns härefter upptaget konstitutionsutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m. jämte två i anledning därav väckta motioner.

Ang. ändring i förordningen om kommunalstyrelse på landet m. m.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 120, vari Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862;

2) lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862;

3) lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862;

4) lag om ändring i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862;

5) lag om ändring i vissa delar av lagen den 20 maj 1921 med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän;

6) lag om ändrad lydelse av 5 och 7 §§ i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen; samt

7) lag om ändrad lydelse av 12 § i lagen den 14 juni 1918 om fattigvården.

I samband med nämnda proposition hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta motioner, nämligen nr 121 i första kammaren av herr *Lyberg m. fl.* och nr 212 i andra kammaren av herr *Olsson* i Gävle.

I förstnämnda motion hade hemställts, att riksdagen ville för sin del besluta sådana ändringar i kommunallagarna, att vid val av kommunalfullmäktige, stadsfullmäktige och landstingsmän skulle kunna å valsedel upptagas särskilda efterträdarenamn för vart och ett av de namn, som avsåge själva valet.

Herr Olsson i Gävle hade i sin motion föreslagit, att riksdagen måtte besluta den ändring i propositionen, att valen av kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige skulle kunna äga rum vid samma val-

Ang. ändring i förordningen om kommunalstyrelse på landet m. m. förrättning som landstingsmannavalen, eller tredje söndagen i september månad.

Utskottet hemställde,

(Forts.)

A) att riksdagen med förklaring, att de i ifrågavarande proposition framlagda lagförslagen icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, och i anledning av herr Lybergs m. fl. förenämnda motion måtte antaga i punkten intagna förslag till

1) lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862;

2) lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862;

3) lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862;

4) lag om ändring i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862;

5) lag om ändring i vissa delar av lagen den 20 maj 1921 med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän;

6) lag om ändrad lydelse av 5 och 7 §§ i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen; och

7) lag om ändrad lydelse av 12 § i lagen den 14 juni 1918 om fattigvården; samt

B) att herr Olssons i Gävle ovanberörda motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

1:o) av herr *Reuterskiöld*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen ville, med avslag å förevarande proposition och de i ämnet väckta motionerna, hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande i ett sammanhang av förnyat förslag till ändrad valmetod vid kommunalvalen med beaktande därvid även av behovet av ordnad valsamverkan mellan partier;

2:o) vid punkten B) av herrar *Gustav W. Hansson*, *Andersson* i Igelboda, *Fast* och *Jensen*, som föreslagit, att riksdagen i anledning av herr Olssons i Gävle förenämnda motion måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i landstings- och kommunalförordningarna, att val av kommunal- och stadsfullmäktige samt landstingsmän skulle kunna äga rum vid samma valförrättning; .

3:o) av herrar *von Geijer* och *Gustafson* i Kasenberg;

4:o) av herrar *Lyberg*, *Andersson* i Igelboda och *Fast*, som beträffande § 14 mom. 2 och § 31 mom. 1 i förordningen om kommunalstyrelse i stad ansett, att utskottet bort tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag oförändrat;

5:o) av herr *Persson* i Fritorp;

6:o) vid punkten A) av herr *Fast*, som hemställt, att riksdagen måtte, med avslag å herr *Lybergs* m. fl. ifrågavarande motion och vad utskottet i anledning av densamma hemställt, bifalla Kungl. Maj:ts förslag oförändrat i följande punkter:

förordningen om kommunalstyrelse på landet §§ 29, 30 och 32,
 förordningen om kommunalstyrelse i stad §§ 24, 25 och 28,
 förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm §§ 10, 11 och 14,
 förordningen om landsting §§ 4, 6 och 8, och
 förslaget till lag om ändrad lydelse av 5 och 7 §§ i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen § 5; samt

7:o) vid punkten A) av herr *Stendahl*, som ansett, att den av herr *Lyberg* m. fl. väckta motionen bort av utskottet avstyrkas.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr *Bäckström*, som yttrade: I avseende å föredragningen av konstitutionsutskottets utlåtande nr 19 föreslås, att utskottets hemställan föredrages punktvis; att punkten A) företages till avgörande på det sätt, att först föredragas utskottets i punkten upptagna lagförslag vart för sig, där så erfordras paragrafvis, samt därefter utskottets hemställan; att lagtext ej må behöva uppläsas; samt att vid behandlingen av den del utav utskottets förslag, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet.

Denna hemställan bifölls.

Punkten A).

Det av utskottet under 1) upptagna lagförslaget föredrogs.

Därvid yttrade:

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet *Lindqvist*: Herr talman! Den kungl. proposition, som ligger till grund för detta utskottsutlåtande, är grundad på så säkra källor, som dels proportionsvalssakkunnigas betänkande och dels kommunalsakkunnigas avgivna utlåtande. Sedan propositionen blev utarbetad, är den ytterligare prövad av proportionsvalsakkunniga, och man torde därför om den kungl. propositionen i detta fall kunna säga, att all den sakkunskap, som över huvud taget kan frambringas för belysandet av allt som står i förbindelse med denna fråga, blivit anlitad. Som man finner av utskottsutlåtandet och propositionen är det ju rörande våra kommunalförfattningar rätt väsentliga och ingripande förändringar, som här begäras. Men allt är ju föreslaget i syfte att fram-

*Ang. ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse på
landet m. m.
(Forts.)*

Ang. ändring
i förordningen
om kommun-
alstyrelse på
landet m. m.
(Forts.)

skapa förenklingar beträffande våra kommunala val samt i avsikt att frambringa större trygghet och säkerhet för dessa vals utgång. Jag skall icke tillåta mig att här taga upp alla dessa förändringar i kommunalförfattningarna, som här äro föreslagna. Det skulle taga alldeles för lång tid att här belysa dem och det är själfallet icke heller nödvändigt. Jag skall endast tillåta mig att beröra några av huvudpunkterna i Kungl. Maj:ts förslag.

Vi mötas då först av förslaget om en förändring eller en omläggning av det nuvarande systemet beträffande våra kommunala korporationer, som går ut på, att man nu skulle avskaffa den successiva förnyelsen av dessa korporationer, för att övergå till ett system, genom vilket man valde dessa korporationer på en gång med vissa mellantider. Och det är vidare föreskrivet i detta sammanhang, att valen skola äga rum på viss tid av året och inom en viss begränsad tid av året. Beträffande den s. k. successiva förnyelsen torde man kunna förutsätta, att det råder i de allra vidsträcktaste kretsar enighet i den uppfattningen, att en sådan förändring bör ske, som av Kungl. Maj:ts föreslagits. Det har dock från många håll gjorts erinringar mot denna förändring. Man har framhållit att genom att våra stadsfullmäktige skulle väljas på en gång allesammans, så riskerade man större omvälvning i sammansättningen, och man har också haft andra erinringar mot det kungl. förslaget. För mig är det alldeles ofattbart, att man skall behöva ha några sådana farhågor som dem jag nyss nämnde, nämligen att det skulle ske någon större omvälvning i stadsfullmäktiges sammansättning, därför att man valde hela korporationen på en gång. Vi ha ju detta valsystem beträffande andra kammaren, att dess samtliga representanter ställas under val varje gång, men aldrig ha vi kunnat konstatera, att detta medfört, att det blev en alldeles splitterny kammare, men väl att en och annan eller åtskilliga representanter ej bli omvalda. Men vi vinna genom denna förändring den utomordentliga fördelen, att vi avskaffa en del av de många valtillfällena, som vi de sista åren haft i så rikligt mått, att det uppstått en verklig valleda. Folk orkar icke med alla dessa politiska och kommunala val, och därför är det angeläget, synes det mig, att man ordnar det på det sättet, att man får det minsta möjliga antal val att anordna.

Det har mot denna anordning även sagts, att med längre mellanrum mellan valen valmännen icke komma i kontakt med den valde, och man tror sig kunna förmoda, att få de valda handla något längre tid på egen hand, så företräda de kanske icke valmännens åskådningar längre, och därför vill man ha dem i upptuktelse vid ett nytt val. Jag tror icke, att detta är riktigt. Nog känna t. ex. kammarens ledamöter sitt ansvar lika mycket det sista året i perioden som de kände det det första, ja, kanske ännu mer. Under sådana förhållanden tror jag icke, att det inverkar på den valde representantens åskådning eller omdöme, huruvida han kommer under omval efter en något kortare period.

Sålunda förefaller det mig som om alla skäl talade för en sådan ändring, som här föreligger, och jag hoppas, att riksdagen skall kom-

ma att biträda detta förslag och icke taga någon hänsyn till de erinringar, som i detta fall gjorts mot detsamma.

Vi ha sedan en annan viktig förändring och den gäller valsättet. Där har utskottet beklagligtvis icke följt det kungl. förslaget. Det rör i första hand själva sättet för valen, eller uppställningen av valsedlarna. Kungl. Maj:t har i sitt förslag följt de anvisningar, som riksdagen givit, att man skulle för de kommunala valen söka införa en sådan anordning, som gäller med avseende å riksdagens andra kammare. Nu har efter motion av herr Lyberg utskottet gått över på en annan linje och säger, att man bör ordna denna sak ungefär på sätt som gäller beträffande valen till första kammaren, och det förslaget har framkommit huvudsakligast för att landsbygden skulle bliva i tillfälle att åstadkomma en gemensam valsedel för de olika partierna vid de kommunala valen. Jag må för min del säga, att jag tror icke på en sådan möjlighet. Jag tror icke det går att åstadkomma en sådan enighet. Inom området för vår sköna huvudstad förefaller det mig, att detta aldrig skulle kunna inträffa, att de olika partierna vid upprättandet av listor för val till stadsfullmäktige skulle kunna komma överens om gemensamma listor. Och detsamma gäller nog också våra större städer och större samhällen i landet i övrigt. Det är tänkbart, att det skulle kunna inträffa på någon liten plats, där det råder harmoniska förhållanden mellan väljarna, att man skulle kunna komma överens om något sådant och att detta skulle bliva till fördel. Men jag tror icke, att det praktiskt taget skulle kunna ha någon betydelse. Emellertid är det enligt utskottets förslag så, att man icke skulle vara absolut bunden vid detta nu nämnda valsätt utan man skulle också äga rätt att använda det valsätt, som förekommer vid val till riksdagens andra kammare även vid de kommunala valen, och då skulle det icke vara så mycket att erinra mot den av utskottet föreslagna förändringen.

Beträffande den tid, inom vilken de kommunala valen skulle för rättas, kunde det däremot vara mera att invända. Kungl. Maj:t har föreslagit, att tiden för valen skulle begränsas, och att det skulle föreskrivas, att de skulle hållas inom tidrymden från den 16 september till den 20 oktober. Utskottets nu föreliggande förslag innebär detsamma som Kungl. Maj:ts beträffande landsbygden, men för städerna föreslår utskottet, att valen skola hållas mellan den 16 september och 30 november. Emot denna ändring i Kungl. Maj:ts förslag får jag för det första resa den erinran, att när flyttningar äga rum i slutet av oktober från en stad till en annan, kan det lätt hända, att valmännen förlora sin rösträtt eller möjligheten att deltaga i de kommunala valen. Det synes mig oriktigt att ordna det så, att en sådan risk skall kunna uppstå. Det är självfallet också angeläget, att de kommunala valen kunna hållas inom förloppet av en icke allt för lång tid efter det röstlängderna blivit färdiggjorda, och det vinner man genom Kungl. Maj:ts förslag, som säger, att valen skola för rättas, innan man passerat den 20 oktober. Men förrättas de så sent som de sista dagarna i november, har man begränsat tiden, inom vil-

*Ang. ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse på
landet m. m.*

(Forts.)

Ang. ändring
i förordningen
om kommu-
nalstyrelse på
landet m. m.

(Forts.)

ken klagomål skola framställas, och man har betagit vederbörande möjlighet att behandla besvärsmål, så att allt blir klappat och klart, när den nya mandattiden träder i kraft eller den 1 januari påföljande år. Detta synes mig vara en väsentlig olägenhet, som man kan komma undan genom att biträda vad Kungl. Maj:t i det stycket föreslagit. Vidare har det framförts ett yrkande — jag hoppas, att det icke blir bifallet av kammaren — att man skulle ordna det så, att man förlägger stadsfullmäktige- och landstingsmannavalen till samma dag. Jag tror för min del, att det skulle kunna medföra ganska stor olägenhet, om man gick in för en sådan princip. Jag vill erinra om, att de tankarna voro uppe här, när vi resonerade om, hur man skulle placera den förbudsomröstning, som skall äga rum innevarande år. Jag var då själv inne på den tanken, att det skulle vara bekvämast, om man kunde förlägga denna omröstning till samma dag som landstingsmannavalen, så att icke människorna behöfve köra 20 mil, som de nu få göra på vissa håll, och rösta om spritförbudet och sedan vid ett annat tillfälle resa samma väg för att rösta vid landstingsmannavalen. Men då man gick in för att pröva den möjligheten, befanns det, att här förelågo förfärligt stora svårigheter, och det framgick, att det var så gott som tekniskt omöjligt, och på grund därav måste man akta sig för den linjen att bestämma landstingsmannavalen till samma dag som förbudsomröstningen, vilket eljest otvivelaktigt hade varit bekvämast. Detsamma tror jag gäller, om man skulle förlägga landstings- och de kommunala valen till samma dag, varför det är lämpligast att hålla dem isär. Och när man gör ändringar i kommunalförordningen, som skola förtydliga och förenkla proceduren för dessa val, skall man ha en sådan ordning, som skänker största säkerhet och trygghet, någonting, som vi efteråt icke komma att ångra. Med hänsyn till denna min grunduppfattning skulle jag själfvallet känt mig allra säkrast, om Kungl. Maj:ts förslag obeskrivet hade blivit godkänt, därför att det har undergått den sakkunnigaste prövning, vilken har min odelade tillit, och det studium av saken, som föregick framläggandet av propositionen, gav mig en bestämd känsla av, att vi där voro på den rätta och säkra sidan. Nu är det kanske icke annat att göra än att taga utskottets i ett par punkter avvikande förslag. Jag hoppas, att reservationerna icke skola föranleda något beslut i denna kammare heller, och då tillkommer det dem, som kunna ha samma uppfattning som jag, att sörja för, att det blir en särskild bestämmelse om tiden, inom vilken de kommunala valen skola förrättas, så att härutinnan Kungl. Maj:ts förslag blir godkänt. Och om man icke medger, att hinder för den successiva förnyelsens avskaffande resas vid beslutets fattande, har jag ingenting att tillägga.

Herr F a s t: Herr talman! Jag har mycket stor respekt för den långa och digra föredragningslistan och skall försöka att icke taga alltför lång tid i anspråk. Sedan herr statsrådet och chefen för socialdepartementet så ingående motiverat en del av vad som framförts reservationsvis, blir det icke nödvändigt att ingå på detalj-

granskning av utskottets förslag. Jag skall erinra i förbigående, att utskottet i det allra väsentligaste tagit Kungl. Maj:ts förslag, men i ett par punkter, som herr statsrådet har uppräknat, har det gjorts vissa avvikelser.

*Ang. ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse på
landet m. m.*

(Forts.)

Innan jag talar om den reservation, som jag varit med om att underteckna, ber jag att få säga ett par ord om en annan reservation, och det är den, som är avgiven av herr Reuterskiöld och utmynnar i helt avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ärendet. Om man genomläser denna reservation, så finner man icke tillräckligt starka skäl vara där anförda för att gå så radikalt fram, som man gjort i den reservationen. Ty jag tror ändå, att även om man medger, att vissa svårigheter kunna uppstå genom den successiva förnyelsens upphävande, så uppväga dessa svårigheter icke i någon mån de stora fördelar, som vinnas därigenom, att man inskränker valens och de därmed följande valrörelsernas antal. Dessutom är av herr statsrådet erinrat om, hurusom det genom den proportionella valmetoden är sört för, att några större rubbningar i representationen icke behöva befaras.

Den reservation, som avgivits av herr Persson i Fritorp och som i vissa stycken ansluter sig till den av herr Reuterskiöld avgivna, behöver jag ej närmare ingå på. Men det är en passus i denna reservation, som jag ej kan låta gå oanmärkt förbi, nämligen den, där herr Persson antyder, att man kunde undvika val helt och hållet i de kommuner, där vederbörande valmän komma överens om att till Konungens befallningshavande insända en uppgift om, att man enat sig om en viss valsedel. Nu tror jag, att denna eventualitet är fullständigt utesluten och att man således ej behöver vidare syssla med den. Ty det vore, såvitt jag förstår, det enda, som gjorde denna väg framkomlig, om en sådan skrivelse till Konungens befallningshavande undertecknats av samtliga valberättigade, såväl män som kvinnor, inom kommunen. I annat fall skulle man nämligen fråntaga vissa medborgare deras rättighet att delta i valen.

Angående den reservation, som avgivits av herr Lyberg och om vilken jag förenat mig med honom, så kommer säkerligen en redogörelse för dess innebörd att här senare lämnas, och jag vill endast för min del förklara min anslutning, då det gäller åstadkommande av likformighet vid valens förrättande, såväl kommunalfullmäktigevalens som stadsfullmäktigevalens.

Vad vidare angår den av herr Hansson antecknade reservationen till förmån för den av herr Olsson i Gävle väckta motionen, så vill jag icke heller ingå på något vidlyftigare berörande av denna reservation och denna motion, då jag är övertygad om, att motionären själv skall komma att motivera sin framställning. Jag vill dock säga, att icke har man blivit övertygad vare sig av de skäl, som anförts av utskottet, eller de skäl, som åberopats av herr statsrådet, att det skulle vara fullständigt omöjligt eller överhuvud taget olämpligt att sammanföra landstingsmannavalen och kommunalvalen till en och samma valdag. Jag tror, att vi i denna kammare åtminstone

Ang. ändring i förordningen om kommunalstyrelse på landet m. m. kunna vara överens om, att om ett sådant sammanförande kunde låta sig göra, så skulle det säkerligen vara mycket önskvärt.

Jag skall vidare be att få övergå till att säga några ord angående den reservation, som avgivits med anledning av herr Lybergs motion. Han har i denna motion föreslagit, att man skulle förfara på ett helt annat sätt, vid de kommunala valen, än som nu sker och att man i olikhet med vad som sker vid andrakammarvalen skulle tillämpa samma uppställning av valsekeln som vid valen till första kammaren. Motivet, varför man i denna motion har begärt en sådan anordning, säges vara, att man önskar åstadkomma lättnader i och för samgående partierna emellan vid kommunalvalen. Jag vill gärna erkänna, att man ju icke kan säga, att det nuvarande systemet är särskilt idealiskt. Men jag tror å andra sidan, att det är en överdrift att påstå, att det nuvarande systemet i så hög grad lägger hinder i vägen för ett samgående, att ett sådant rent av göres omöjligt. Ty redan den omständigheten, att man på en hel rad av platser redan har praktiserat detta samgående under de senare åren, visar, att man även med nuvarande valsekelsuppställning kan, där man så önskar, komma till ett utmärkt resultat utan föregående valrörelse. Jag vill härtill lägga, att, då kommunalvalen försiggå endast vart fjärde år, behovet av samgående partierna emellan kommer att bli i hög grad förminskat i jämförelse med vad hittills varit fallet, då vi haft ständigt återkommande valrörelser och val.

Jag vill dessutom tillägga, att den valsekelsuppställning, som av herr Lyberg förordats i hans motion och som utskottet gått in för, ingalunda innebär, såsom måhända någon skulle kunna tro, någon fullständig trygghet för, att endast ett fåtal skall gå fram i ett val och icke en överrumpling av en mindre grupp skall ske. Den enda skillnaden är, såvitt jag förstår, att det kräves nu mindre för att göra denna överrumpling med tillämpning av utskottets förslag än med tillämpning av den gamla metoden. Men jag vågar säga, att om man skall kunna få fram ett samgående partierna emellan, så kräves obrottsligt samförstånd och lojalitet å partiernas sida, och om sådant ej finnes, så hjälper ej det förslag, som av utskottet framlagts.

Om det vore så, att denna valsekels uppställning icke innebure några som helst nackdelar, så skulle jag icke ha lagt mig i selen mot densamma. Men jag anser, att det icke bara är rent praktiska olägenheter utan även olägenheter av annan art, som äro värda att inför kammaren påvisas.

Redan den omständigheten, att man har tillåtit valfrihet i fråga om användande av den s. k. Lybergska valsekeln, innebär, att man vid en vallokal får två valsekelstyper utdelade till valmännen. Visserligen är den ena valsekeln avsedd att användas vid gemensamhetsval, då partierna gå tillsammans, men det råder ej något förbud mot, att ett parti använder den Lybergska valsekeln, under det att ett annat parti använder den andra valsekeln. Och följden måste ju ovillkorligen bli förvirring och osäkerhet bland väljarkåren, huru-

vida den ena eller andra sedeln skall användas, och härigenom uppstå irriteringsmoment, som synas böra undvikas.

Men det är även härvidlag en annan olägenhet, som jag tillmäter den största betydelse, och det är den, att valsedeln till sitt utseende blir fullständigt otymplig. Jag har roat mig med att göra ett utkast till en valsedel, sådan den skulle taga sig ut vid ett val, där man hade att välja 30 stycken fullmäktigledamöter. Jag har då sammanträngt denna valsedel till, jag kan gott säga fullständig oläslighet, men icke förty har valsedeln fått den här storleken och måste fyrdubbelvikas för att gå in i valkuvertet, och ändå är det hela sammanträngt till den grad att man icke utan stora betänkligheter torde kunna lägga denna sedel i händerna på väljarna. Vad innebär detta? Jo, det kan innebära, att om det samtidigt utdelas en mindre valsedel, så underlättas kontrollen över vilka som röstat med den ena eller andra sedeln. Jag måste för min del säga, att valhemlighetens bevarande vid allmänna val är av så stor betydelse, att man icke bör vidtaga åtgärder, varigenom man riskerar att denna valhemlighet äventyras. Nu kan man visserligen invända, att det finns icke någon bestämmelse om, att valsedeln skall vara av en viss absolut givna storlek. Ja, det är sant, men med det nuvarande systemet finnes icke någon som helst anledning att göra avvikelse från gängse praxis, vilket icke heller behöver ske, om man ökar formatet med några halvcentimeter varigenom man undgår den risk, som annars uppstår.

Men det är ännu en svaghet i fråga om uppställningen av valsedeln, som jag måste anse sakligt sett vara av ännu större betydelse, och det är, att då man uppställer suppleanter på detta sätt, två för var och en av ledamöterna, så betyder detta, att man i en kommun måste ha betydligt större tillgång på män, lämpliga för den kommunala förvaltningen, än då det gäller en valsedel, där det endast är fråga om att ha tillgång till två eller tre som suppleanter lämpliga kandidater, oavsett vilka som avgå på huvudlistan. Nu har man visserligen invänt, att man skall kunna som första man upptaga samma namn på flera platser. Ja, det är visserligen sant, att så kan göras, men jag vågar fråga: är det angenämt att uppta samma person på ett flertal ställen för att undvika här påtalade olägenhet? Dessutom är det då ingen säkerhet för, att icke det namnet räknas in redan på första platsen och då blir obefintligt, så att de män och kvinnor, som man icke haft för avsikt att invälja, komma att bli invalda. Och detta skulle i en stad som min egen goda hemstad med endast en valkrets och trettio stadsfullmäktigeledamöter ha till följd, att man på vänstra sidan skulle föra 32 och på högra sidan 60, d. v. s. sammanlagt 92 personer, som vore kvalificerade att omhändervärd kommunens angelägenheter. Jag bestrider, att man i allmänhet ute i bygderna har tillgång på lämpliga kandidater i den utsträckning, att man kan tillämpa ett sådant system.

Nu vill jag verkligen säga, att på de platser, där det råder en sådan överensstämmelse partierna emellan, att man utan vidare kan gå tillsammans vid valen, där anser jag det mindre olyckligt, att en

Ang. ändring
i förordningen
om kommun-
valstyrelse på
landet m. m.
(Forts.)

*Ang. ändring
i förordningen
om kommu-
nalstyrelse på
landet m. m.*

(Forts.)

socialdemokrat kommer att inträffa för en högerman eller en högerman för en socialdemokrat, än att det kommer in personer, som icke äro skickade eller lämpade till att handhava de kommunala angelägenheterna. Jag tror icke man kan säga, att ute i bygderna det råder så förfärligt splittrade uppfattningar, då det gäller de kommunala angelägenheterna, som då det är fråga om politiska ting, och jag tror i varje fall, att på de platser, där man önskar tillämpa detta samgående, där är det säkerligen att fästa mindre avseende vid de svårigheter, som man söker avhjälpa genom den Lybergska valsedels-typen.

Jag tror således verkligen, att det finns fullgoda skäl för, att kammaren skall vara, låt mig säga, så konservativ på denna punkt, att den följer Kungl. Maj:ts förslag — ty det är intet annat, som begäres i min reservation — särskilt då detta förslag verkligen är så sakligt grundat, som det är, sedan såväl de sakkunniga, som förberett denna fråga, som ock Kungl. Maj:t icke vågat gå in för det system, som utskottet, låt mig säga på ganska rak arm, har utformat och i fråga om vilket man icke haft tid att göra den nödiga överarbetning av lagtexten, som ändock varit nödvändig. Jag har den allra största aktning och det allra största förtroende för den person, som skrivit denna motion och denna lagtext; det kan icke komma ifråga annat, än att jag villigt skall lämna detta erkännande. Men med den forcering, varmed arbetet bedrivits icke minst inom konstitutionsutskottet, så frågar jag ändå, om det icke vore rimligt att ifrågasätta en närmare bearbetning av en lagtext, som på detta sätt endast kunnat bli föremål för en rätt hastig utformning och sålunda icke kunnat underkastas någon mera ingående prövning. Det måste då framstå såsom tryggast att återfalla på det förslag som undergått en verkligt saklig behandling. Det har visserligen av motionären själv anförts i första kammaren, att denna lagtext varit underställd socialdepartementets granskning. Ja, det är möjligt, men jag tror, att i så fall har det skett telefonledes och endast medfört vissa jämkningar vid justeringen. Men i övrigt tror jag icke man kan säga, att lagtexten varit underställd saklig prövning av någon av de myndigheter, som i andra fall bruka granska lagtextens utformande. Jag anser icke, att det föreligger så starka skäl för att riksdagen skall taga detta system tillsammans med de andra nyheter, som i propositionen föreslagits, utan att denna fråga i varje fall bör få ligga till sig. Och jag antager, att riksdagen måhända snart nog kan hava att vänta förslag från Kungl. Maj:t angående såväl underpartibeteckning som officiella valföreläseser. Utan att personligen taga ställning till denna fråga, tror jag det vore lämpligt, att frågan angående ny valsedels uppställning finge prövas i samband med dessa frågor.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag med de ändringar, som innefattas i den av mig avgivna reservationen jämte den av herr Lyberg m. fl. avgivna reservationen under punkt A. I fråga om punkt B yrkar jag bifall till skrivelseförslaget.

Herr Bäckström: Herr talman! Såsom redan blivit av herr statsrådet antytt, har utskottet i huvudsak gått på de linjer, som förelagts oss i den kungl. propositionen, och det är endast i ett par punkter, som utskottet ansett sig böra göra några mindre ändringar.

*Äny. ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse på
landet m. m.*

(Forts.)

Den första av dessa ändringar är då den, som redan omnämnts av herr Fast, nämligen att utskottet, särskilt när det gällt bestämmelserna om val av ersättare för fullmäktige, ansett det vara lyckligt, om man kunde få fram en valsedeltyp, som vore av den beskaffenheten, att den medförde trygghet för valmannen att kunna avge sin röst så, att vid förfall för den valde ordinarien en suppleant av samma meningsriktning i alla fall komme att i dennes ställe inträda. Man har för att ernå detta resultat också försökt på vissa håll att vid val detachera ett visst antal från varje grupp, som röstat med särlistor på vissa personer för att trygga en överenskommen ordning mellan suppleanterna. Någon garanti för att detta syfte skall vinnas finnes dock icke under nuvarande förhållanden. Det är känt, att när man har försökt att samgå vid val för att trygga ställningen i det nämnda avseendet, så har, om det funnits ett mindre antal frondörer från olika grupper, som gått fram med särlistor, man lätt rubbat ordningen mellan ersättarna och sålunda icke vunnit vad man avsett med samgåendet. Det måste vara absolut enighet mellan väljarna, såvida man icke, när resultatet framlägges, skall komma att stå inför alldeles överraskande utslag. Sådant har utskottet ansett kunna förebyggas därigenom, att man nu använde en vallisttyp av den art, som här föreslagits och som redan använts vid val till första kammaren. Att möjliggöra för de olika partierna, där förutsättningar finnas, att kunna samgå vid valen under fullt betryggande former synes vara något, som i den mån det är möjligt bör uppmuntras.

Herr Fast har vänt sig, som vi nyss hörde, synnerligen skarpt mot detta, ehuru jag till min glädje hörde, att herr statsrådet icke fann utskottets ändringsförslag vara av den art att det var särdeles mycket att erinra mot det, såsom orden föllo sig. Herr Fast tycker att de utvägar, som finnas för samgående redan nu, äro betryggande, ehuru det faller sig svårt för mig att förstå, att herr Fast kan vara av denna mening, han som i alla fall har en så vaken blick för det som händer och sker. Ty på många håll i landet har man verkligen, när det gällt samgående, blivit, som jag redan sagt, ställd inför överraskande utslag.

Herr Fast invände mot den valsedel som här föreslagits, att den skulle kräva tillgång på ett så stort antal för kommunala uppdrag kvalificerade personer, att det på många håll skulle ställa sig rent omöjligt att uppbringa en sådan mängd. Ja, härtill kan man helt kort invända, att samma ersättarenamn kan användas för namnen på valsedelns vänstra sida i så stor utsträckning som man vill, särskilt om man har ont om namn, eller om man vill trygga en ersättares plats, så snart förfall eller hinder inträder för den ordinarie att tjänst-

*Ang. ändring
i förordningen
om kommu-
nalstyrelse på
landet m. m.*

(Forts.)

göra. Och för övrigt är skillnaden i detta avseende icke så stor, som herr Fast vill låta påskina. Nu har man på valsedeln namn till dubbelt så stort antal som antalet av dem, som skola väljas. Att då de nu föreslagna sedeltypen upptager tre gånger så många namn plus två, bör väl icke verka så förfärligt menligt beträffande tillämpningen, enär, såsom herr statsrådet också mycket riktigt erinrade om, användandet av denna valsedel icke blir obligatoriskt. Man får nämligen också använda de sedeltyper, som herr Fast så starkt förordar.

Att användandet av en valsedel med särskilda efterträdarenamn skulle medföra, att det blev en sådan förvirring vid valen, så att både valmän och de som skola leda valen finge svårt att komma i land med förrättningen, anser jag också vara en invändning, som måste betecknas såsom mycket överdriven. Finnas många listtyper, är det genast vägledande, om en har många namn. Är det gemensam lista, är det ingen risk för förväxling. Gäller det en partilista, om vi nu tänka oss den möjligheten, så har det heller ingen större betydelse, ty den bär partibeteckning, som är vägledande. Herr Fast sökte också skrämja med, att vid användandet av så olika valsedelstyper — den med särskilda ersättarenamn skulle bli av uppseendeväckande stort format enligt hans mening — valhemligheten vedervågas. Ja, men när den listtyp, som utskottet föreslagit, då det gäller att framgå gemensamt vid valen, kommer till användning, så är det klart att sedel i alla fall tryckes, och den behöver ej få ett från andra valsedlar avvikande format. Och varför icke då mötas på halva vägen, så att de, som vilja använda den gamla typen, om jag så får kalla den, öka ut formatet till likhet med den nu föreslagna; därigenom bleve valhemligheten till fullo tryggad, så vitt jag kan förstå.

Men herr Fast anser, att utskottet gått för djärvt tillväga, då det dristat sig mot den kungl. propositionen framkomma med dessa nyheter. Och han yttrade, att utskottet gjort detta på rak arm, utan att ha grundligt kunnat utreda saken. Det förhåller sig visst icke så, att utskottet handlat på rak arm utan utredning, ty utskottet har under behandlingen av ärendet stått i nära kontakt med såväl sakkunniga inom departementet som även med kommunalförvaltnings-sakkunniga. Herr Fast trodde visserligen att någon förbindelse med dessa vederbörande ägt rum, men att denna skett telefonledes. Han bör emellertid veta, att vi även haft skriftliga meddelanden till utskottet, och det är ej minst med hänsyn till vad vi på den vägen fått veta, som utskottet slutligen enades om här framlagda förslag. De avvikelser från Kungl. Maj:ts förslag som detta innebär medföra ingalunda såsom herr Fast förmenade väsentliga ändringar i lagtexten; såsom alla kunde övertyga sig om, äro ändringarna både få och dessutom mycket enkla och klara.

Jag anser därför, att det alls icke är befogat att resa några starka erinringar mot detta förslag. Det är tvärtom min övertygelse, att förslaget realisande skall underlätta valproceduren och på många håll göra valkampanjer och omkostnader för desamma väsentligt mindre betungande för framtiden.

Så ha vi också ett förslag, som framburits motionsvis av herr Olsson i Gävle och som herr Fast också talade för. Detta förslag går ju i rak strid mot den kungl. propositionen och vad sakkunniga på området uttalat, nämligen då det gäller sammanförande av landstingsmannaval och kommunalval till en förrättning på samma dag. I förstone syntes mig detta herr Olssons förslag mycket tilltalande, ty jag är från Norrland, de många milens land. Men vid närmare begrundande fann jag, att med den korta tid, som stod konstitutionsutskottet till buds och det stora arbetsmaterial som utskottet hade för sig, icke någon möjlighet förefanns att komma med något ändringsyrkande i motionens riktning, synnerligast som de sakkunnigas och departementschefens uttalanden alls icke tydde på att det vore tillrådligt att ge sig ut på något experimenterande i den vägen. När nu första kammaren genom sitt beslut i dag avslagit det skrivelseförslag, som reservanterna i denna del yrkat bifall till, så är det meningslöst, att vi här gå på bifall till reservationen. Ty det positiva resultatet därav blev av noll och intet värde, såvitt jag kan förstå. Och för övrigt tål saken att ligga på och bör komma fram i ett annat sammanhang.

*Ang. ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse på
landet m. m.*

(Forts.)

Det var en punkt i utskottets förslag, som herr statsrådet tyckte, att det var mera att erinra emot, nämligen när det gällde de jämförelser, som konstitutionsutskottet tillåtit sig i fråga om den tid, inom vilken stadsfullmäktigevalen må kunna ske. Här har utskottet gått på den linjen med några undantag — herr Fast påpekade en reservation härutinnan av herr Lyberg m. fl. — att denna tid bör utsträckas, och detta har skett just med hänsyn till, att vi ansett lyckligt, om stadsfullmäktige, som skola vara i funktion och eventuellt icke vid ett nyval bli omvalda, icke onödigt lång tid efter valet skola behöva fungera och känna sig utan det stöd som de behöva av valmanskåren. Och de svårigheter, som herr statsrådet påpekade komme att inträffa genom utsträckning av tiden före sistnämnda val, ha vi inom utskottet icke funnit föreligga. Ty magistraten har endast att verkställa sammanräkningen vid dessa val för eget stadsamhälle, och således kan den proceduren snart nog vara undanstökad. Något hinder för att i laga tid få även besvärsmål avgjorda ha vi således icke funnit vara för handen genom det av utskottet framlagda förslaget.

Beträffande den reservation, som mot utskottets föreliggande betänkande avgivits av herr Persson i Fritorp, anser jag mig icke behöva närmare ingå på den, särskilt som herr Persson själv yrkat på bifall till utskottets hemställan och herr Fast upptagit denna reservation till granskning. Samma är förhållandet beträffande den av herr Reuterskiöld avgivna reservationen.

Jag vill för att icke onödigtvis upptaga kammarens tid inskränka mig till vad jag nu yttrat och ber att med stöd härav få hemställa, att kammaren måtte bifalla det av utskottet framlagda förslaget.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! När man går att taga ståndpunkt till det utskottsutlåtande, som här föreligger, synes det

Ang. ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse på
landet m. m.

(Forts.)

mig nödvändigt att hålla i minnet en del riksdagsbeslut, som så att säga utgöra själva den grund, på vilken vi nu skola bygga vidare. Enligt min mening är det förslag, som nu här föreligger, endast slutstenen, vad gäller anordnandet av våra allmänna val, i den reform, som påbörjades 1917 med utsträckning av valperioden för andra kamraren till 4 år. I samband med denna reform till 4-åriga valperioder, behandlade nämligen riksdagen ett förslag av herr Clason, som gick ut på, att man hos Kungl. Maj:t skulle begära en utredning om sådana ändringar i gällande kommunalförordningar, att val till landsting och stadsfullmäktige och eventuellt andra kommunala val i högre grad, än som nu är fallet, skulle sammanföras till en och samma tidpunkt. Riksdagen beslöt ju på tillstyrkande av ett enhälligt konstitutionsutskott att godkänna motionen.

I motiveringen till riksdagens skrivelse i ämnet, nr 308 av 1917, framhölls med skärpa betydelsen och fördelen av att slippa den dubbla valrörelsen. Riksdagen fann det synnerligen önskvärt, att en sådan anordning genomfördes, som sammanförde de politiska valen till en förrättning vartannat år och de kommunala valen likaledes till en förrättning vartannat år, d. v. s. sålunda 4-åriga valperioder. Man uttalade t. o. m. i riksdagsskrivelsen, att under utredningen borde det tagas i betraktande att till ett och samma tillfälle sammanföra såväl de politiska som de kommunala valen. Riksdagen 1917 var sålunda inte främmande för tanken på ett fullkomligt sammanförande av samtliga dessa val. Samma synpunkter, som gjort sig gällande i denna riksdagens skrivelse, kommo också till synes i prop. nr 261 till 1918 års riksdag. Dåvarande civilministern Schotte framhöll, att om icke de kommunala valen sammanfördes till en och samma förrättning, så försvinna de fördelar, man med sammanförandet vill vinna. Han hyste inga som helst betänkligheter mot ett sammanförande och trodde för sin del, att de praktiska svårigheterna skulle kunna övervinnas.

När man nu tar del av den kungl. propositionen, tar del av utskottets utlåtande ävensom av de sakkunnigas betänkande, vilket sistnämnda ju legat tillgängligt i över ett år, så måste man fråga sig: har denna utredning och denna undersökning verkligen givit det resultat, att 1917 års riksdags ståndpunkt måste underkännas? Har utredningen givit det resultat, att det är omöjligt att gå fram på de vägar, som syntes ha sympatier i riksdagen 1917?

Efter vad jag kan finna, ha inte utredningsmännen rört sig över det vida område, som riksdagen ansåg, att utredningen skulle omfatta, och så vitt jag kan fatta av kommunalförordningssakkunnigas digra betänkande, så förklara dessa sakkunniga själva, att de finna, att teoretiskt inga som helst hinder möta för ett dylikt sammanförande av landstings- och kommunala val, d. v. s. val till stads- och kommunalfullmäktige. Man säger bl. a. — något som också gick igen i herr statsrådets anförande här i dag — att det skulle vålla så mycket trassel och så mycket huvudbry. Jag vill för min del gärna tro, när ett påstående göres — men jag har följt med denna sak så pass mycket, att jag vågar säga, att jag skulle känt mig väsentligt mera

övertygad, om man ifrån det håll, som går emot den ståndpunkt, jag här gjort mig till tolk för, lade fram en smula bevis för, att det icke är möjligt att sammanföra dessa båda val till en och samma förrättning.

Ang. ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse på
landet m. m.

(Forts.)

Herr statsrådet har anfört, att han finner ett sådant skäl ligga i omöjligheten att, såsom man först hade tänkt, kunna sammanföra förbudsomröstningen och landstingsvalen. Jag skulle, ehuru annars en mycket varm anhängare av ett sammanförande, icke ett ögonblick funderat på en sådan anordning; ty jag anser i motsats mot herr statsrådet, att det är omöjligt att göra en jämförelse i dessa båda fall. När det gäller förbudsomröstningen, så är det en fråga, som föres fram i förgrunden och som kommer att helt och hållet dominera. Den fångar hela intresset, den samlar så att säga det hela och skulle därför enligt min mening, därest den förenades med landstingsmannavalen, verka till skada för ett verkligt objektivt bedömmande av och ståndpunktstagande till sammansättningen av landstingen. Men jag tror inte, att man kan säga, att det i övrigt vid våra vanliga landstingsmannaval och våra kommunalfullmäktige- och stadsfullmäktigeval förhåller sig på det sättet, att vid dessa dominera några särskilda frågor av en sådan betydelse, att de skulle förrycka valet av det hela, om ett sammanförande skedde.

Jag kan sålunda icke finna, att tillräckliga skäl ha presterats emot den synpunkt på saken, som jag har framlagt. Jag har den uppfattningen, att det riskeras mer än litet huvudbry och litet olägenheter genom att bibehålla de två valförrättningarna och placera dem så, att det på förhand kan räknas ut, att valdeltagandet i det senare valet blir rätt så minimalt. Jag vill föra i minnet år 1919, och jag vill påpeka, att då var ett sådant förhållande, som kommer att möta oss, om riksdagen nu bifaller den ståndpunkt, som utskottet intagit, när det gäller landstings- och andra kommunala val. Då upplöstes landstingen och likaså stadsfullmäktige. Vi hade då i början av mars val till landstinget och 14 dagar därefter val till kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige. Nu är att lägga märke till, att man kunde iakttaga vid detta tillfälle, att man hade ett minskat deltagande i det senare valet och detta, ehuru vid de senare valen tillkommo icke mindre än 4 åldersklasser nya valmän.

Mig synes det, som om man inte kan åstadkomma bättre bevis för faran av att placera de kommunala valen omedelbart efter landstingsmannavalen.

Jag vill peka på förhållandena på landsbygden. Vi ha nu val till landstingen tredje söndagen i september, och vi ha fyra veckor därefter att ånyo få valmännen fram till valurnorna. Vi slippa icke den dubbla valrörelsen, vi få två valrörelser lika fullt, vi få dem bara närmare intill varandra, vi få dem bara kortare och häftigare, och risken föreligger, att vi ej få valmännen fram till valurnorna. Kunna vi icke då, mina damer och herrar, först som sist erkänna, att det är orimligt att kalla folk till två offentliga val under loppet av en månad, folk, som ha 2, 3 och 4, kanske 5 och 6 mil till valloka-

Ang. ändring i förordningen om kommunalstyrelse på landet m. m. lerna. Följden härav kan icke bli mer än en, och det är, att till de senare valen kommer endast ett litet fåtal deltagare, och vi komma att få uppleva vad herr statsrådet varnade för, d. v. s. ett utbredande av valröttheten, av valleden.

(Forts.)

Föreligga nu, mina damer och herrar, så stora svårigheter för att förlägga dessa val till en och samma förrättning? Vi ha ju genom riksdagens beslut ålagt de sex större städerna i vårt land att vidtaga denna förening, d. v. s. att deras landstingsmän eller elektor-er, som de kallas, skola väljas vid samma förrättning som deras val av stadsfullmäktige. Vi ha ju också faktiskt i Stockholm i mars månad 1921 provat på det uppslag, som här är givet, utan att några som helst olägenheter därav ha inträffat. Man har visserligen sagt, att i Stockholm ha en hel del felröstningar ägt rum; man stoppade sedlarna i fel kuvert o. v. s. Men man glömmer, när man gör dessa erinringar, att i den lag, som antogs vid föregående riksdag angående förenandet av elektorsvalet omedelbart med själva fullmäktigevalet, ej fanns någon föreskrift om vilka anordningar som skulle vidtagas. Jag har aldrig ett ögonblick fallit på den idén, att riksdagen bara hade att besluta, att valen skulle ske vid en och samma förrättning, utan att man vidtog några andra åtgärder. Jag har sålunda bestämt i min motion hävdadt, att här skall det skapas strikta bestämmelser om hur det skall tillgå. Jag har sagt, att det är nödvändigt, att på valsedeln och valkuvertet angivas klart och tydligt, att här gäller denna valsedel för landstingsmän, här gäller denna för kommunal- eller stadsfullmäktige. Det skall stå tryckt på valkuverten vad valet avser, och dessa valkuvert kunna ju, för att man ytterligare skall hindra förväxlingar, vara av olika färg. Jag tror, att när vi ha samma röstlängd och valdistrikten äro desamma, så skall det icke vara omöjligare i våra mindre städer och på landsbygden än i storstäderna att kunna vidtaga dessa anordningar. Jag tror nämligen, att folket ute på landsbygden är lika klokt och har lika lätt att fatta galoppen som folket i storstäderna. Det skulle då vara detta, på vilket man trycker icke minst i den kungl. propositionen, nämligen att valnämnderna ej vore utrustade på det sättet, att man kunde med förtroende lägga uti deras händer ett handhavande av dessa val. Jag tror emellertid, att den, som följt med utvecklingen av våra valnämnders arbete från 1911 och tills nu, skall finna, att det trassel, de olägenheter och de felaktigheter, som uppstodo i början av valnämndernas arbete, nu äro nästan försvunna; och vi, som följt arbetet ute i bygderna, ha fått det intrycket, att man kan ställa synnerligen stora anspråk på dessa valnämnder och att de gå i land även med de mest skilda uppgifter.

Jag har fört fram min motion, därför att jag anser, att omvårdnaden av våra kommunala angelägenheter är så betydelsefull, att de kommunala valen icke skola sättas i efterhand, icke skola överlämnas åt slunpen och icke ordnas genom en lagstiftning, som är sådan, att folket icke kommer fram för att öva inflytande på den kommunala förvaltningen.

Jag kan ju för ögonblicket icke vinna bifall till min motion. Jag kan icke vinna annat, än att frågan hålles öppen i överensstämmelse med den reservation, som är avgiven av herr Hansson i Gårda m. fl., och till vilken reservation jag kommer att yrka bifall senare, när vi komma till punkt B.

Ang. ändring i förordningen om kommunalstyrelse på landet m. m.

(Forts.)

Jag skulle vilja framhålla, att det synes mig nödvändigt, när man inte kan vinna reformen på en gång, att man åtminstone håller frågan öppen, så att man inte nu kopplar av det hela och på en gång säger ifrån, att vi vilja icke vara med på en sådan anordning. Ty det skulle ju kunna hända, mina damer och herrar, att vi fortare än vi ana, av den erfarenhet, som höstens val kommer att ge oss, känna oss tvingade att gå den väg, som jag anvisat i min motion.

Häruti instämde herrar *Rydén, Jensen, Hage, Öhman, Söderberg, Granath, Lindley, Eklund, Norling, Höglund* och *Pettersson* i Köping.

Herr *Jönsson* i Fridhill: Herr talman, mina damer och herrar! Jag har begärt ordet närmast för att förklara min avslutning till de synpunkter, som herr Olsson i Gävle nyss framförde. Jag beklagar, att konstitutionsutskottet icke kunnat få till stånd en positiv lösning i denna fråga efter de linjer, som han dragit upp i sin motion.

Det är säkerligen så, som herr statsrådet framhöll i sitt anförande, att valmännen börja känna en viss trötthet inför alla dessa val. Vi ha under innevarande år att räkna med icke mindre än tre särskilda val, där det vore önskvärt, att valmännen mötte upp så mangrant som möjligt. Vi få förbudsomröstning, vi få landstingsmannaval och vi få kommunalfullmäktigeval. Det skulle sålunda vara högeligen fördelaktigt, om konstitutionsutskottet hade, med utgångspunkt från herr Olssons i Gävle motion, funnit på ett lämpligt sätt att lösa denna fråga.

Det har nu framhållits i den kungliga propositionen, att ett sammanförande av valen skulle medföra oreda och förvirring och bli orsak till masskassering av valsedlar. Det har också anförts, att »i våra mindre städer och synnerligast på landsbygden, där valens sammanförande i och för sig skulle vara mest önskvärt, förefinnas tydligen icke motsvarande resurser för de särskilda valens verkställande under betryggande former vid en och samma förrättning, och valens förläggande till särskilda förrättningar under en och samma dag omöjliggöres på landsbygden redan av den omständigheten, att båda valen skola förrättas inför valnämnden». Detta är de avgörande skäl, som skulle tala mot ett bifall till herr Olssons i Gävle motion. Gentemot detta skulle jag vilja säga, att då vi för närvarande ha två röstlängder i kommunen och det finnes en ordförande och en vice ordförande i valnämnden, man skulle kunna tänka sig saken ordnad på det sättet, att förrättningen hålles på två olika vallokaler på samma dag. Möjligtvis kunde man tillsätta en extra vice ordförande; valnämndens antal skulle kanske också be-

*Ang. ändring
i förordningen
om kommu-
nalstyrelse på
landet m. m.*

höva utökas. Det vore emellertid, såvitt jag begriper, en given fördel att förrätta dessa val samtidigt. Det är sannerligen stora uppoffringar, som valmännen på landsbygden få underkasta sig, då de under en viss kort tid måste gå till valurnan flera gånger.

(Forts.)

Herr statsrådet ansåg, att en dylik anordning skulle medföra stora olägenheter. Ja, om man tänker på städerna och på de stora samhällena, torde en sådan anordning icke behöva ifrågakomma. Men vi skola stifta lagar icke bara för storstäderna och de stora samhällena, utan vi böra också ha en liten tanke på de människor, som bo ute i de glest befolkade bygderna. Det förefaller mig då, att man inte bör släppa tanken på att göra det så litet påkostande, så litet besvärligt som möjligt för medborgarna att deltaga i kommunala och politiska val. När röstlängder föreligga i två exemplar och det finns valnämnder, som äga kompetens att förrätta val, borde de säkerligen tillerkännas möjlighet att bedöma, om olika valförrättningar lämpligen kunna anordnas på samma valdag.

Som konsekvens härav skulle jag vilja framhålla, att det enligt mitt förmenande varit lyckligare, om utskottet hade lagt sitt förslag så, att de kommunala myndigheterna fått full frihet att bestämma över anordningen av dessa valförrättningar och, där så lämpligen kan ske, över sammanförandet av desamma till en gemensam valdag. Nu ligger emellertid saken icke till på detta sätt. Herr Bäckström erinrade därom, att första kammaren redan avslagit den av herr Hansson i Gårda m. fl. avgivna reservationen, varför frågan har förfallit för denna riksdag. Detta är visserligen sant, men jag skulle vilja uttrycka den förhoppningen, att andra kammaren genom sitt votum i dag skall ge sin anslutning till herr Hanssons i Gårda reservation och gentemot Kungl. Maj:t markera, att vi å landsbygdshåll gärna skulle se en lösning av frågan enligt de i denna reservation uppdragna linjer. Detta kan nu inte ske på annat sätt än genom ett skrivelseförslag till Kungl. Maj:t, och jag nödgas därför, herr talman, att inskränka mig till att yrka bifall till herr Hanssons i Gårda reservation, när vi komma till den punkten.

Jag skulle därtill vilja lägga ytterligare några ord, då jag nu kommit att uppträda i denna fråga. I det förslag, som här föreligger, finns det flera saker, som man odelat kan ge sitt fulla gillande. Jag är sålunda ense med utskottet och Kungl. Maj:t däri, att borttagandet av den successiva förnyelsen av kommunalrepresentationerna innebär ett givet framsteg. Likaledes ger jag min anslutning fullt och helt till herr Lybergs förslag därom, att suppleanterna kunna placeras så å valsedeln, att de vid behov få inträda för viss ordinarie ledamot. Detta är absolut ett givet framsteg. Men däremot är jag inte fullt lika säker som utskottet, att en hel del annat av det som här föreslås är av behovet påkallat. Jag skulle därför vilja uttala, att det vore synnerligen värdefullt om riksdagen och Kungl. Maj:t allvarligt ville överväga, huruvida det icke vore på tiden att något minska benägenheten härvidlag att reformera. Det förhåller sig för närvarande på det sättet att folket bör-

jar mindre deltaga i valen, och dessutom synas de, som ha den kommunala ledningen omhand, börjat tröttna på de alltför ofta förekommande ändringarna i våra kommunallagar. Jag är ganska viss därom, att när vi kommit så långt, att vi, såsom en föregående talare uttryckte sig, lagt slutstenen vid det byggnadsverk, som påbörjades 1917 beträffande kommunallagstiftningen, skall det säkerligen vara anledning att upphöra med de ständigt upprepade reformerna på kommunallagstiftningsområdet.

*Ang. ändring
i förordningen
om kommunalstyrelse på
landet m. m.*

(Forts.)

Med framhållande alltså av detta, ber jag, herr talman, att få uttala min anslutning till herr Olssons i Gävle motion. Jag skall, när vi komma till punkt B, yrka bifall till herr Hanssons i Gårda m. fl. reservation.

Herr Persson i Fritorp: Herr talman! Endast ett par ord. Jag hade inte tänkt yttra mig beträffande det förslag, som utskottet här framlagt, fastän jag avgivit en reservation till betänkandet. Jag fann mig emellertid föranledd att begära ordet, då såväl herr Fast som herr Bäckström togo sig friheten att i sitt anförande indraga den reservation, som jag fogat vid utlåtandet.

Det är tämligen klart, att jag inte kan framställa något yrkande om bifall till det väsentliga av det, som jag fört fram i min reservation. Jag hoppas att det önskemål jag där framfört i en nära framtid skall mötas av mera förståelse än fallet är nu. Vad angår den senare delen av reservationen skulle det vara möjligt framställa yrkande om bifall, men vid det förhållande, att första kammaren redan bifallit utskottets förslag, skall jag inte heller därvidlag göra något yrkande. Jag vill endast beklaga, att genom denna förändring i kommunalförordningen å landet, följderna blir, att våra kommunalnämnder komma i sin helhet att väljas för fyra år. Det är ledsamt att den successiva förnyelsen icke får förekomma åtminstone på denna punkt.

Vad sedan punkt B i utskottets hemställan beträffar, ber jag att få säga, att jag tycker, att det här inte är mycket att strida om. Det gäller här en strid om påvens skägg. Första kammaren har ju bifallit vad utskottet där hemställt, nämligen avslag å herr Olssons i Gävle motion, och därför kan det endast bli fråga om en opinionsyttring, vad andra kammaren i den punkten än må besluta.

Jag skall vidare be få säga, att om jag vid punkt A blir ställd i valet och kvalet mellan att rösta mellan herr Fasts yrkande eller för utskottets förslag, så kommer jag utan tvekan att ansluta mig till det senare. Jag vill med den erfarenhet jag har från våra kommunalval på landsbygden säga, att herr Lybergs motion som utskottet tillstyrkt innebär en väsentlig förbättring av den kungliga propositionen, då det nämligen är alldeles uppenbart att härigenom möjliggöres ett samgående mellan de olika partierna tack vare den omständigheten att suppleantfrågan kan ordnas. Herr Fast trodde inte på, att detta vore möjligt, men erfarenheten visar dock, att en mängd fall förekommit på landsbygden, där man gått fram på en

Ang. ändring
i förordningen
om kommun-
alstyrelse på
landet m. m.

gemensam linje. Ibland har det, såsom herr Bäckström anförde, hakat upp sig därpå, att man inte kunnat få suppleantfrågan ordnad, men detta kan nu ske tack vare föreliggande förslag, och detta är för mig ett avgörande skäl att jag biträder utskottets förslag.

(Forts.)

Herr talman! Jag skall inte upptaga tiden längre utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr A n d e r s s o n i Igelboda: Herr talman! Ställande mig herr förste vice talmannens anmodan till efterrättelse, skall jag inte med många ord förlänga denna debatt. Det finnes icke, som saken nu ligger, anledning att gå in på själva principfrågan om den successiva förnyelsens avskaffande — därom tyckas ju alla vara ense.

Det är likväl en punkt i utskottets hemställan, som jag tänkt att något beröra, nämligen den, som rör frågan om val av stadsfullmäktige. I denna del har ju utskottet gjort en avvikelse från Kungl. Maj:ts förslag i fråga om den tid, inom vilken detta val skall för rättas. Jag kan för min del inte finna, att utskottet här förebragt några som helst bärande skäl för ett frångående av Kungl. Maj:ts hemställan. Det enda skäl, som utskottet framfört, är, att det icke kunde anses lämpligt, att de stadsfullmäktige, som eventuellt bleve utslagna vid ett val, finge deltaga i fullmäktiges sammanträden efter valet. Jag tror emellertid icke, att detta har någon synnerligen stor betydelse. Det kan ju inte bli fråga om mer än högst ett par fullmäktigesammanträden och jag är också övertygad om, att sådana icke omvalda fullmäktige därför ej skulle förlora allt intresse för stadens gemensamma angelägenheter.

Det kan ju synas något underligt, att jag såsom landsortsbo går upp att tala i denna fråga, som är speciell för städerna, men jag representerar i alla fall även sju städer och anser mig därför berättigad yttra mig härvidlag och om man ser efter, huru städerna själva ställa sig till detta spörsmål, så finner man av den utredning, som medföljer den kungl. propositionen, att av samtliga stadsfullmäktige och magistrater, som yttrat sig i frågan om tiden för stadsfullmäktigevalen, hava endast fyra yrkat, att tiden borde utsträckas utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit. Av dessa fyra hava stadsfullmäktige i Karlskrona och Ronneby åberopat samma skäl, som utskottet nu anför, nämligen att det kunde befaras, att stadsfullmäktige, som ej blivit omvalda, skulle förlora intresset för sina mandat. En magistrat anför som skäl för ett framflyttande av tiden för valen, att förberedelserna för stadsfullmäktigevalen borde komma att förläggas till tiden efter det magistratsledamöterna kommit hem från sina semestrar. Detta är dock enligt mitt förmenande ett mycket klenkt skäl. Samtliga övriga magistrater och stadsfullmäktige, som inkommit med yttranden, hava antingen icke alls vidrört detta spörsmål eller ock tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag med undantag för stadsfullmäktige i en stad, som påyrkat en ännu större inskränkning i den tid, varunder valen skola hållas, så att densamma skulle omfatta tiden från och med den 10 till och med den 30 september.

Nu säger utskottet, att det huvudsakliga skälet för Kungl. Maj:ts att fastställa perioden för valens hållande till senast den 20 oktober skulle vara, att tillräcklig tid skulle lämnas för sammanräkningen efter valen. Detta är dock endast ett av de skäl, som icke här skall upprepa. Enligt mitt förmenande föreligga dock rätt allvarliga olägenheter av att utsträcka perioden så långt som till sista november. Man kan ju tänka sig, och det händer för övrigt rätt ofta, att stadsfullmäktigevalen bli överklagade. Om nu vid sådant överklagande besvären fullföljas upp i högsta instans och denna upphäver valet och förordnar om nya vals anställande, så är det obestridligt, att dessa nya val icke hinna förrättas så tidigt, att de nya stadsfullmäktige kunna tillträda sina mandat den 1 januari. Detta kan efter den successiva förnyelsens upphävande vålla rätt allvarliga betänkligheter, ty det betyder, att staden blir ställd utan stadsfullmäktige från den 1 januari, tills nytt val hunnit förrättas och de nya stadsfullmäktige hunnit tillträda sina funktioner. Detta var ju icke så farligt, så länge vi hade den successiva förnyelsen, ty då stodo ju i alla fall hälften av stadsfullmäktige kvar, så att staden icke var utan beslutande myndighet. Men sedan den successiva förnyelsen bortfallit, kan det befaras, att detta skulle vålla rätt stora olägenheter.

Rörande denna sak föreligger ju en reservation av herr Lyberg m. fl., och jag har blivit ombedd att i detta sammanhang omnämna, att även herr Jensen skulle stått under den reservationen och att det endast är ett förbiseende, att hans namn icke kommit med.

Jag tror, herr talman, att det finnes starka skäl för att följa Kungl. Maj:ts förslag i denna del. Jag kommer därför, då denna punkt föredrages, att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. I den nu föredragna punkten har jag intet annat yrkande än på bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på godkännande av förevarande lagförslag, dels ock på godkännande av samma lagförslag med de ändringar däri, som föreslagits av herr Fast i hans vid utskottets utlåtande fogade, under 6:o) upptagna reservation; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill att kammarerna godkänner konstitutionsutskottets förevarande under punkten A) 1:o) upptagna lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna godkänt nämnda lagförslag med de ändringar däri, som föreslagits av herr Fast i hans vid utskottets utlåtande fogade, under 6:o) upptagna reservation.

Ang. ändring
i förordningen
om kommu-
nalstyrelse på
landet m. m.
(Forts.)

Voteringen utvisade 152 ja mot 41 nej, vadan kammaren godkänt utskottets föreliggande lagförslag.

Härpå föredrogs utskottets *under 2) upptagna lagförslag*; och begärdes ordet därvid av

Herr Andersson i Igelboda, som yttrade: Herr talman! I denna punkt ber jag, under åberopande av vad jag tidigare anført, att få yrka bifall till herr Lybergs m. fl. reservation, vilken innebär, att åt § 14 gives den lydelse, den har enligt det Kungl. förslaget. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen gav propositioner först på godkännande av utskottets förevarande lagförslag samt vidare på godkännande av berörda lagförslag med de ändringar däri, som föreslagits i den av herr Lyberg m. fl. vid utskottets utlåtande fogade, under 4:o) upptagna reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill att kammaren godkänner konstitutionsutskottets förevarande under punkten A) 2:o) upptagna lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda lagförslag med de ändringar däri, som föreslagits i den av herr Lyberg m. fl. vid utskottets utlåtande fogade, under 4:o) upptagna reservationen.

Omröstningen utföll med 112 ja mot 74 nej; och hade kammaren alltså godkänt utskottets ifrågavarande lagförslag.

De under 3)—7) upptagna lagförslagen.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A) förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslagen.

Slutligen föredrogs *punkten B)*; och yttrade därvid:

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag skall be att under denna punkt få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr G. W. Hansson m. fl.

Herr Bäckström: Med hänvisning till vad jag tidigare under överläggningen i detta ärende yttrat ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Gustav W. Hansson m. fl. avgivna vid utlåtandet under 2:o) fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

*Ang. ändring
i förordningen
om kommu-
nalstyrelse på
landet m. m.
(Forts.)*

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i punkten B) av utskottets förevarande utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Gustav W. Hansson m. fl. avgivna, vid utlåtandet under 2:o) fogade reservationen.

Voteringen utvisade 101 ja mot 84 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

§ 5.

På förslag av herr talmannen, som förmälde sig hava om tiden för valen samrått med första kammarens talman, beslöt kammaren att lördagen den 27 innevarande maj företaga val av dels tolv valmän att, gemensamt med ett lika antal valmän från första kammaren, välja en kommitterad för tryckfrihetens vård i stället för justitierådet N. E. Alexanderson, som erhållit begärt entledigande, dels ock tre suppleanter för förstnämnda valmän.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4,40 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.